

ROMÂNIA

**MINISTERUL AFACERILOR INTERNE
INSTITUȚIA PREFECTULUI – JUDEȚUL ARAD**

Starea socio economică a județului Arad

Județul Arad este situat din punct de vedere geografic în Regiunea de Dezvoltare Vest, respectiv în regiunile istorice Crișana și Banat, de o parte și de alta a Mureșului și Crișului Alb, având ca vecini județul Bihor la Nord și Nord-Est, județul Hunedoara la Sud-Est, județul Alba la Est, județul Timiș la Sud, iar în partea de Vest, Ungaria.

Suprafața județului este de 7.754 km² ocupând locul 6 ca mărime la nivel național. Structura unităților administrativ teritoriale este următoarea :

- Municipiu – Arad,
- 9 orașe respectiv Chișineu-Criș, Curtici, Ineu, Lipova, Nădlac, Pâncota, Pecica, Sântana și Sebiș
- 68 de comune și 206 de sate.

Localizarea județului creează avantajele unui nod de tranzit, județul aflându-se la intersecția de drumuri europene - Coridorul European rutier IV și drumul rapid care va face legătura dintre Ucraina și Serbia – și la distanțe relativ scurte de 4 capitale ale Europei: Budapesta – Ungaria (284 km), Belgrad - Serbia (215 km), Viena – Austria (506 km) și, nu în ultimul rând, București - România (603 km).

Stema județului Arad¹ se constituie sub forma unui scut triunghiular cu marginile rotunjite, scartelat.

Partea superioară a stemei prezintă în partea dreaptă un câmp albastru în care se regăsește o cetate de argint cu trei turnuri, cu acoperiș conic și

¹ Sursa: Hotărâre Guvernamentală nr. 842 din 28 iulie 2005 privind aprobarea stemei județului Arad

având o poartă deschisă. Această imagine evocă rolul pe care l-au deținut fortificațiile în luptele de apărare.

În partea superioară - stânga, fondul roșu scoate în evidență o cruce de argint cu brațele treflate, înconjurată de două ramuri de stejar, cu frunze și ghinde de aur, elemente care amintesc de edificiile religioase existente de-a lungul secolelor pe aceste meleaguri, evidențiind credința străbună și contribuția ei la luptă pentru unitate națională.

Partea inferioară a stemei, în partea din stânga, pe câmp auriu, se află două benzi undate, de culoare albastră, fapt ce simbolizează cele două râuri ce își au cursul pe teritoriul Aradului, și anume Mureș și Crișul Alb, iar în partea dreaptă a acestuia, pe fundal roșu este prezentat un ciorchine de strugure cu boabe de aur și o frunză de viță-de-vie de argint, element ce semnifică vechea podgorie a Aradului.

Rețeaua hidrografică

Județul Arad are una din cele mai importante rezerve de apă din România, atât prin resursele de apă de suprafață, cât și prin cele de apă subterană. Rețeaua hidrografică a județului este formată din resursele de apă de suprafață, acestea formând un bazin, ale cărui dimensiuni sunt de 7.654 km², fiind compus în proporție de 41% de Mureș, 41% Crișul Alb, 15% Crișul Negru și 3% Bega Veche.

Cel mai important râu care străbate teritoriul județului Arad este *râul Mureș*, cu o lungime de 716 km și o suprafață hidrografică de 27.890 km², clasându-se astfel pe locul 2 în România, după fluviul Dunăre. De asemenea, acesta reprezintă și râul cu cel mai mare debit, intrând în județul Arad cu 142m³/s; debitul maxim atins este de 2.150m³/s, provocând inundații. Utilizarea lui este însă restricționată de calitatea apelor, deoarece la capăt de bazin hidrografic râul concentrează poluanți care îl fac utilizabil numai pentru industrie și agricultură.

Crișul Negru se află la limita nordică a județului și are o pondere mai redusă; debitele înregistrate de acesta au valori medii de 29 m³/s la Zerind.

Crișul Alb intră în județ cu un debit de 14,2 m³/s având creșteri notabile la Gurahonț (13,7 m³/s), la Bocsig (18,6 m³/s) și la Chișineu-Criș (21,4 m³/s), acest râu fiind utilizat numai pentru agricultură, în special pentru unitățile

piscicole. Acestea li se adaugă o serie de afluenți din care se remarcă, pentru râul Mureș – Valea Corbești, Troas, Bârzava, Milova, Cladova, pentru Crișul Alb – Hălmăgel, Leuci, Tecasele, Cremenoasa, Zimbru, Valea Deznei, Valea Monesei, Talagiu, Hontisor, Chișindia, iar pentru Crișul Negru afluentul Teuz. Apelor curgătoare li se adaugă și o salbă de lacuri dintre care amintim: Tauț (lac de acumulare), Seleuș, Cermei, Rovine și heleșteu, precum Balta Țiganilor.²

Deosebit de valoroase sunt resursele de apă subterană, atât sub aspect cantitativ cât și calitativ, contribuind decisiv la satisfacerea nevoilor populației și cele generate de activități economice, în special cele industriale. Caracteristicile acestora sunt:

- un debit bogat și prin situarea pânzei freatice, în general, la mică adâncime (peste 2/3 din Câmpia Aradului are ape subterane la mai puțin de 3 m adâncime);
- densitatea rețelei hidrografice se înscrie între 0,6-0,8 km/km²;
- cele mai mici valori ale densității rețelei de râuri se înregistrează pe interfluviul Mureș-Canalul Morilor;
- în bazinele râurilor Beliu, Moneasa și Tăcășele se înregistrează cele mai ridicate valori ale densității rețelei hidrografice.

Densitatea medie a rețelei de râuri în cuprinsul județului Arad este de 0,5 km/km².

Dintre suprafețele lacustre amintim, în special, lacurile naturale de luncă, numeroase pe Valea Mureșului, lacurile antropice cum ar fi lacul de baraj de la Tauț.

După conținutul chimic, apele din limitele județului Arad pot fi incluse în următoarele categorii:

- *izvoare termale bicarbonatate* - sulfatate din zona aferentă bazinului Crișurilor (apele carbogazoase alcaline de la Moneasa);
- *izvoare carbogazoase feruginoase* în Dealurile Lipovei;

² Sursa: Site-ul Băncii Naționale a României - <http://www.bnro.ro/Monografii-8372.aspx>.

- *izvoare bicarbonatate* calcice termale, carbogazoase și sulfuroase sodice din zona Mureșului legate de prezența formațiunilor vulcanice neogene din zonă.

Relief

Relieful județului este variat, cu întinderi relativ egale între zonele de câmpie, cele colinare și cele muntoase, crescând de la vest la est, rezultând astfel 3 mari unități de relief: Câmpia de Vest, Dealurile Vestice și Munții Apuseni, iar între culmile montane formându-se Depresiunea Zărandului. La nivelul județului unitățile de relief, cele mai reprezentative

- Munții Codru-Moma cu altitudinea maximă de 1.112 m, în vârful Pleșu;
- Munții Bihorului - vârful Piatra Aradului (1.429 m) și vârful Găina (1.488 m) aflat la limita dintre județele Arad, Bihor, Hunedoara și Alba³
- Munții Zărandului;
- Piemontul Codrului;
- Depresiunea intramontană Moneasa-Rămșa;
- Depresiunea Almaș Gurahont;
- Depresiunea Zărandului;
- Depresiunea Hălmagiu;
- Dealurile Lipovei;
- Culoarul Mureșului (Lipova-Petriș);
- Câmpia Aradului;
- Câmpia Vingăi;
- Câmpia Teuzului (Câmpia Cermeiului);
- Câmpia Crișului Alb.

Soluri

La nivelul județean, substratul pedologic este variat, remarcându-se cernoziomurile, solurile brune și solurile silvestre care ocupă principalele forme de relief; sunt și unele soluri sărăturoase, soluri aluviale și lacoviștile (ca soluri azonale și intrazonale).

³ Sursa: <http://www.dadrarad.ro/>

Suprafețe întinse din câmpia Aradului sunt compuse din cernoziomuri, soluri ce oferă condiții excelente pentru culturile agricole, acestea fiind bogate în humus, având o grosime de 40-50 cm. Ca varietăți, întâlnim cernoziomuri freatic-umede și cernoziomuri levigate. Solurile brune de pădure au în componența lor humus de 15-40 cm și argilă, ce ocupă suprafețe mai mari în câmpiile înalte, dealurile piemontane și depresiuni. Din punct de vedere al varietății, în județul Arad întâlnim soluri brune-gălbui de pădure și soluri argiloiluviale, asociate cu litosoluri și regosoluri.

A treia categorie de soluri întâlnite în județul Arad, sunt solurile silvestre montane brune-gălbui și brune-acide, ce au o arie de ocupare în zonele mai înalte, unde există o vegetație forestieră compactă.

Resursele subsolului

Resursele județului Arad sunt diverse și bogate, astfel unele din aceste resurse au fost exploatate încă din vremea romanilor, iar în prezent acestea sunt aproape epuizate; altele, în schimb, nu sunt nici în acest moment suficient exploatate și reprezintă un potențial valoros. Importante zăcăminte de hidrocarburi lichide și gazoase deține zona de câmpie cu preponderență la Sântana, Zădăreni, Bodrogu Nou, Nădlac.

Zonele de deal și de munte sunt zone de extracție de minereuri metalifere (munții Zărandului și Codru Moma) - fier, mangan, molibden (Dezna, Moneasa, Săvârșin) și de metale prețioase (aur și argint) la Chisindia, Dud, Cladova.

De-a lungul văii Mureșului, județul deține o importantă resursă naturală constituită de depozitele de materiale de construcții (nisip, granit, granodiorit, diorit); de-a lungul văii Crișului Alb, se întâlnesc resurse de andezit, uraniu, azbest, la Gurahonț și Bârsa, sunt pământuri colorate și caolin și la Moneasa marmură.

Din categoria resurselor care nu sunt suficient exploatate în prezent fac parte apele termale și minerale. Izvoare se găsesc la Moneasa, Macea, Chișineu Criș, Lipova, Curtici. Dintre acestea sunt recunoscute pentru efectele lor medicale apele minerale de la Moneasa, Lipova și Dezna și Curtici, pentru apă termală.

Populația

Populația județului Arad este în prezent de 475.216 locuitori⁴; raportată la suprafața județului de 7.754 km², se obține o densitate de 61,28 loc/km².

Distribuția pe sexe a populației din județul Arad este echilibrată: 48,5% din locuitori fiind de sex masculin și 51,5% de sex feminin, respectiv 230.566 persoane de sex masculin și 244.650 persoane de sex feminin.

La nivel de medii de rezidență, diferența numerică a locuitorilor este de 65.272 de persoane, în mediul urban înregistrându-se valori mai ridicate față de mediul rural.

Populația Județului Arad pe medii de rezidență și pe sexe

Medii de rezidență	Sexe	Ani			
		2012	2013	2014	2015
		Număr persoane			
Total	Total	479.332	478.166	476.767	475.216
-	Masculin	232.087	231.694	231.155	230.566
-	Feminin	247.245	246.472	245.612	244.650
Urban	Total	273.522	272.309	271.276	270.244
-	Masculin	130.641	130.070	129.578	129.099
-	Feminin	142.881	142.239	141.698	141.145
Rural	Total	205.810	205.857	205.491	204.972
-	Masculin	101.446	101.624	101.577	101.467
-	Feminin	104.364	104.233	103.914	103.505

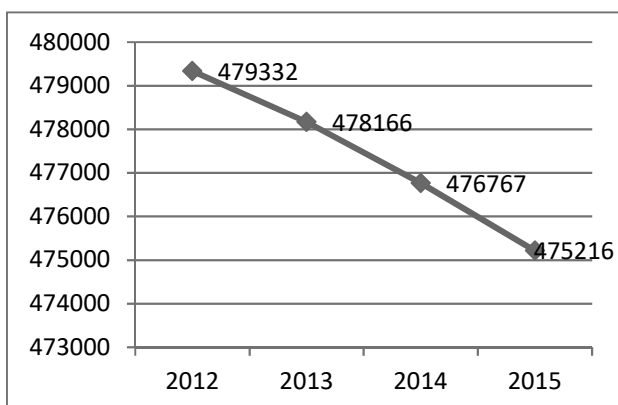
⁴ Populația după domiciliu la 1 ianuarie, conform I.N.S., interogare octombrie 2015

Sursa: Site-ul Institutul Național de Statistică – www.insse.ro, 2015

Populația județului Arad pe intervalul de timp 2012-2015 înregistrează o scădere cu 4.116 persoane față de anul de referință 2012.

Cauzele scăderii populației sunt multiple, dintre acestea cele mai importante fiind îmbătrânirea populației, creșterea migrației interne și internaționale și sporul natural negativ.

Fig. 1: Populația județului Arad

Sursa: prelucrare proprie pe baza datelor I.N.S. 2015

Valorile negative ale sporului natural sunt îngrijorătoare fiind consecință a factorilor sociali care au o influență directă asupra fenomenului natalității, iar acești factori sunt: nivelul de instruire a populației, apartenența etnică, starea civilă și gradul de implicare a populației feminine în activitățile sociale. La rândul lor, factorii

economici au un rol determinant în evoluția natalității. Dintre aceștia, amintim nivelul veniturilor (natalitate ridicată în rândul populației cu venituri foarte mici sau foarte mari și o natalitate scăzută în cazul populației cu venituri medii), gradul de urbanizare a teritoriului (în general, natalitatea este mai crescută în mediul rural), gradul de ocupare a populației feminine în activitățile economice. Totodată, factorii culturali sunt în relație directă cu intensitatea natalității prin gradul general de cultură a populației, concepțiile și tradițiile religioase și, în ultimele decenii, cu planificarea familială.

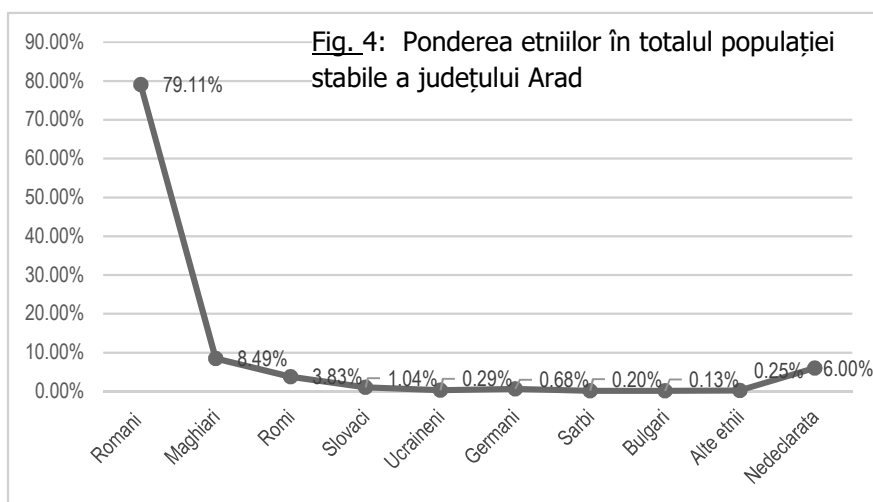
Structura etnică a populației

Județul Arad se caracterizează printr-o diversitate etnică, datorită cursului istoric care a imprimat un profil multilingvistic și multicultural. Evenimentele istorice, precum al doilea Război Mondial, instaurarea regimului comunist și momentul "Decembrie 1989" au determinat scăderea numărului diversității etniilor prin emigrația în mai multe valuri, în special

etniile de germani și maghiari. Totodată, după căderea comunismului, au apărut etnii noi, de exemplu: italieni chinezi, etc.

Structura pe naționalități a populației relevă, pe ansamblu, un caracter multietnic, alături de români conviețuind maghiari, romi, germani, slovaci, sârbi, bulgari, etc. Populația românească este cvasimajoritară în toate comunele. Valori mari apar în aria Munților Apuseni, de unde scad ușor către granița de vest a județului. Populația maghiară este majoritară în comunele localizate pe frontiera de vest a României. Romii sunt dispersați, dar mult mai prezenți în comunele din ariile de câmpie. Populația germană, mult diminuată numeric după anii 1990-1991, se concentrează în Câmpia Mureșului.

În ceea ce privește structura etnică, populația județului Arad este în proporție de 79,11% de etnie română. Populația care s-a declarat de etnie maghiară reprezintă 8,49% din totalul

Sursa: prelucrare proprie pe baza datelor I.N.S., 2015

populației stabile, cea de etnie romă, 3,83% iar

cea de etnie slovac[1,04%. Celelalte minorități etnice au cote ne semnificative, în valoare de sub 1%, iar populația de alte etnii decât cele specificate reprezintă 0,25%.

Caracterul multietnic și multicultural al județului reprezintă o premisă pentru o cooperare transfrontalieră benefică pentru toate comunitățile locale și regionale.

Forța de muncă

Populația activă și populația ocupată

Conform Institutului Național de Statistică, populația activă din punct de vedere economic cuprinde toate persoanele de peste 15 ani și care

furnizează forță de muncă disponibilă pentru producția de bunuri și servicii în timpul perioadei de referință, incluzând populația ocupată și șomerii.

Conform statisticilor la nivel județean în anul 2015, numărul de salariați din județ la finele anului 2015 era de 128289 persoane, iar la sfârșitul lunii martie 2016 conform ultimului buletin statistic numărul era de 131358 salariați.

Județul Arad deține aproximativ 28,15% salariați din totalul numărului mediu la nivel de regiune și 4,14% din numărul mediu de salariați la nivel național.

În municipiul Arad sunt 36% salariați din totalul numărului mediu al județului, respectiv un număr de 64.868 persoane.

Valoarea cea mai mare la nivel județean a salariului nominal mediu net lunar, în anul 2015, a fost de 2532 lei în luna decembrie, iar în luna martie 2016 a fost de 2040 lei.

În sectorul serviciilor hoteliere și restaurante sunt încasate lunar cele mai mici salarii nominale medii nete lunare.

Șomajul

Numărul șomerilor din județul Arad la sfârșitul anului 2015, a fost de 5104 persoane, .În anul 2015, procentul șomerilor bărbați din județul Arad a fost de 54% din totalul populației șomere, de asemenea, procentul șomerilor femei a fost de 46% din totalul populației șomere. În ultimii ani se constată tendința de scădere a numărului de șomeri și a ratei șomajului la nivelul județului Arad.

Totalul locurilor de muncă disponibile în anul 2015, la nivel județean a fost de 5.068 de locuri de muncă, din care 1.277 au fost destinate codului COR 932906 - muncitor necalificat la asamblarea, montarea pieselor. La polul opus sunt sectoarele din administrația publică, sănătate, învățământ și cultură, unde sunt cele mai puține locuri de muncă disponibile.

Mediul de afaceri

Mediul de afaceri arădean este compus în cea mai mare parte din întreprinderi active în domeniul *serviciilor*, reprezentând 72% din întreprinderile care au sediul în județul Arad. Din punctul de vedere al cifrei

de afaceri generată de acestea, situația se schimbă, deoarece întreprinderile active în *industrie și construcții* generează 59% din cifra de afaceri, deși cumulează doar 22% din numărul acestora.

Structura mediului de afaceri arădean din punctul de vedere al numărului de firme este similară celei la nivel național (6% - agricultură/ 22% - industrie/ 72% - servicii).

Comparând situația din județul Arad cu cea națională, reiese faptul că și la nivel național, sectorul de *Servicii* atrage cel mai mare număr de antreprenori, urmat fiind de *Industria și Construcții*.

În ceea ce privește dispunerea mediului de afaceri în profil teritorial, cea mai mare parte a agenților economici (aprox.74%) sunt localizați în mediul urban, cei mai mulți fiind localizați în municipiul Arad.

De asemenea, zone populate din punct de vedere al mediului de afaceri se înregistrează în Livada, Vladimirescu, Șofronea, Șiștarovăț, Moneasa, Sebiș, dar și la Nădlac, Ineu, Lipova, Șagu, Zădăreni, Socodor, Zimandu Nou, unde investițiile private au atras și o mare parte din forța de muncă din zonă.

Investiții existente

Județul Arad reprezintă un important punct de concentrare industrială din România, având o dezvoltare economică complexă și o infrastructură bună pentru atragerea de investiții în industrie, servicii și comerț, agricultură.

Argumentele în susținerea viabilității dezvoltării județului Arad, privit în context regional, național și internațional, ar putea fi sintetizate astfel:

- Amplasarea județului în zona de frontieră cu Ungaria favorizează relații de parteneriat cu județe învecinate din Ungaria și accesul la piețe externe;
- Existența unei rețele de drumuri, căi ferate și de telecomunicații care, deși nu este nici pe departe comparabilă cu cea existentă în țările puternic dezvoltate, este semnificativ superioară celei din interiorul țării;

- Existența unei forțe de muncă bine calificate și instruite, capabilă să asimileze într-un timp record cele mai complexe tehnologii din toate domeniile producției de bunuri și valori materiale, de la agricultură și industria prelucrătoare până la biotehnologii și industria transmiterii informațiilor.

În ultimii 5 ani au fost realizate o serie de proiecte de investiții importante atât pentru infrastructura publică a județului Arad, cât și proiecte de investiții destinate mediului privat.

Investițiile din domeniul public (mediul urban), atrase prin intermediul fondurilor europene, sunt atât investiții de infrastructură (*reabilitarea și modernizarea drumurilor județene, extinderea și modernizarea infrastructurii de apă uzată, reabilitarea/modernizarea ambulatoriului din Municipiul Arad*), cât și investiții de management integrat al deșeurilor solide, de cercetare și prognozare a pieței muncii pentru evidențierea șomajului din județul Arad, etc.

Investiții de renovare și modernizare a satelor din județul Arad⁵:

Investițiile străine au constituit și constituie un factor hotărâtor al dezvoltării economico-sociale prin volumul, structura și calitatea lor. Insuficiența capitalului autohton precum și globalizarea economică, au făcut din investițiile străine directe sursa cea mai accesibilă și indicată de finanțare, de accelerare a procesului de privatizare și un mijloc de susținere a creșterii economice a județului.

Aceste investiții prezintă atât avantaje (crearea de locuri de muncă, care contribuie la scăderea șomajului generat de procesul de restructurare a economiei, investițiile străine oferă o piață pentru bunurile și serviciile furnizate de IMM-urile românești), cât și dezavantaje (crearea unor societăți comerciale în localitățile mici, care au constituit unica alternativă de muncă pe plan local, existând riscul pierderii locurilor de muncă prin migrarea firmelor respective în țări cu manoperă mai ieftină).

Investițiile străine au fost concentrate în Municipiul Arad și în zonele învecinate, ceea ce reflectă gradul de dotare al acestor zone, locații accesibile, forță de muncă diversificată și calificată.

⁵ Sursa : date furnizate de OJFIR Arad, ianuarie 2015

În ultimii ani, investițiile străine s-au făcut simțite în județ, fiecare raport al Direcției Județene pentru Statistică venind să confirme că, zeci de investitori au deschis afaceri în județ, dintre aceștia remarcându-se două companii nemțești și una japoneză care-și desfășoară activitatea în domeniul fabricării de componente auto.

Potrivit unei statistici naționale, trei dintre cei mai importanți zece producători de componente auto din România au un punct de lucru în Arad, în municipiu sau în județ, iar investițiile lor au pornit încă de la sfârșitul anilor '90, luând amploare în ultima perioadă.

În topul investitorilor străini se află: Grupul german Continental, care își desfășoară activitatea la Nădab, Leoni Wiring Systems și Takata Petri, care au ales zona industrială din Municipiul Arad

Parcuri și zone industriale

Prin crearea zonelor industriale, s-a reușit atragerea a numeroși investitori străini, atât în Arad, cât și în județ, cu precădere în producerea de componente și accesorii pentru industria automobilistică, lucru care a făcut posibilă absorbirea forței de muncă și din acest sector.

În Arad, zonele industriale s-au dovedit a fi adevărate baze de dezvoltare a potențialului economic, județul putând fi considerat un exemplu al atragerii de investiții străine directe cu ajutorul zonelor industriale, deoarece aici au fost demarate afaceri din diverse domenii, în special în producția de componente auto.

Astfel, "Leoni Wiring System" (Germania) și "Takata Petri", care se ocupă de producția de centuri de siguranță și volane, precum și "Yazaki Component Technology" (Japonia, producătoare de instrumente de bord), sunt doar câteva dintre companiile străine de renume care își dezvoltă afacerile în municipiul Arad.

Alte exemple includ companii precum Porta Doors – Polonia (producție uși), Coindu – Portugalia (automotive), Textile medicale – Franța (producție textile), Sysmec – Elveția (prelucrări mecanice), "Euroimobiliare", "NDB Logistica" și mulți alții.

Zonele industriale

- Cea mai importantă este **Zona Industrială Arad-Vest**, care a atras deja peste 25 de investitori români și străini. Zona industrială are o suprafață de 150 ha intravilan, fiind localizată în nord-vestul orașului, cu acces direct la DN7 (E68) și la șoseaua de centură. Zona are ca destinație activități industriale, de servicii și de depozitare. Infrastructura interioară este formată din drumuri interioare (3,1 km), rețea de alimentare cu gaze (3,8 km), rețea de canalizare pluvială (5,2 km), rețea de canalizare menajeră (4,7 km), rețea de furnizare a apei potabile (4,6 km), rețea electrică (14,3 km).
- **Zona Industrială Est**, cu o suprafață de 20 ha și cu acces direct la DN7 (E68), la ieșirea din Arad către Deva, are ca activități industria, depozitarea și serviciile. Infrastructura zonei este alcătuită din drumuri interioare (0,3 km), rețea de canalizare pluvială (0,4 km), rețea de canalizare menajeră (0,7 km), rețea de furnizare a apei potabile (0,4 km), rețea electrică (0,4 km). Printre firmele care activează în Zona Industrială Est se numără "Selin S SRL", "Manolo SRL", "AF Auto SML", "Valdorf SRL" și "Quark Motors SRL" (Volkswagen și Audi Dealer).
- **Zona Industrială Nord** are o suprafață de 110 ha și a fost înființată în 2004, pe platforma de nord a municipiului Arad. Zona este dotată cu utilitățile necesare (rețea de gaz, de apă, de electricitate, drum colector) și înglobează activități de servicii, depozitare și industrie.
- **Zona industrială Sud-Zădăreni**, înființată în anul 2004, este situată în sudul orașului, pe Calea Zădăreni, la o distanță de 1,2 km de DN69/ E671 – Timișoara – Arad – Oradea. Infrastructura este asigurată de rețeaua electrică de 110 kV și un bazin colector, în prezent efectuându-se studii de fezabilitate pentru utilitățile de apă, gaze naturale, canalizare și curent electric.
- **Zona liberă Curtici - Arad** ocupă o suprafață de 90 ha și a fost înființată prin H.G. nr. 449 din 08.06.1999 la 8 mai 1999. Zona constă din 2 amplasamente: unul de 75 ha lângă orașul Curtici, între calea ferată spre Ungaria și drumul județean 792C, iar celălalt amplasament pe 15 ha, în zona de vest a municipiului Arad, lângă pista aeroportului. Zona dispune de toate dotările necesare desfășurării unei bune funcționări. Societățile care își desfășoară activitatea în zonă sunt scutite de taxe asupra profitului, de alte impozite și taxe – inclusiv accize, pe toată

durata activității lor. În comparație cu alte zone libere din România, *Zona Liberă Curtici Arad* este singura zonă liberă amplasată în vestul României, pe un coridor european, lângă patru centre vamale. Celelalte zone libere sunt amplasate în partea de est și de sud a României. Acest aspect duce la îngreunarea desfășurării, în bune condiții, a activităților economice, fiind necesară o extindere a acesteia. În Zona Liberă Curtici Arad pot fi desfășurate următoarele activități: manipularea, depozitarea, sortarea, măsurarea, ambalarea, condiționarea, prelucrarea, asamblarea, fabricarea, marcarea, testarea, licitarea, vânzarea, cumpărarea, expertizarea, repararea, dezmembrarea mărfurilor; organizarea de expoziții; operațiuni de bursă și financiar-bancare; transporturi și expediții interne și internaționale; închirierea sau concesiunea clădirilor, spațiilor de depozitare și a spațiilor neamenajate destinate construirii de obiective economice; controlul cantitativ și calitativ al mărfurilor; alte activități specifice zonelor libere. Cele mai importante companii care activează în Zona Liberă Curtici - Arad sunt "Rosko Textil" (Sara Lee Corporation), "Valvetek", "Coindu România", "International Lighting Technologies" (Zumtobel Group), "Automotive", "SC Buffa International Logistique".

Zona industrială Nădab (Chișineu Criș)

Parcul industrial Nădab este localizat la intrarea în orașul Chișineu-Criș, la o distanță de 40 km de municipiul Arad și 20 km de granița cu Ungaria. Parcul se întinde pe o suprafață de 24 ha, oferind 18 loturi dotate cu principalele utilități (drumuri interne, gaz, apă, telefonie și electricitate). Aici funcționează "Alcoa Fujikura" – important investitor în domeniul automotive.

Zona industrială Pecica

- Zona industrială Pecica, cu o suprafață de 181.000 mp, divizată în 33 de loturi. Zona are ieșire directă la DN7B și se află la 3 km de granița cu Ungaria, 12 km de Arad și 15 km de Terminalul Cargo și Aeroportul din Arad.
- Zona beneficiază de drumuri interioare, energie electrică, telefonie, canalizare privată, apă potabilă și gaz. Terenul se poate închiria sau achiziționa, devenind proprietatea investitorului.

Zona industrială Sebiș

- Zona industrială Sebiș se întinde pe o suprafață de 20 ha și dispune de toate utilitățile necesare: infrastructură de drumuri, rețea de canalizare și apă potabilă, energie electrică și gaz.

Zona industrială Ineu

- Zona industrială Ineu se întinde pe o suprafață de 120 ha și este în proprietatea Consiliului Local Ineu. Zona are acces la DN 79A și la DJ 792A. Se prevede extinderea utilităților (gaze naturale, energie electrică, canalizare, rețea distribuție apă potabilă) în zona situată între șoseaua de centură și intravilanul orașului. Aici funcționează firmele: "S.P.S.C. Rompac S.R.L", cu capital român, care desfășoară reparații mecanice agricole (5 angajați), "S.C. Tesco S.R.L.", capital italian, profil confecții (60 angajați), "S.C. Replay S.R.L." capital italian, confecții textile (150 angajați), "S.C. Delphi Pakard România S.R.L.", capital american, componente electrice (3.500 angajați).

Zona industrială Sântana

- Zona industrială Sântana dispune de terenuri libere de sarcini, destinate investițiilor în orice domeniu, pe o suprafață de 30 ha. Terenul este amplasat pe șoseaua Arad-Oradea (E671), la mai puțin de 20km de localitatea de frontieră Curtici și 20km față de terminalul Cargo și Aeroportul Arad. Terenul poate fi închiriat sau achiziționat în funcție de profilul de activitate al investitorului. O a doua zonă industrială în Sântana este amplasată pe DJ 791 la ieșirea spre Zimandu-Nou. Această zonă este ocupată de societățile "Hammer Aluminium Industries Santana SRL" și "Magontec SRL" din domeniul metalurgiei.

Industrie, construcții și servicii

Industrie și construcții

- Industria și construcțiile au cunoscut un reviriment în ultimii ani în regiunea Vest (mai ales prin prisma operatorilor economici din industria autovehiculelor). Județul Arad ocupă locul 2, după județul Timiș, detașându-se ca dinamică de celelalte județe din regiune (Hunedoara și Caraș-Severin). Industria județului Arad este caracterizată de o mare diversificare industrială, îndeosebi în industria prelucrătoare: producția de vagoane de cale ferată

și material rulant, componente pentru industria autovehiculelor, mobilă, îmbrăcăminte și tricotaje, mașini-unelte, mașini agricole.

Servicii

Sectorul serviciilor este și el bine reprezentat în județ și a cunoscut o permanentă dezvoltare chiar dacă cu o dinamică mai redusă decât în industrie și construcții. La domeniile de activitate clasice, transport și turism, se mai adaugă unele inovatoare cum ar fi: informatica, telecomunicațiile, domeniul financiar-bancar și de asigurări, îngrijire personală, etc.

Agricultură și silvicultură

Fondul funciar

Județul Arad cuprinde o varietate a formelor de relief, reprezentând o zonă optimă pentru culturi agricole diversificate. Suprafața agricolă a județului Arad ocupă aproximativ $\frac{3}{4}$ din suprafața totală a județului, cu circa 3% peste media națională, din care peste 64% este arabilă.

Deși suprafețele ocupate cu pășuni și fânețe sunt sub media națională, ele se întind pe arii vaste (137.637 hectare), favorizând dezvoltarea activităților de creștere a animalelor.

În mediul rural, suprafața arabila reprezintă 76,65% din totalul suprafeței arabile din județul Arad. Printre aceste zone se fac remarcate: Vinga – 4,54% (12.214 ha), Cermei – 3,77% (10.154 ha) Secusigiu – 3,74% (10.060 ha) și Sicula – 3,56% (9.575 ha). La polul opus se regăsesc comune precum Brazii – 0,29%, Chisindia – 0,25% și Pleșcuța – 0,21%, cu o suprafața arabila redusă, fapt explicat de amplasarea geografică în zonele muntoase.

O bogăție naturală a județului Arad sunt întinderile mari de pășuni și fânețe (27,3% din totalul suprafeței agricole), existând localități precum Gurahonț – 3,37% (4.562 ha), Vîrfurile – 2,49% (3.365 ha), Petriș 3,38% (4.574 ha) și Pleșcuța – 2,40% (3.245 ha), a căror suprafață este preponderent ocupată de pășuni și fânețe. În mediul urban, orașele care se remarcă cu o suprafață mai mare de pășuni și fânețe sunt: Chișineu-Criș – 23,5%, Ineu – 14,88% și Lipova – 11,82%.

La polul opus se găsesc orașele și comunele precum Semeac (0,71%), Vladimirescu (1,86%), Zădăreni (4,79%), Iratosu (6,37%) cu suprafețe de pășuni și fânețe foarte reduse.

Județul Arad deține o pondere modestă a suprafețelor cultivate cu livezi și vii (1,81% din totalul suprafeței agricole), fiind de 3 ori mai mică decât nivelul național. Suprafețele semnificative de vii și livezi (peste 10%) se găsesc în zonele cu relief de depresiuni și dealuri, în localități precum orașul Lipova (cea mai mare pondere – 221,50%), urmat de comuna Șiria – 11,84% și comuna Zăbrani – 9,22%.

Agricultura este al doilea sector economic ca importanță al județului Arad din punctul de vedere al populației ocupate (21,58% din populația ocupată a județului lucrează în agricultură, iar dintre aceștia numai 7,72% sunt salariați) și al treilea din punct de vedere al numărului de firme care desfășoară această activitate și cifra de afaceri realizată.

De asemenea, contribuția agriculturii la cifra de afaceri a județului este scăzută. Agricultură practică în județul Arad este de subzistență, pentru autoconsum. Din totalul suprafeței județului Arad, 64,16% reprezintă teren agricol, ceea ce conferă județului un potențial agricol ridicat datorită calității superioare a solurilor, ponderii mari a suprafeței agricole ce revine pe locuitor și preponderenței mari a zonelor predominant agricole (64,16%) și forestiere (28,16%).

Conform datelor furnizate de Oficiul Național al Registrului Comerțului, în anul 2015 în sectorul *Agricultură, silvicultură și pescuit* au activat 6% din numărul de firme din județ, participând la cifra de afaceri generată de mediul de afaceri din județ cu 3%.

Cel mai mare număr de firme sunt active în domeniul culturii cerealelor, plantelor leguminoase și a plantelor producătoare de semințe oleaginoase (CAEN 0111 – 344 întreprinderi) care generează și cel mai mare volum al cifrei de afaceri.

Cu un număr mai mic de întreprinderi se înregistrează activități auxiliare pentru producția vegetală (89 întreprinderi), exploatarea forestieră (68 întreprinderi) și silvicultură și alte activități forestiere (41 întreprinderi).

Structura suprafeței agricole

Potențialul agricol este bine pus în valoare, câmpiile Aradului fiind considerate excelente pentru cultivarea cerealelor, legumelor, plantelor tehnice, zarzavaturi.

Zona de deal este o zonă propice viticulturii, pomiculturii și creșterii animalelor, iar zona de munte pentru zootehnie, plante și fructe de pădure, exploatarea lemnului.

Județul Arad deține o suprafață de 218.319 ha împădurită cu foioase, rășinoase, salcâm, paltin, frasin, nuc, tei, plop și păduri de protecție de-a lungul văilor Mureșului și Crișului Alb, plantații împotriva coroziunii. Drumurile forestiere permit întreținerea fondului forestier și transportul produselor silvice, iar rețeaua hidrografică este bogată, peste media pe țară. Producția agricolă vegetală a cunoscut fluctuații semnificative de la an la an.

În ceea ce privește **zootehnia**, județul Arad are toate premisele dezvoltării pe acest plan datorită tradiției privind creșterea animalelor, dar și a suprafețelor întinse de pășuni și fânețe. Fluctuații există și în producția agricolă animală, fiind și aceasta strâns legată de culturile vegetale.

În ceea ce privește numărul unităților de procesare produse agroalimentare, județul Arad deține un număr de 186 unități de procesare autorizate, din care: 6 unități de procesare lapte, 30 unități procesare carne, 6 unități abatorizare, 110 brutării și 34 mori de cereale⁶.

Conform Ministerului Agriculturii și Dezvoltării Rurale, județul Arad are un număr de 16⁷ produse tradiționale atestate, care fac parte din categorii precum panificație, carne și produse din carne, lapte și produse din lapte și legume-fructe.

În domeniul panificației există un număr de 5 produse tradiționale, după cum urmează:

- *Pită de Pecica "Palmar Vali"* - Producător: Palmar Vali S.R.L., Localitatea Pecica;
- *Pită de Pecica "TIAMAX"* – Producător: Brutăria Tiamax S.R.L., Localitatea Pecica;

⁶ Sursa: Direcția pentru Agricultură și Dezvoltare Rurală Arad, situația înregistrată la 31.12.2014.

⁷ Sursa: Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale, http://old.madr.ro/pages/industrie_alimentara/judete/arad.pdf

- *Pită de Pecica "DORIS PROD COM"* – Producător: Doris Prod Com S.R.L., Localitatea Pecica;
- *Pâine pe vatră "Nelu Brutaru"* - Producător: Naco S.R.L., Localitatea Arad;
- *Plăcintă întinsă de Turnu* - Producător: I.I. Iacsity Gheorghina, Localitatea Turnu.

Domeniul cărnii și al produselor din carne are cele mai multe produse acreditate, și anume 7:

- *Cârnăț de Nădlac* - Producător: PF Neamț Mirce, Localitatea Nădlac;
- *Șuncă de Nădlac* - Producător: PF Neamț Mirce, Localitatea Nădlac;
- *Salam de Nădlac* - Producător: PF Neamț Mirce, Localitatea Nădlac;
- *Șuncă tradițională de la Sălaș* - Producător: AF Pavel și Andreia, Localitatea Nădlac;
- *Slănină tradițională de la Sălaș* - Producător: AF Pavel și Andreia, Localitatea Nădlac;
- *Cârnăț tradițional de la Sălaș* - Producător: AF Pavel și Andreia, Localitatea Nădlac;
- *Salam tradițional de la Sălaș* - Producător: AF Pavel și Andreia, Localitatea Nădlac.

În ceea ce privește laptele și produsele din lapte, există la nivelul județului Arad un număr de 2 produse tradiționale atestate:

- *Caș tradițional de Arad* – Producător: AF "GINA", Comuna Șagu, județul Arad;
- *Cașcaval Sofica de Arad* – Producător: I.I. Morar Rodica "Gina", Comuna Șagu, Arad.

Cea din urmă categorie de produse tradiționale din Arad este cea de legume-fructe cu două produse:

- *Mnere de prune de Aldești* - Producător: I.I. Faur Dacian, Localitatea Voivodeni;
- *Mnere de prune Dorina de Aldești* - Producător: Faur Dacian, Localitatea Voivodeni.

Concluzionând, diversitatea produselor tradiționale în județul Arad nu este foarte mare, însă calitatea și gustul lor le-au adus faima și renumele.

Specificul exploatațiilor agricole

La fel ca în toată țara, în județul Arad se practică o agricultură de subzistență, neperformantă, pentru autoconsum. Numărul fermelor de subzistență, înregistrat la finalul anului 2015, conform datelor furnizate de Agenția de Plăți și Intervenție pentru Agricultură Arad, a fost de 6.767 ferme.

Lipsa asocierii, fărâmițarea terenurilor aflate în proprietate privată, irigările necorespunzătoare, unitățile de producție mici și slaba dotare tehnologică sunt câteva din cauzele care nu permit practicarea unei agriculturi eficiente și competitive. Așadar, se individualizează două categorii de proprietate, și anume terenuri mici (sub 20 ha), necompetitive și valorificate pentru producție proprie și terenuri mari de peste 50 ha, bine tehnologizate (în general, deținute de companii mari), care practică o agricultură cu productivitate înaltă.

Numărul producătorilor agricoli care îndeplinesc condiția minimă de eligibilitate privind dimensiunea exploatației de 1 hectar, potrivit ultimului recensământ general agricol, este de aproximativ 64.000. O parte dintre acestia nu-și lucrează și întrețin terenurile agricole, iar parcelele lor agricole sunt sub dimensiunea minimă de 0,30 hectare pentru suprafețele arabile și de pajști naturale și sub 0,10 hectare pentru culturile permanente (plantații de vii și pomi fructiferi), astfel încât convingerea și determinarea acestora de a se asocia și a utiliza propriile terenuri agricole sau prin închiriere, arendare, concesiune sau sub alte forme, trebuie să devină o măsură prioritară pentru autoritățile/instituțiile și serviciile publice cu sarcini și atribuții în agricultură.

Toate domeniile de activitate agro-zootehnică se regăsesc la nivelul județului Arad, fără a putea vorbi neapărat de o dominare a unuia dintre ele, sectorul de cultivarea a cerealelor fiind totuși mai extins decât celelalte;

În privința micro-regiunilor județului, putem vorbi de o focalizare a activităților în jumătatea vestică a teritoriului, care este și zona de câmpie, cu o mai slabă reprezentare a zonei albiei Crișului Alb. Toate sectoarele de activitate cuprind ca zonă de lucru municipiul Arad, chiar dacă este vorba de reprezentarea administrativă a producătorului sau procesatorului, fapt

important din punctul de vedere al dezvoltării strategice, Aradul fiind localitatea situată pe cele două importante trasee de transport care traversează județul – Nădlac – Cluj și Timișoara – Oradea.

INDUSTRIE

Analiza indicelui de specializare⁸ a județului arată că sub-sectoarele economice în care județul este mai dezvoltat, față de nivelul național, țin de sectorul secundar.

Astfel, se remarcă industria de prelucrare, în special: fabricarea mijloacelor de transport, fabricarea echipamentelor electrice, fabricarea produselor textile, fabricarea calculatoarelor și a produselor electronice și optice, fabricarea de mobilă, articole de îmbrăcăminte, tăbăcirea pieilor, alte activități industriale.

Industria fabricării de alte mijloace de transport

Industria fabricării de alte mijloace de transport, concentrată în Arad pe fabricarea materialului rulant și construcția de ambarcațiuni sportive și de agrement, a înregistrat cea mai mare creștere în perioada 2010-2014 (362%), comparativ cu județul Timiș, regiunea Vest și România. Un declin s-a manifestat însă în anii 2010 și 2011, pe fondul crizei economice globale, care a afectat toate sectoarele de activitate. Revenirea s-a observat începând cu anul 2012, când cifra de afaceri a industriei s-a majorat semnificativ față de anul anterior, cu 89%. De remarcat este faptul că *industria fabricării de alte mijloace de transport* în județul Arad este dominată de două companii care activează în domeniul fabricării materialului rulant (*locomotive, vagoane pentru căi ferate și tramvai, repere speciale pentru locomotive*), dintr-un total de 5 societăți active în domeniu. Astra Rail Industries SRL este o companie cu tradiție în țara noastră, fiind înființată în anul 1882, iar în prezent are cea mai mare

⁸Indicele de specializare este utilizat pentru a arăta domeniile de activitate în care județul este mai dezvoltat relativ la nivelul național, pe baza numărului de salariați din domeniul respectiv. Modalitatea de calcul presupune raportarea ponderii numărului de salariați din total salariați ai domeniului respectiv la nivel județean la ponderea numărului de salariați pe domeniul analizat din total salariați la nivel național. Domeniile de specializare relevante se consideră a fi cele care au indicele de specializare mai mare decât 1.

capacitate de *producție de vagoane de marfă* din Europa și se află sub management german din anul 2012⁹.

Industria fabricării de autovehicule de transport rutier

În economia județului Arad sub-sectorul producției de *autovehicule de transport rutier*, de remorci și semiremorci este de asemenea dezvoltat.

În intervalul anilor 2010-2014, industria a înregistrat o creștere însemnată, capacitatea de vânzare majorându-se cu peste 400%. Aceeași tendință pozitivă a fost vizibilă atât la nivelul regiunii Vest, cât și la nivelul întregii țări. Deși, față de majoritatea țărilor UE, performanțele industriei auto românești sunt încă modeste în termeni de productivitate a muncii, tendința este de creștere a capacităților de producție și a complexității producției locale.

Industria auto este un *sector de importanță națională, prin numărul de salariați și prin cifra de afaceri*, cu localizări în toate zonele țării și cu un mare potențial de dezvoltare¹⁰.

Compania cu cea mai mare cifră de afaceri din industria auto, Takata Romania SRL, este de asemenea și cel mai bine plasată companie din județul Arad, înregistrând o cifră de afaceri de peste 1,9 miliarde de lei.

Este de remarcat faptul că 9 dintre aceste 10 companii beneficiază de capital străin, ceea ce susține faptul că economia județului este dominată de investitorii germani din industria auto (Takata România, Leoni Wiring Systems Arad, BOS Automotive Products România au capital german). Printre avantajele evidente ale județului se numără vecinătatea cu Ungaria și proximitatea de vestul Europei, ceea ce se traduce prin costuri mai mici de transport pentru investitorii interesați de export.

Industria fabricării de mobilă

Industria fabricării de mobilă reprezintă de asemenea un sector important al economiei arădene, antrenând 2,63% din totalul salariaților din județ. Această ramură industrială a înregistrat creșteri succesive, de la an la an, depășind chiar performanțele județului Timiș, lider economic în regiunea Vest, în termeni de cifră de afaceri realizată

⁹ Sursa: www.astrarail.com

¹⁰ Sursa: site-ul Ministerului Economiei, Comerțului și Turismului, www.minind.ro

Cel mai important jucător arădean în producția de mobilă a fost societatea Cotta International SRL, localizată în Arad, cu o cifră de afaceri de peste 200 milioane lei. Compania are capital străin, de proveniență din Liechtenstein și s-a situat în anul 2014 pe locul 16 în topul firmelor arădene în funcție de valoarea cifrei de afaceri.

Producția este concentrată pe segmentul codului CAEN 3109 "*Fabricarea de mobilă n.c.a.*", incluzând în mod special mobilier pentru locuințe.

Industria fabricării de articole de îmbrăcăminte

Fabricarea de articole de îmbrăcăminte este un alt sector important al industriei prelucrătoare, județul Arad fiind lider detașat în cadrul regiunii Vest în materie de cifră de afaceri realizată în perioada 2010-2014. În perioada 2010-2012 industria a cunoscut o creștere anuală, însă ratele de creștere s-au diminuat progresiv, de la 10% în 2011 la 4% în 2014

Piața articolelor de îmbrăcăminte din județ este dominată de 2 mari companii cu capital străin, care au realizat împreună o cifră de afaceri de 530.865.152 lei în anul 2013 și au angajat un număr de 1.670 salariați.

Domeniul transporturilor terestre și prin conducte

Domeniul transporturilor terestre și prin conducte este reprezentat în județul Arad de transporturile rutiere de mărfuri, domeniu care a cunoscut în intervalul o creștere importantă, de aproximativ 142%. Creșteri ale cifrei de afaceri totale s-au înregistrat și în județul Timiș, în regiunea Vest și în România, însă au fost de intensități mai reduse.

Dezvoltarea acestui sub-sector este în strânsă legătură cu poziționarea județului la granița cu Ungaria și apropierea de țările din vestul Europei.

Societatea Transcondor SA a fost lider în județ în domeniul transporturilor, ocupând poziția 10 în topul firmelor arădene în funcție de cifra de afaceri.

Industria fabricării de mașini, utilaje și echipamente

Cifra de afaceri generată de industria fabricării de mașini, utilaje și echipamente din județul Arad a crescut semnificativ , ajungând la o

majorare de 94% dacă se iau în considerare primul și ultimul an al intervalului. Aceeași evoluție pozitivă, însă la cote mai mici, s-a înregistrat și în cazul județului Timiș, al regiunii Vest și al României.

Analizând codurile CAEN ale activității primelor 10 companii din domeniu, se observă că cele mai întâlnite tipuri de produse sunt mașinile și utilajele pentru agricultură, utilajele și uneltele pentru prelucrarea metalului, mașinile de ridicat și manipulat, articolele de robinetărie. De remarcat este faptul că, exceptând societatea S.Z. Mașini Unelte SRL, toate companiile din top 10 beneficiază de capital străin.

Industria alimentară

Industria alimentară a cunoscut de asemenea o evoluție pozitivă în județul Arad, cu o rată de creștere de 119%. Lider în regiunea Vest rămâne județul Timiș, care a realizat o cifră de afaceri de 1.440.191.837 lei, reprezentând 59% din totalul cifrei de afaceri la nivelul regiunii.

Companiile prezente în top 10 la nivelul județului au ca activitate principală fabricarea și prelucrarea produselor din carne, prelucrarea și conservarea fructelor, fabricarea pâinii, fabricarea prăjiturilor și a produselor proaspete de patiserie. Majoritatea acestor societăți funcționează cu capital integral românesc.

Import și export

Județul Arad se află în topul județelor din România în ceea ce privește volumul mărfurilor importate și exportate (2.486,508 mil. Eur), fiind situat pe locul 4 după București, Argeș și Timiș.

Soldul balanței comerciale aferent este pozitiv în județul Arad, indicând un mediu de afaceri puternic orientat către export. Luând în considerare faptul că rata de creștere a exporturilor (17%) este mai mare decât cea a importurilor (12%), se preconizează menținerea situației favorabile a balanței comerciale în următorii ani. Comparat cu celelalte județe din regiune, județul Arad se poziționează pe locul secund, atât în ceea ce privește volumul exporturilor, cât și al importurilor, fiind depășit doar de județul Timiș.

Mărfurile care contribuie cel mai mult la exporturi (având în același timp un sold pozitiv) sunt reprezentate de mijloace și materiale de transport, în timp ce mașinile, aparatele și echipamentele electrice, aparatele de înregistrat sau de reprodus sunetele și imaginile sunt cele mai importate tipuri de produse în județul Arad.

TURISM

Consiliul Județean Arad a demarat două proiecte importante în domeniul promovării potențialului turistic al județului.

O provocare importantă a fost înființarea **Centrului Național de Informare și Promovare Turistică a Județului Arad**. Activitatea acestui centru completează demersurile Consiliului Județean Arad de sprijinire și promovare a potențialului turistic al județului, prin planificare și elaborare de propuneri de dezvoltare turistică, prin punerea la dispoziția turiștilor a materialelor de promovare locale și regionale, precum și prin organizarea de activități de marketing turistic intern și internațional, și orice alte activități care au ca scop valorificarea diversității de atracții ce pot fi dezvoltate drept produse turistice, poziționând astfel județul ca destinație turistică importantă în Regiunea Vest.

O altă inițiativă notabilă în direcția dezvoltării turismului cultural istoric și ecumenic este obținerea finanțării prin Programul Operațional Regional 2007 – 2013¹¹, Axa prioritară 5 „Dezvoltarea durabilă și promovarea turismului”, Domeniul major de intervenție 5.3 “Promovarea potențialului turistic și crearea infrastructurii necesare, în scopul creșterii atractivității României ca destinație turistică”, Operațiunea „Dezvoltarea și consolidarea turismului intern prin sprijinirea promovării produselor specifice și a activităților de marketing specifice” pentru proiectul “*Promovarea turismului arădean prin circuite culturale*”¹².

Proiectul prevede promovarea turistică a următoarelor **circuitelor culturale** prin activități de marketing specifice: participarea la târguri și expoziții de turism în țară, elaborarea de albume, ghiduri turistice, pliante, hărți turistice, postere, DVD-uri turistice, cărți poștale, spot TV de

¹¹ <http://www.fonduri-structurale.ro/Detaliu.aspx?t=Regional>

¹² <http://cjarad.ro/activitate/proiecte-europene/7-promovarea-turismului-aradean-prin-circuite-culturale.html>

promovare turistică, apariții în cadrul unei emisiuni TV și montarea de panouri turistice informative:

- **“Drumul Vinului”**
- **“Pe urmele istoriei arădene** - un circuit al cetăților, siturilor arheologice și al ansamblurilor arhitecturale”
- **“Descoperă pacea sufletească** – un circuit cultural, spiritual și ecumenic”.

Patrimoniul istoric și cultural

Patrimoniul istoric și cultural¹³ reprezintă ansamblul monumentelor, reprezentând opere de arhitectură, de sculptură sau de pictură monumentală, elemente sau structuri cu caracter arheologic, inscripții, grote și grupuri de elemente care au o valoare universală excepțională din punct de vedere istoric, artistice sau științifice, grupuri de construcții izolate sau grupate, situri, reprezentând lucrări ale omului sau opere rezultate din acțiunile conjugate ale omului și ale naturii, precum și zonele incluzând terenurile arheologice. Patrimoniul material cuprinde monumente, situri, opere de artă, moștenire lăsată de generațiile precedente spre a fi păstrată și transmisă generațiilor viitoare.

Complexul Muzeal Arad este adăpostit în incinta Palatului Cultural, care a fost construit în anul 1913. Muzeul este de tip județean și profilul acestuia este arheologic și istoric. Așa cum reiese din informațiile cuprinse în Strategia culturală a județului Arad 2010-2014, pentru majoritatea arădenilor cultura este o valoare fundamentală, fapt care reprezintă un indice potențial stimulator pentru inițiativa culturală. Este, în același timp, semnificativ faptul că dintre evenimentele propuse de instituțiile culturale publice din Arad, cele asociate muzeului suscită cel mai larg interes (25% din ansamblul populației). Peste 90% din vizitatorii muzeului aparțin grupei de vârstă foarte tinere (până la 18 ani) și tinere (între 18 și 25 de ani). La evenimentele culturale organizate sau co-organizate de muzeu, fie în spațiul pavilionar, fie în public, prezența grupei de vârstă asociate vieții active (18 – 55 de ani) este cea mai semnificativă (circa 70%).

¹³ Conform Decretului nr. 187 din 30 martie 1990 pentru acceptarea Convenției privind protecția patrimoniului mondial, cultural și natural, adoptată de Conferința generală a Organizației Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură la 16 noiembrie 1972.

Complexul Muzeal Arad are organizate mai multe secții cu expoziții permanente, astfel: secția de arheologie și istorie, secția de științe ale naturii și secția de artă.

Muzeul Memorial "Vasile Goldiș". Funcționează în cadrul Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad (incinta Facultății de Științe Umaniste, Politice și Administrative, Palatul "Românul"), fiind un edificiu cultural de excepție al Aradului contemporan. Obiectele expuse în cadrul muzeului:

- Acte de studii: foaia matricolă din învățământul secundar, diploma de maturitate, diploma de profesor, diploma de absolvire a studiilor superioare;
- Acte personale: pașaport, livret militar, diverse adeverințe;
- Acte care dovedesc demersul civic al lui V. Goldiș, sentința de divorț de după primul mariaj;
- O bogată corespondență; printre cei care se regăsesc în aceste mesaje sunt nume celebre: I. L. Caragiale, O. Goga, N. Titulescu;
- Fotografii de epocă originale, deosebit de valoroase, publicații conduse de Goldiș sau la care acesta a colaborat;
- Cărți din biblioteca acestuia, unele purtând semnătura lui, atestă climatul zilnic al unei epoci de excepție;
- Spiritul epocii este susținut și prin refacerea unor spații caracteristice acelei perioade (sufragerie, respectiv biroul redacțional) și prin expunerea în vitrine elegante, perfect și individual luminate, a unor imagini și documente de epocă în condiții grafice de excepție¹⁴.

Colecția muzeală a Mănăstirii Sf. Simion Stâlpnicul din Arad. Organizată într-o clădire din incinta Mănăstirii, construită în 1762, monument arhitectonic și istoric, fostă reședință episcopală, expoziția a fost înființată în 1967 și pune în valoare icoane pe sticlă provenind din Făgăraș (pictate de Savu Moga) și din Bihor, icoane pe lemn din secolul al XVIII-lea, iconostas din Densus (1789), piese de mobilier bisericesc, obiecte de cult, cărți vechi bisericești. Biserica din zid este ctitorită de Episcopul de Arad Sinesie Jivanovici (1751-1768), având arhitectură și decorațiuni în stil baroc. Prin întregul său ansamblu, complexul din cartierul

¹⁴ Sursa: Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, www.uvvg.ro

Gai reprezintă prin bogăția și valoarea exponatelor, un punct de mare atracție și interes de pe teritoriul municipiului Arad.

Palatul Administrativ din Arad. Construit între anii 1872-1875 după planurile arhitectului Pekar Francisc, reprezintă una dintre operele semnificative ale arhitecturii eclectice din Arad. Stilul clădirii îmbină neorenascentismul flamand cu stilul primărilor medievale târzii. Planul clădirii este în formă de "U", cu un turn central înalt de 54 m, iar orologiul din turn, adus din Elveția în anul 1878, are un mecanism care la oră fixă cântă imnul Europei (Oda Bucuriei de Ludwig van Beethoven)¹⁵. Clădirea adăpostește Primăria Municipiului Arad și Instituția Prefectului Județului Arad.

Monumente istorice reprezentative din județul Arad. Monumentele istorice, care astăzi sunt emblematice pentru valorile de patrimoniu ale județului, sunt repere importante ce poartă ca simbol trecutul istoric al acestui spațiu european. Prin valoarea și amplasarea lor, aceste monumente au un potențial major pentru a deveni importante puncte de atracție turistică, fiind resurse încă nefructificate pentru dezvoltarea economică a comunităților de care aparțin. Câteva dintre cele mai importante sunt prezentate mai jos.

Cetatea Șoimoș, este atestată documentar din anul 1278. A fost reconstruită în jurul anului 1446 de către Iancu de Hunedoara, în timp ce era voievod al Transilvaniei (1441 – 1446). Lucrările au continuat și sub fiul său, regele Matei Corvin (1458 – 1490).

Între anii 1541-1542, regina Isabela, văduva lui Ioan Zapolya, o transformă în reședință, adăugându-i unele elemente arhitecturale în stilul Renașterii. Între anii 1552-1595 cetatea Șoimoș este ocupată de către turci, după care ajunge în stăpânirea principilor Transilvaniei. Cade iarăși sub ocupație turcească în anul 1613, fiind recucerită de către austrieci în anul 1699. Este părăsită în anul 1788, dată după care se transformă, treptat, în ruine.

Bazarul turcesc din Lipova este construit de către turci, probabil în a doua perioadă a stăpânirii zonei (1613-1699). Este un monument unic în

¹⁵ Sursa: http://ro.wikipedia.org/wiki/Palatul_Administrativ_din_Arad

județul Arad, de-a lungul timpului, clădirea a suferit unele transformări minore.

Cetatea Ineului este de fapt un vast castel medieval, construit în plan trapezoidal cu turnuri circulare de colț. Cetatea a fost construită între anii 1645-1652, după planurile arhitectului Gabriel Haller, având elemente decorative din Renașterea târzie și Baroc. A fost când sub stăpânirea principilor Transilvaniei, când sub stăpânire turcească, în funcție de situația confruntărilor armate din acea perioadă, iar în anul 1691 a fost cucerită de către austrieci. De-a lungul timpului, Cetatea Ineului a suferit mai multe restaurări, cea mai importantă fiind cea din anul 1870.

Cetatea Șiriei a fost construită, cel mai probabil, în secolul al XIII-lea, de când este datat donjonul, restul zidurilor fiind adăugate, treptat, până în secolul al XVI-lea. Prima mențiune documentară este cea din anul 1318, ca cetate regală. În anul 1439 a fost dăruită despotului sârb Gheorghe Brancovici, iar în anul 1444 cetatea intră sub stăpânirea lui Iancu de Hunedoara și a fiului său, Matei Corvin. După aceasta, trece sub stăpânirea mai multor familii nobiliare. Între anii 1529-1540, cetatea este stăpânită de către Ioan Zapolya, voievod al Transilvaniei și rege al Ungariei. Între anii 1566-1595 este ocupată de către turci, după care intră sub stăpânirea austriecilor. În urma ocupării Cetății Ineului de către răsculații conduși de Horea, Cloșca și Crișan, cetatea este bombardată și distrusă din poruncă imperială.

Cetatea Dezna a fost construită la sfârșitul secolului al XIII-lea, în centrul unui cnezat românesc. În anul 1317 este menționată ca fiind cetate regală. După cucerirea Ineului de către turci, în secolul al XVI-lea, Cetatea Dezna devine o fortificație extrem de importantă pentru sistemul de apărare al principilor transilvăneni. Turcii o cuceresc abia în anul 1658 și o stăpânesc până la 1693. După această dată, probabil și din cauza asediilor repetate, cetatea este distrusă.

Cetatea Aradului a fost construită între anii 1763-1783, într-o variantă a tipului de fortificație Vauban, în formă stelară, după planurile generalului Filip Ferdinand Harsch. Cel mai important episod din existența cetății îl constituie asediul acesteia de către armata revoluționară maghiară, care o ocupă la 1 iulie 1849. După înăbușirea

revoluției și capitularea armatelor maghiare la Șiria, în 13 august 1849, Cetatea Aradului a devenit centrul represaliilor habsburgice. Aici a fost închis și asasinul de la Sarajevo al moștenitorului tronului imperial, arhiducele Franz Ferdinand.

Castelul din Petriș a fost ridicat în secolul al XVIII-lea de către familia nobiliară Salbeck, în cel mai pur stil neoclasic. După incendierea lui, în anul 1784, de către răsculații conduși de Horea, castelul a fost reconstruit în forma actuală. Castelul este înconjurat de un parc de stejari, dintre care unii sunt considerați monumente ale naturii.

Castelul din Săvârșin a fost construit între anii 1650-1680 și a aparținut familiei regale române, fiind înălțat pe locul unui castel ce a aparținut familiei nobiliare Forray, din secolul al XVIII-lea. Este incendiat de către răsculații lui Horea, fiind apoi reconstruit. A urmat încă un incendiu, în 1848, fiind apoi reconstruit în anul 1870, în forma de astăzi. Castelul Regal reprezintă stilul arhitectural neoclasic, clădirea prezintă un etaj cu balcon, suferind în timp modificări diverse.

De o frumusețe deosebită este și parcul ce înconjoară castelul, fiind prevăzut cu lac și debarcader. Până în anul 1932, castelul a avut mai mulți proprietari, nobili, după care este cumpărat de către Regele Mihai I al României. În anul 1948 castelul a fost confiscat de comuniști, la fel ca toate celelalte proprietăți regale, revenind în posesia Casei Regale la 1 iunie 2001. De atunci a fost supus unor lucrări de restaurare, conduse de către Principesa Margareta.

Castelul din Căpâlnaș este cel mai frumos edificiu de gen din județul Arad, proiectat de către arhitectul vienez Otto Wagner, în stilul Micului Trianon de la Versailles. Castelul a fost ridicat între anii 1876-1879, de către constructorul Kallina Mor, angajat de către membrii familiei Mocioni, deținătorii domeniului. Stilul neoclasic, dar și detaliile edificiului, rețin atenția vizitatorilor, la fel ca și minunatul parc dendrologic de opt hectare, care înconjoară castelul.

Castelul din Bulci a aparținut tot familiei Mocioni, fiind achiziționat în anul 1858 de la baronul Fectig-Fechtenberg. Este construit în stil neoclasic, cu fațadă simplă – blazonul familiei Mocioni fiind adăugat ulterior – având o seră și un parc dendrologic.

Castelul din Macea este, de fapt, un ansamblu arhitectonic, construit în două etape de către familia nobiliară Cernovici. Prima edificare, până la turnul cel mare, are loc în prima jumătate a secolului al XIX-lea, iar construcția pe care o cunoaștem astăzi este finalizată între anii 1862-1883. Nu are un stil unitar, dar este un edificiu impozant, fiind înconjurat de o grădină botanică deosebit de importantă prin multitudinea speciilor existente. Castelul este astăzi centru universitar, fiind restaurat integral de către Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad.

Monumente de for public din județul Arad.

Simboluri ale memoriei colective, monumentele de for public au marcat evenimentele majore sau personalitățile importante ale județului.

Monumentul Eroilor de la Păuliș este o lucrare monumentală, realizată în anul 1974 de către sculptorii Emil Vitroel și Ionel Munteanu (soldatul), împreună cu arhitectul Miloș Cristea (ansamblul). Realizat din beton armat și travertin, monumentul este dedicat eroilor de la Păuliș din septembrie 1944 și beneficiază de o poziție privilegiată, pe Drumul Național 7, între localitățile Păuliș și Sâmbăteni.

Piața Reconcilierii din Arad a rezolvat în 2004 o problemă care i-a dezbinat pe români și maghiari, problemă soluționată prin realizarea unui parc al reconcilierii româno – maghiare pe modelul reconcilierii franco-germane, reunind două monumente cu semnificație importantă: “Statuia Libertății” dedicată generalilor revoluției maghiare alături de “Arcul de Triumf” care-i cinstește pe moșii lui Avram Iancu.

În orașele și comunele din județul Arad există numeroase monumente, care, încadrate într-un context adecvat, pot deveni monumente de for public de referință. Amintim aici

- bustul lui Mihai Veliciu din Chișineu-Criș,
- monumentul lui Vorgil Iovănaș din Curtici,
- Monumentul ostașului de la Ineu,
- Monumentul Eroilor din Sebiș sau cel de la Covăsânț sau Dezna,

- Monumentul de la Hălmațiu, sau cele de la Macea (Pavel Mercea), Moneasa, Șimand, Șiria etc.
- De asemenea, troițele pot redeveni monumente reprezentative, mai ales cele de la intrările sau din mijlocul localităților șvăbești, după cum se constată și o tendință vădită înspre monumentalitate în cazul troițelor din curțile bisericilor ortodoxe (Almaș, Căpâlnaș, Birchiș etc.).

Patrimoniul imaterial

Patrimoniul imaterial este alcătuit din diverse forme de exprimare ale creativității umane cu exprimare orală: forme de artă ale cuvântului (expresii verbale tradiționale: povestea, basmul, snoava, legenda, balada, lirica rituală și nerituală, teatrul popular, orația, descântecul), forme de exprimare muzicală (cântece, dansuri, jocuri populare), forme de exprimare sincretică (obiceiuri, ritualuri, sărbători, etnoiatrie, jocuri de copii, jocuri sportive tradiționale), forme ale creației populare în domeniul tehnic (meșteșuguri și tehnologii populare, rețete culinare, instrucțiuni de preparare a unor substanțe chimice, materiale de construcție etc.).

Materialul folcloric al zonei este compus din obiceiuri calendaristice și din ciclul vieții, mitologie, medicină populară, basme și povești, poezii rituale, strigături, proverbe, zicători, rețete culinare.

Folclorul literar însumează orațiile de nuntă, strigăturile de joc și de nuntă, descântecurile, poezie rituală calendaristică (sorcovă, plugușor, paparudă, strigarea peste sat), teatru popular (irozii, herțepul), basme, povestiri, relatări, expresii locale, zicale.

Repertoriul muzical tradițional al județului este compus din cântece lirice (doine, cântece de dragoste), cântece de cătănie, balade (Iovan Iorgovan, Oprea haiducul de la Agriș, a lui Bisorca), colinzi, cântece de stea. La acestea se adaugă cântecele rituale din ceremonialul de nuntă și cele din ceremonialul de înmormântare (bocete, hore ale mortului).

Din grupul **obiceiurilor calendaristice** se păstrează și azi în județ cele din ciclul sărbătorilor de iarnă: colindatul (pițărăii, ceata feciorilor, colindatul cu duba, cu turca, cu muzică, cu mascați), umblatul cu herțepul,

cu Irozii, cu Ciuralexă, uratul (variante locale de plugușor tip Grăirea colacului, sorcova). La acestea se adaugă nedeile în satele de la poalele Munților Apuseni și rugile pe Valea Mureșului.

Repertoriul muzical instrumental cuprinde jocuri de cimpoi, numeroase variante locale de Ardelene (Rara de la Șepreș, Raru din bătrâni, Șchioapa, Ardeleana șiriană, Pă loc, Sărită, Bătută), de Mărunțele (Mărunțaua, Deasa, Învârtita, De-tors, De doi), de dansuri pe picior sau tip Țigăneasca (Pe picior, Smintita, Țigăneasca). La acestea se adaugă variantele de Soroc (Sorocu, Sorocu mare, Sorocul mic), variantele locale de Călușer, Bogăreasca, Leanța, Pipearca, Tupăita, etc. Un grup aparte îl reprezintă dansurile rituale sau ceremoniale (Jocul miresei pe bani, A mâțelor, A junelui, Jocul turcii, Jocul cerbului etc.).

Fiecare localitate are propriul inventar de creații folclorice care-i conferă o anumită identitate locală. Dacă unele piese din repertoriile locale se mai păstrează azi doar în memoria satelor, altele continuă să fie și azi performate, înscriindu-se în grupul faptelor folclorice vii.

Astfel, localitățile Julița, Săvârșin de pe Valea Mureșului sunt renumite pentru cetele lor de dubași, pe când satele Avram Iancu, Zimbru, Hălmagiu se bucură de un public larg cu ocazia nedeilor anuale. De asemenea, în foarte multe localități, cetele de feciori au început din nou să colinde, după 1989.

În sfârșit, numeroase localități din județ au formații sau ansambluri folclorice și încearcă să-și introducă în repertoriu vechile jocuri populare ale satului. De pildă, formația de dansuri din Seleuș a câștigat un premiu în 2009 la Autentic fest cu vechiul dans local Bogăreasca.

La rândul lor, minoritățile naționale din județ au avut și au propriul lor patrimoniu imaterial compus din folclor literar și muzical, basme și povești, obiceiuri calendaristice. În satele maghiare din vecinătatea frontierei cu Ungaria au circulat numeroase balade despre haiducul Roza Sandor, slovacii din județ au obișnuit să umble la Crăciun cu Betlehemul și să facă urări în versuri de Anul Nou, sârbii colindau, făceau urări de Anul Nou și tăiau colacul la hramul bisericii, germanii și bulgarii îngropau iarna de Farsangul. O parte din tradițiile minorităților naționale s-au conservat până azi, ele fiind utilizate în consolidarea identității etnice a grupurilor. Astfel,

comunitățile germane organizează anual Maifest-ul și Kirchweich-ul, nunțile maghiare sunt conduse și azi de un maestru de ceremonii, sârbii își aleg anual nași pentru biserici, etc. De asemenea, ansamblurile și formațiile de dansuri maghiare, germane, slovace, sârbe, bulgare din județ, au propriile lor repertorii tradiționale, cu care participă la diferite festivaluri din țară și din străinătate. Din punct de vedere al meșteșugurilor, atestări ale cojocăritului găsim în județul Arad încă din primele conscripții din secolul al XVIII-lea, când în numeroase localități apar la ocupații blănari (lanio), ca plătitori de taxă pe meserie. Perioada de maximă înflorire a acestui meșteșug la sate s-a manifestat până după al doilea război mondial. Centre de cojocărit din bazinul Crișului Alb au fost Ineu, Moroda, Buteniul, Gurahonțul, Hălmagiu, Mișca, Șepreuș, iar mai târziu Beliu, Bocsig, Șiclău. Ele au produs o mare varietate de cojoace. Mai ales cojoacele femeiești erau diferite de la un centru la altul prin tehnica și cromatica ornamentală, aceste diferențieri permițând recunoașterea centrelor care le-au produs. Astfel, vorbim despre cojoace ineuane, butincenești sau honțești.

Modernizarea vieții rurale, în ultima sută de ani, a făcut ca, treptat, o parte din produsele confecționate să-și piardă utilitatea și multe meșteșuguri tradiționale să dispară.

Printre meșteșugurile țărănești azi dispărute se numără bărdășitul, confecționarea de acoperișuri de șindrilă și trestie, lădăritul, dogăritul, sau butăritul, dulgheritul, fabricarea de spete, piepteni, tălpi, cizmăritul și pantofăritul, sumănăritul și cojocăritul.

Au rămas însă vii și se practică și azi olăritul, curelăritul (Buteni), împletitul de frânghii (Buteni, Pâncota), împletitul de nuiete (Ineu, Pecica), fabricarea de mături (Vidra), furci (Avram Iancu), turtă dulce și pălării (Pâncota), țesutul în război (Șicula, Iacobini, Nădlac).

Și astăzi satul Hălmăgel, situat la poalele Muntelui Găina, datorită pământului lutos care nu putea fi folosit pentru agricultură, este specializat în olărit, încât mai multe familii practică acest meșteșug¹⁶.

¹⁶ Sursa: *Strategia Culturală a Județului Arad – 2010-2014*

Patrimoniu natural

Patrimoniul natural cuprinde ansamblul componentelor și structurilor fizico-geografice, floristice, faunistice și biocenotice ale mediului natural a căror importanță și valoare ecologică, economică, științifică, biogenă, sanogenă, peisagistică, recreativă și cultural-istorică au o semnificație relevantă sub aspectul conservării diversității biologice floristice și faunistice, al integrității funcționale a ecosistemelor, conservării patrimoniului genetic, vegetal și animal, precum și pentru satisfacerea cerințelor de viață, bunăstare, cultură și civilizație ale generațiilor prezente și viitoare.

Prin valoarea estetică, dar și prin cea științifică, zonele naturale constituie un potențial valoros pentru dezvoltarea turismului. Cele mai importante dintre acestea sunt prezentate în tabelul de mai jos.

Parcuri, rezervații și monumente ale naturii de interes național

Nr. crt.	Denumirea	Localizarea	Suprafața (ha)	Administrare	Observații
1.	Peștera Valea Morii	Com. Moneasa	5,00	Clubul de Speologie și Alpinism Liliacul Arad	Rezervație spelologică
2.	Dosul Laurului	Com. Gurahonț, sat Zimbru	32,20	Direcția Silvică Arad	Rezervație botanică
3.	Baltele Gurahonț	Com. Gurahonț	2,00	Primăria Gurahonț	Rezervație botanică
4.	Runcu-Groși	Com. Bârzava	261,80	Direcția Silvică Arad	Rezervație forestieră
5.	Poiana cu narcise Rovina	Orașul Ineu	0,10	Direcția Silvică Arad	Rezervație botanică
6.	Balta Rovina	Orașul Ineu	120,00	S.C. Carpio S.R.L.	Rezervație zoologică
7.	Balta Șoimoș	Orașul Lipova	1,00	ONG Condor Club Arad	Rezervație zoologică
8.	Pădurea Sic	Com. Cărand, sat Seliște	17,80	Direcția Silvică Arad	Rezervație zoologică
9.	Peștera lui Dușu	Com. Săvârșin, sat Căprioara	0,10	ONG Speowest Arad	Rezervație spelologică
10.	Peștera Sinesie	Com. Săvârșin	0,10	ONG Speowest Arad	Rezervație spelologică
11.	Locul fosilifer Monoroștia	Com. Bârzava	0,10	ONG Condor Club Arad	Rezervație paleontologică
12.	Locul fosilifer Zăbalț	Com. Dorgoș, sate Ususău și Zăbalț	5,00	ONG Condor Club Arad	Rezervație paleontologică

Nr. crt.	Denumirea	Localizarea	Suprafața (ha)	Administrare	Observații
13.	Pădurea de stejar pufos de la Cărand	Com. Cărand	2,10	Directia Silvică Arad	Rezervație forestieră
14.	Rezervația de soluri sărăturate	Com. Socodor	95,00	Universitatea de Vest "Vasile Goldiș"	Rezervație mixtă
15.	Arboretul Macea	Com. Macea	20,50	Universitatea de Vest "Vasile Goldiș"	Rezervație științifică
16.	Prundul Mare	Com. Semlac, orașul Pecica	654,9	Administrația Parcului Natural Lunca Mureșului	Rezervație mixtă
17.	Lunca Mureșului	Mun. Arad, or. Pecica, com. Secusigiu, com. Semlac, com. Șeitin, com. Felnac, Nădlac	14.350,5	Administrația Parcului Natural Lunca Mureșului	Parc natural
18.	Pădurea Lunca – colonie de stârci	Com. Mișca	2.0	Ocolul Silvic Criș	Arie de protecție specială avifaunistică
19.	Pădurea Socodor – colonie de stârci	Com. Socodor	3.1	Ocolul Silvic Criș	Arie de protecție specială avifaunistică
	Suprafața totală		15.573,30		

Ca potențial de atractivitate, cel mai semnificativ și ușor accesibil dintre obiectivele naturale este *Parcul Natural Lunca Mureșului*. Aici există locuri de cazare, sunt organizate trasee pentru ciclism, se închiriază bărci, caiace și canoe, se pescuiește și se organizează drumeții. Rezervația își finanțează aproximativ 30% din venituri din prestarea de servicii cu caracter turistic.

Alte repere turistice importante sunt *Balta Șoimoș din Lipova* (rezervație de broaște țestoase, arborele secular, parcul dendrologic de la Băile Lipova), *Balta Ghioroc*, *lacul artificial Tauț*, *Grădina botanică de la Macea* sau *Pădurea Vladimirescu*. Parcul Natural Lunca Mureșului acoperă o suprafață de 14.266 ha, zona fiind declarată parc natural în anul 2005 și are ca obiectiv declarat protejarea peisajului, habitatelor și speciilor de luncă printr-un management durabil al activităților umane, astfel încât să constituie și un spațiu pentru ecoturism și educație ecologică. În acest

senș, se desfășoară deja activități cu minim impact asupra mediului înconjurător: se pot închiria biciclete (pentru plimbări pe trasee deja amenajate), caiac-canoe (pentru Mureș), se pot studia mamiferele mari (observatorul Prundul Mare), păsările (observator ornitologic la Balta Bezdin) și nuferii (Balta Bezdin). Unul dintre motivele pentru care Lunca Mureșului nu este însă dezvoltată la potențialul pe care îl are este reprezentat de problema poluării. Mureșul este plin de deșeuri, precum sticle de plastic și gunoaie: se pare că oamenii vin la iarbă verde la malul râului, în amonte, și lasă în urmă sticlele goale și gunoaiele, iar apoi, când se umflă Mureșul, apa adună toate aceste gunoaie de pe mal. Pe de altă parte, există un oarecare scepticism în legătură cu oportunitatea de a dezvolta zona prea mult. Există un posibil trade-off între a aduce mulți turiști în Lunca Mureșului și a menține aspectul ei natural. În consecință, nu toți actorii implicați consideră că un demers de creștere a turismului este de dorit. Totuși, este de remarcat că deocamdată poluarea masivă a râului Mureș nu provine de la turiștii rezervației, ci din amonte.

Obiectivele naturale ale județului Arad sunt însă mult mai diverse și prezintă un potențial turistic semnificativ: Munții Zărandului, Munții Codru-Moma, Câmpia Aradului, văile Mureșului și Crișului Alb, Valea Cladovei (un loc unde există un baraj de acumulare, care atrage în timpul verii mulți vizitatori pentru agrement), parcurile dendrologice și amenajări precum plantația de trandafiri Eutopia (obiectiv unic în țară). Un aspect important legat de sfera patrimoniului natural este clima blândă, care asigură un sezon turistic lung, aproape de întregul an.

Infrastructura de cazare

Datele statistice despre activitatea turistică din județul Arad arată o evoluție pozitivă pe parcursul ultimilor 5 ani, însă creșterea numărului de unități de cazare a înregistrat numai un procent de 13% în perioada 2010-2014. De asemenea, rata de creștere de la an la an s-a situat între 3% și 30%, industria turistică nefiind reprezentativă pentru județul Arad.

Structurile de primire turistică cu funcțiuni de cazare turistică în județul Arad

Categoriile de structuri de primire turistică	2010	2011	2012	2013	2014
---	------	------	------	------	------

Categoriile de structuri de primire turistică	2010	2011	2012	2013	2014
Hoteluri	31	28	32	33	33
Moteluri	4	3	4	5	5
Hosteluri	0	1	2	3	4
Vile turistice	10	9	12	13	10
Cabane turistice	2	3	5	4	4
Bungalouri	10	12	18	15	15
Sate de vacanta					1
Campinguri	2	2	3	5	5
Popasuri turistice	2	2	2	2	2
Casute turistice	5	3	4	4	1
Tabere de elevi si prescolari	2	2	2	0	0
Pensiuni turistice	46	54	57	57	54
Pensiuni agroturistice	24	20	29	28	26
Total	138	139	170	169	160

Cele mai multe unități de cazare sunt concentrate în municipiul Arad (78 unități), urmat de localitățile Moneasa (25 unități) și Păuliș (7 unități). Din punct de vedere al ofertei de locuri de cazare, cele mai multe se regăsesc în Arad, Moneasa și Lipova, cu 3.058, 1.089, respectiv 189 de locuri de cazare.

În ceea ce privește capacitatea de cazare, numărul de locuri de cazare în hoteluri și hosteluri a crescut însă locurile de cazare disponibile în moteluri și vile turistice au scăzut .

Stațiuni turistice și zone de agrement

Zonele de agrement de la nivelul județului, disponibile pentru practicarea turismului în orice anotimp, cuprind:

Municipiul Arad

- Zona centrală – rezervație de arhitectură
- Faleza Mureșului (Malul Mureșului): locul de relaxare al arădenilor, optim pentru jogging, mersul cu rolele sau plimbări în aer liber. Faleza cuprinde Parcul Copiilor, Parcul Eminescu și Parcul Europa;
- Parcul Reconcilierii este unul din punctele de atracție turistică din Arad, a fost inaugurat în 25 aprilie 2004, în prezența oficialităților române și maghiare și cuprinde atât "Statuia Libertății" ("Szabadság-szobor", realizată de sculptorul Adolf Huszár), închinată celor treisprezece generali ai revoluției maghiare executați de habsburgi la

Arad, cât și un "Arc de Triumf" realizat din marmură și închinat lui Avram Iancu și liderilor revoluției române de la 1848;

- Ștrandul Neptun;
- Pădurile de luncă de la est și vest: Ceala, Vladimirescu.

Orașul Lipova

- Bazarul turcesc, situat la capătul străzii Nicolae Bălcescu, una dintre cele mai vechi clădiri din oraș;
- Figurează în catalogul monumentelor Semilunii în lume și este unic pe teritoriul românesc.

Valea Mureșului

- Zona cuprinsă între localitățile Lipova și Petriș;
- Zona montană până la creasta Munților Zărand;
- Zona la sud de râul Mureș, până la limita cu județul Timiș;

Valea Crișului Alb

- Zona cuprinsă între localitățile Ineu și Hălmagiu;
- Zona la sud de râul Crișul Alb, inclusiv versantul nordic al Munților Zărand; depresiunile Hălmagiu și Gurahonț;

Zona Montană Codru-Moma

- Zona cuprinsă între localitățile Moneasa – Hășmaș, Sebiș –Moneasa.

Podgoria Miniș-Măderat

- Zona cuprinsă între localitățile Pâncota și Barațca, este unul dintre cele mai vechi "ținuturi ale viței de vie" din România, fiind atestată documentar de la începutul secolului al IX lea;
- Zona montană până la Valea Cladovei;
- Cea mai importantă zonă viticolă a județului;
- Centrul de informare: satul Galșa

Ștrandurile Termale

- Perimetrul localităților Șofronea, Curtici, Macea, Dorobanți;

Lunca Mureșului

- Cuprinde arealul Parcului Natural "Lunca Mureșului", administrat de Direcția Silvică Arad;
- Se organizează plimbări de 3 - 4 ore de-a lungul Mureșului, de la Arad la Pecica, cu canoe, pe o distanță de circa 35 de kilometri, în grupuri de maxim 10 turiști.

Dorința redescoperirii naturii conduce la un alt tip de turism de agrement, cel orientat către observarea și cunoașterea florei și a faunei, în condițiile în care județul Arad nu duce lipsă de astfel de atracții:

- Rezervațiile botanice „Dosul Laurului”- Zimbru;
- Poiana cu Narcise de la Rovina;
- Rezevația naturală mixtă Moneasa;
- Grădina Botanică Macea;
- Parcuri dendrologice: „Arboretum Silva” - Gurahonț, Săvârșin, Odvoș, Căpâlnaș, Bulci;
- Păduri seculare de fag (Archișel-comuna Archiș și Luncoșoara-Hălmăgel), de gorun (Groșii Noi-comuna Bârzava);
- Pădurea Ceala, lacul Măltăreț și Insula Mureș (zonă de agrement situată la 2 km de Arad și ocupă o suprafață de 1.560 ha);
- Pădurea Vladimirescu - situată la o distanță de 7 km de municipiul Arad, bogată în vegetație și faună specifică pădurilor de luncă.

Turismul rural

Caracteristicile geografice și etnografice ale spațiului rural arădean reprezintă elemente de luat în considerare de către majoritatea turiștilor care își doresc petrecerea vacanței la țară, departe de aglomerația urbană. Oferta turistică actuală propune:

- *Pensiuni rurale*: Șiria, Cladova, Miniș, Julița, Hălmăgiu, Brusturi, Galșa, Păuliș, Buteni, Cladova;
- *Meșteșuguri tradiționale*: olărit (Târnăvița, Bârsa); țesături (Șicula, Almaș), împletituri nuiete (Ineu, Fântânele, Beliu), pictură naivă (Brusturi, Hălmăgiu), curiozități: mori de apă (Brazii, Secaș, Iacobini, Troaș);
- *Lăcașe de cult, obiective turistice*: biserici de lemn din sec. XVIII-XIX (Obârșia, Corbești, Roșia, Petriș, Troaș, Poiana, Măgulicea);

- *Sărbători tradiționale*: târguri (Târgul de Fete de pe Muntele Găina; Târgul codrenilor-Văsoaia), nedei (Tăcășele, Șortoc, Dieci, Nedeia Țării Hălmagiului);
- *Obiceiuri*: obiceiuri de vară: Praznicul de pită nouă - Pecica, Beliu; obiceiuri de toamnă: „La cules de vie în Podgorie” - Șiria, „Balul strugurilor,, - Pâncota; obiceiuri de iarnă: colindatul în Ajunul Crăciunului, „Dubășii din Săvârșin”;
- *Manifestări culturale intrate în circuitul turistic*: „Festivalul cântecului și jocului din Țara Zărandului” de la Moneasa; Parada portului popular și Târgul meșterilor - Moneasa; Festivalul folcloric „La izvor de cânt și dor” - Lipova; „Parada fanfarelor”- Festival internațional al muzicii de fanfară - Buteni;
- *Gastronomie locală*: specialități culinare (brânzeturi din lapte de vacă, oaie sau bivoliță), preparate din carne (cârnați, maiouș, caltaboș, slănină afumată), plăcinte („întorsuri” cu varză, cartofi sau brânză), cozonaci (coardă cu mac sau nucă), evenimente gastronomice: „Festivalul cătlanelor” – Moneasa, „Festivalul clătitelor” – Moneasa;
- *Degustări de vinuri* produse în Podgoria Miniș-Măderat, la cramele de la: Păuliș, Miniș; metode tradiționale de producere a țuicii din fructe.

Dintre atracțiile speologice din județ, cele mai importante sunt:

Peștera Sinesie

- Se află pe malul râului Mureș, în Munții Poiana Ruscă, localitatea Căprioara, județul Arad și este declarată Rezervație Naturală, constituind rezervație speologică de importanță locală;
- A fost cartată prima dată în anul 1978 și se află lângă Peștera Mică de la Sinesie și Peștera Vulpii. Are o singură intrare și s-a format în regim înecat de un curs de apă;
- Peștera este fosilă, s-a dezvoltat de-a lungul unei galerii principale spațioase, în jurul căreia sunt dispuse o serie de diverticole de mici dimensiuni, precum și un puț de 5 metri; podeaua peșterii este acoperită de o pătură groasă de sediment, formată în mare parte din guano; în această pătură au fost descoperite mai multe resturi ceramice aparținând primei epoci;

- Datorită prezenței chiropterelor pe tot parcursul anului în subteran, pentru reducerea numărului de vizitatori neavizați, Peștera Sinesie a fost închisă cu o poartă cu bare orizontale, care să permită accesul liliecilor în interior;
- Peștera Sinesie a fost declarată Rezervație Naturală în baza Legii nr. 5 din 2000, cu o suprafață protejată de 0,1 ha, fiind clasificată în baza Ordinului nr. 604 din 2005, peșteră clasa B, constituind rezervație speologică de importanță locală.

Peștera Liliecilor

- Se află în județul Arad, lângă localitatea Moneasa; este o peșteră deosebit de frumoasă, săpată în calcar negru și este decorată cu stalagmite și stalactite de diferite dimensiuni.
- Aici își are izvorul un pârâu care mai apoi trece prin stațiunea

Turism sportiv

Turismul sportiv în județul Arad este reprezentat de numeroase domenii de activitate, după cum urmează:

- Turismul ce vizează competițiile sportive (auto-moto, fotbal, baschet, înot);
- Drumetețiile și traseele montane;
- Pescuit și vânătoare;
- Navigație cu vâsle (caiac, canoe, pluta, etc.).

Turismul sportiv în județul Arad este bine dezvoltat, cu numeroase atracții și competiții sportive care evoluează an de an, etapă după etapă.

Un exemplu elocvent este „*Cupa Sebiș Enduro Challenge*”, o spectaculoasă manifestare sportivă în care evoluează câteva zeci de vehicule cu două și cu patru roți. Competiția este un eveniment înscris în Calendarul Competițional al Federației Române de Motociclism și adună, de la o ediție la alta, din ce în ce mai mulți oameni în centrul orașului Sebiș, dar și pe traseul extern.

O altă competiție ce a excelat ani la rând ajungând în anul 2014 la cea de-a șasea ediție este „*Raliul Aradului*”, un raliu pe macadam, care a fost organizat pentru prima dată în anul 2008.

Competiția face parte din Campionatul Național de Raliuri și este

organizată de către Federația Română de Automobilism Sportiv. „Raliul Aradului” a devenit un nume cu greutate în automobilismul românesc. Traseul a fost deseori comparat cu probele specifice raliurilor finlandeze și se dorește ca, pe viitor, „Raliul Aradului” să devină o importantă competiție internațională, datorită probelor foarte solicitante pentru piloți, dar și datorită organizării impecabile, suprafața de concurs fiind constant îmbunătățită îndelungul anilor de către autoritățile locale.

Drumeții și trasee montane

La nivelul județului Arad există 50 de trasee turistice omologate de autoritatea centrală în domeniul turismului, care se întind pe o lungime de peste 730 de kilometri, în perimetrul masivelor Găina, Codru-Moma, Zărand și Metaliferi. Toate traseele turistice montane sunt relativ bine întreținute de pasionații de drumeție montană și sunt accesibile tot timpul anului.

Exemple de trasee turistice marcate și omologate¹⁷:

Muntele Găina:

- “Zona Muntele Găina Cruce - Vârful Rotunda - Vârful Piatra Aradului - Vârful Cucurbăta Mare”;
- “Gară localitatea Hălmagiu – localitatea Hălmagiu – localitatea Hălmgel – Culmea Găinii – Vârful Muntele Găina Cruce”;
- “Localitățile Hălmagiu – Bănești – Cristești – Brusturi – Mermesti – Bodești – Lestișoara - Hălmagiu”;
- “Localitățile Hălmagiu – Ionești – Ocișor – Poenari – Tohești - Hălmagiu”.

Munții Codru Moma:

- “Vf. Bălăteasa – Vf. Pleșu – Vf. Izoiu – Vf. Bălătruc – Vf. Arsura – Vf. Momuța – Vf. Moma”;
- “Comuna Hășmaș - Valea Hășmașului - Vf. Pleșu”;
- “Moneasa – culmea Osoiului – ruinele cetății Dezna - Dezna”;
- “Moneasa - cabana Gaudeamus - platoul Tinoasa –Valea Megheșului - Moneasa ”;
- “Moneasa - culmea Feredeou - Cabana Gaudeamus – Vf. Izoiu ”;
- “Culmea Feredeou - platoul carstic Tinoasa - creasta principală ”;

¹⁷ Sursa: Autoritatea Națională pentru Turism – Lista traseelor montane omologate, <http://turism.gov.ro/>

- "Moneasa – Valea Boroaia – Valea Bârlogel – creasta principală ";
- "Moneasa - Valea Lungă - Câmp Moși – Vașcău - Vărzarii de Sus – Băița";
- "Moneasa - Culmea Zelea Neagră – Valea Lungă - Moneasa ";
- "Moneasa - Culmea Zelea Neagră – Vf. Crețu – Vf. Pietroasa – creasta principală";
- "Moneasa – Peștera Liliacilor";
- "Călugări (Ponoarele) – Mănăstirea Călugări – satul Avram Iancu - Tălagiu".

Munții Zarandului:

- "Vf. Capra - Vf. Fântâna Rece - Vf. Highiș - Vf. Debela Gora -Vf. Piatra Păcurarului -Vf. Drocea - Cul. Căpruța – Gurahonț";
- "Păuliș - Vf. Capra";
- "Ghioroc - Vf. Capra – Valea Cladovei";
- "Covăsânt - Vf. Gurgului";
- "Drumul Păuliș – Șiria (Halta Valea Lupilor) - Vf. Izvorul Rece – Vf. Crâșma – Căsoaia";
- "Monumentul Turiștilor - Schitul Feredeș - Căsoaia – Vf. Highiș";
- "Creasta principală - Schitul Feredeș - Șaua Cazan - creasta principală";
- "Șiria - Ruinele cetății Șiria –Șaua Cazan";
- "Șiria - Căsoaia";
- "Cladova – Valea Cladovei – creasta principală";
- "Valea Cladovei - Valea Cersca - Creasta principală";
- "Valea Cladovei - creasta Cladovei – Vf. Cap de Drac ";
- "Cladova - Valea Cladoviței - Căsoaia";
- "Radna – Creasta Radnei – Vf. Crucea Țiganului";
- "Șoimoș - Valea Șoimoșului - Creasta principală- Căsoaia";
- "Șoimoș - ruinele cetății Șoimoș - Creasta Șoimoșului - Creasta principală - Căsoaia";
- "Vf. Highiș - Creasta Dl. Dubilor - Căsoaia";
- "Milova – Creasta Milovei – Vf. Ivănița";
- "Conop – Valea Conopului – creasta principală – sălașele Nadășului";

- "Conop – Creasta Conopului – Vf. Debela Gora – cabana Debela Gora";
- "Halta Nadăș – Valea Nadășului - cabana Debela Gora – sălașele Nadășului – Nadăș – barajul Tauț";
- "Halta Nadăș - Creasta Nadășului - cabana Debela Gora";
- "Bârzava – creasta principală – Vf. Cioaca Popii";
- "Bârzava – creasta principală – Vf. Concești";
- "Bârzava – creasta principală – Văsoaia - Chisindia";
- "Minișel - Văsoaia ";
- "Barajul lacului de acumulare Tauț - Văsoaia";
- "Traseul sălașelor țărănești i".

Munții Săvârșinului:

- "Culoarul Căpruța – Gurahonț - Vf. țăpului - Vf. Pleșu – Vf. Omeag – drumul Petriș - Vața";
- "Săvârșin – Vârful țăpului";
- "Troaș – Cabana Sașa";
- "Troaș – Vf. Pleșu";
- "Confluența văilor Galșa cu Pietrosu – cabana Sașa";
- "Obârșia – Vf. Capul Codrului".

Anual sunt organizate competiții de drumeție cu diferite tematici montane¹⁸ de către Condor Club Arad, Asociație nonguvernamentală de turism montan:

- Cupa Zarandului, concurs de orientare turistică,
- Cupa Prieteniei, concurs de drumeție montană
- Lira Art-Montana, concurs cultural – artistic cu tematica montană;
- Diverse concursuri de orientare sportivă sau drumeție, cu caracter local și județean.

Pescuit și vânatoare

Pescuitul în județul Arad se poate practica pe o gamă foarte largă și variată de bălți, lacuri și pescării: Pescăria Bulza Ineu, la izvorul Mocrii, Bocsig, Balta Verde, Balta Aradul Nou, Balta Vinga, Balta Albastră, Balta

¹⁸ Sursa: www.condorclub.ro

Hentu, Pescăria Trias Olari, Balta Zăbrani, Canalul Morilor, Lacul Pecica, Lacul Taut, Balta Șofronea, dar și pe râul Mureș, Criș, Bârzava, etc.

O inițiativă locală de promovare a pescuitului în județ a condus la organizarea unui festival anual - *"Festivalului Pescarilor" de la Mișca* – în cadrul căruia se organizează un concurs de pescuit. Festivalul a avut drept scop dezvoltarea și promovarea relațiilor între comunități și încurajarea prin competiție a unui sistem concurențial.

O inițiativă similară a condus și la organizarea unuia dintre cele mai cunoscute festivaluri naționale și anume *"Festivalul Vânătorilor"* de la Bata, organizat de Centrul Cultural Județean Arad, în colaborare cu Asociația Județeană a Vânătorilor și Pescarilor Sportivi și Primăria Bata, ajuns în 2015 la cea de-a VIII-a ediție. La acest festival participă asociațiile de vânatoare din județul Arad, reprezentanți ai Direcției Silvice Arad, invitați din alte județe și de peste hotare.

În cadrul festivalului se regăsesc probe de măiestrie vânătorească, de preparare a mâncărurilor specifice și de dresură canină; o sesiune de evaluare a trofeelor; prezentarea grupelor de vânători din județul Arad și are loc *Balul vânătorilor*, „pigmentat” cu întreceri în imitarea boncănitului cerbilor și cu proverbialele povești vânătorești și multe altele.

În județul Arad se regăsesc zone în care se practică vânătoarea, de exemplu în Ineu există o cabană de vânatoare la Pădurea Baltă, în Birchiș există acumulara Somonita, unde se practică pescuit și vânatoare pe o suprafață mare de pădure, în Buteni se practică vânătoarea și pescuitul pe Valea Crișului Alb, în Dieci este funcțional fondul de vânatoare Crocna-Zimbru, iar în Bata se practică vânătoarea la un nivel mai ridicat.

Turism cultural istoric și ecumenic

Turismul cultural istoric este reprezentat atât de clădirile vechi și foarte vechi (palate, conace, muzee și alte clădiri), cât și arhitectura lor, dar și de cultura oamenilor și obiceiurile acestora.

Turismul ecumenic este în strânsă legătură cu turismul cultural deoarece ambele au la bază construcții istorice de arhitecturi impresionante, deosebite, multe dintre ele fiind încadrate ca monumente istorice.

Județul Arad, ca spațiu istorico-geografic a fost cunoscut și străbătut de importante artere de circulație încă din vechime, aflat în contact permanent cu civilizația occidentală, ceea ce a însemnat și tranzitarea acestor locuri de numeroși călători. Cât despre cartea de vizită a „orașului de pe Mureș”, supranumit cândva „mica Vienă”, comparația cu celebra capitală austriacă nu poate decât să ne onoreze ca beneficiari ai unei moșteniri neprețuite.

Astfel, o primă trecere în revistă a valorilor cultural-istorice relevă bogăția și diversitatea patrimoniului arhitectural:

- Cetăți medievale: Șiria, Șoimoș, Dezna - sec.XIII, Ineu - sec.XVII;
- Castele și conace pe Valea Mureșului: Odvoș, Căpâlnaș, Bulci, Conop, Castelul regal de la Săvârșin;
- Bazarul turcesc din Lipova – 1672;
- Muzeu: Complexul Muzeal Arad și secțiile Artă, Istorie și științele naturii;
- Muzeul Cofetăriei “Ioan Gui” din Arad;
- Muzeul tramvaiului electric din Ghioroc;
- Muzeul de artă bisericească și obiecte de cult - Mănăstirea Gai;
- Muzeul memorial “Vasile Goldiș” Arad;
- Muzeul orașului Lipova;
- Muzeul “Ioan Slavici și Emil Montia ” Șiria;
- Muzeul “Adam Muler Guttenbrun” Zăbrani;
- Muzeul de artă și etnografie Săvârșin ;
- Muzeul Viei și Vinului Miniș;
- Muzeul Codrii și Lunca Beliului;
- Puncte muzeale locale: Bata, Buteni;
- Macea (Expoziția de caricatură -Ștefan Popa Popa-s'- Castelul Csernovics);
- Monumentul Eroilor de la Păuliș;
- Tabăra de sculptură Căsoaia;
- Casa memorială Eugen Popa-Săvârșin.

Muzeul Cofetăriei “Ioan Gui” din Arad înființat în 2006, este primul și singurul muzeu de acest tip din România. Muzeul aduce un omagiu maștrilor cofetari din Arad din perioada interbelică, având în vedere că încă de prin anul 1800, Aradul era unul dintre cele mai mari centre ale

cofetăriei din Europa. În perioada respectivă, breasla arădeană se putea mândri cu 17 maeștri cofetari, printre care Konizdofler, Drifi, Suciu, Malka, Klementz, Râmniceanu, Orban etc;

Muzeul Viei și Vinului a fost înființat în anul 1988 și se află în comuna Ghioroc, localitatea Miniș. În cadrul acestei expoziții se pot observa documente, fotografii, obiecte și instalații care fac parte din istoricul cultivării viței de vie, dar și din istoricul prelucrării vinului din cadrul Podgoriei din Arad;

Muzeul tramvaiului electric situat în perimetrul depoului de tramvaie din Ghioroc, se află în administrarea Companiei de Transport Public Arad. Muzeul se datorează în special poziției pe care o are localitatea în cadrul sistemului de transport public urban și peri-urban, fiind punctul terminus pentru tramvaiele care pleacă din Arad și traversează un areal ce reprezintă o importantă zonă viticolă și turistică. Ghioroc reprezintă și locul în care a luat ființă prima linie electrificată de tramvai din Estul Europei și a opta din lume; până aici se mai efectuează încă curse cu vechiul tren electric al Podgoriei (datând din sec. XIX-lea), cunoscut de către cei mai în vârstă sub denumirea de "Săgeata Verde"¹⁹.

Colecția de Carte Veche și Icoane "Ștefan Crișan" se află în localitatea Lipova, în cadrul expozițiilor din acest muzeu se pot vedea exemplare de carte veche românească și străină, obiecte de cult, icoane pictate pe lemn și sticlă, ce datează din secolele XVIII-XIX. Profilul muzeului este de artă religioasă și de carte veche;

Muzeul Orășenesc Lipova se află într-o clădire care este monument istoric și de arhitectură, un impunător castel din secolul XIX, care a aparținut omului politic Sever Bocu. În cadrul expoziției muzeului se găsește expusă colecția de artă Eleonora Costescu și Vasile Varga, ce are în compoziție pictură românească modernă, dar și picturi din școli străine (italiană, engleză, franceză, maghiară). De asemenea, sunt expuse și piese de artă decorative din argint, porțelan și piese de mobilier;

Muzeul Comunei Săvârșin, adăpostit în incinta Căminului Cultural, a fost înființat în anul 1988. Printre exponate, se găsesc piese de grafică și de

¹⁹ Sursa: www.cniptarad.ro

pictură semnate de Eugen Popa și de Gina Hagi, grafică universală și artă decorativă din Extremul Orient, obiecte etnografice din Valea Mureșului de Jos. Profilul muzeului este etnografic și istoric local;

Muzeul Memorial "Ioan Slavici și Emil Monția" se găsește în localitatea Șiria. Muzeul este adăpostit într-un castel construit în stilul baroc, în anul 1873, care a fost deținut de familia de viță nobilă Bohus. Castelul a devenit monument istoric și arhitectonic. În acest loc s-a semnat capitularea armatei revoluționare maghiare în fața armatelor imperiale austriece și rusești. Expoziția permanentă din cadrul muzeului este dedicată scriitorului român Ioan Slavici, care s-a născut în Șiria în anul 1848 și compozitorului Emil Monția, care și-a petrecut cea mai mare parte a vieții în comuna Șiria;

Expoziția memorială "Adam Muller-Guttenbrunn" se află în comuna Zăbrani și și-a deschis porțile în anul 1970. În cadrul expoziției sunt prezentate documente, fotografii, obiecte personale și mai multe exemplare ale lucrărilor lui Adam Muller-Guttenbrunn. Profilul muzeului este memorial cu referire la istoria literaturii;

Colecția muzeală Beliu se află în comuna Beliu și este adăpostită în cadrul Căminului Cultural. Este un muzeu comunal cu profil etnografic local, deschis în anul 1969. Printre piesele de muzeu expuse, găsim piese de etnografie (ceramică, textile, obiecte făcute din lemn etc.), descoperiri arheologice și o întreagă colecție de științele naturii;

Colecția muzeală a Mănăstirii "Sf. Simion - Stâlpnicul" este prezentată într-o clădire din interiorul mănăstirii și este un monument istoric și arhitectonic. Printre exponate, ies în evidență icoanele pictate pe sticlă de Savu Moga și icoanele pictate pe lemn din sec XVIII. Muzeul s-a înființat în anul 1964, iar locația muzeului se află în cartierul Gai din Arad;

Muzeul tradițiilor slovacilor din Nădlac și-a deschis porțile în anul 1995. Printre exponate, se pot observa portul popular, mobilier, fotografii ce au aparținut Uniunii Democratice a Slovacilor și Cehilor din România. Este un muzeu de tip comunal cu profil etnografic, istoric și de artă decorativă;

Clădiri de patrimoniu și monumente istorice în municipiul Arad:

- Palatul Administrativ, Palatul Cultural, Palatul Cenad, Palatul Neuman;
- Palatul de Justiție, Palatul Finanțelor, Casa Kelemen, Palatul Băncii Naționale, Palatul Szantay, Palatul Bohuș, Hotel Ardealul;
- Alte clădiri și construcții cu valoare de patrimoniu: "Înalta Preparandie", Casa cu Lacăt, Casa parohiei catolice din Aradul Nou, Casa cu ghiulele, Teatrul Vechi, Cetatea Aradului, Vama Veche, Turnul de Apă, Podul Traian;
- Monumente: Statuia Sfântului Ioan de Nepomuk (1729);
- Evenimente culturale: Festivalul Internațional de Teatru Clasic, Festivalul Internațional de Teatru Nou, Festivalul Internațional de Artă a Animației „Euromarionete”, Târgul de carte, Festivalul de Teatru de Cameră și Underground, Bienala Națională de Desen, Festivalul Minorităților, Zilele Aradului, Zilele muzicii sacre.

Palatul Cenad. Clădirea a fost ridicată între 1892-94 de către Societatea Feroviară Arad-Cenad. Planurile au fost realizate în atelierul arhitectului Miklós Ybl de la Budapesta, fiind modificate de către arhitectul arădean Lajos Jiraszek.

Clădirea ridicată în stil eclectic se distinge prin fațada bogat ornamentată cu elemente de stil renesanțist italian, cele două turnuri de la colțuri, cele patru porți de intrare, blazonul societății feroviare. Sub porți se găsesc picturi murale, având ca teme aspecte din activitatea căilor ferate și viața religioasă. În curtea clădirii s-au păstrat până azi două candelabre de gaz din secolul XIX.

Clădirea găzduiește și instituții publice, aici se aflându-se și sediul câtorva organizații civile, precum și sediul câtorva partide politice.

Muzeul de Artă a luat naștere în urma primei expoziții de picturi de tip arădean, organizată în anul 1913. Clădirea în care se află muzeul este un adevărat monument arhitectural din secolul XX și cuprinde opere de artă românești, precum picturi de Theodor Aman, Nicolae Tonitza, Nicolae Grigorescu, sculpturi de Dimitre Paciurea, Romulus Radea, dar și artă universală din școlile franceze, italiene, maghiare și flamando-olandeze;

Din 1984 Galeria de Artă a Complexului Muzeal Arad funcționează la etajul II al clădirii situate pe strada Gheorge Popa de Teiuș, nr. 2 - 4 unde poate

fi vizitată expoziția permanentă și în paralel, diferite expoziții de artă, cu caracter temporar.

Expoziția permanentă, reorganizată în anul 1998, este reprezentativă pentru profilul colecției de artă și pune în valoare printr-o prezentare care combină diacronicul cu sincronul, cele mai semnificative piese ale acesteia.

Existența unei importante colecții de artă decorativă a permis reconstituirea unor interioare de epocă: Rococo, Empire, Biedermeier, dar și o prezentare comparativă a pieselor de mobilier caracteristice stilurilor europene: Renaștere, Baroc, Ludovic XV, Ludovic XVI, Régence, Empire, Biedermeier, grupate pe criterii funcționale (stocare, etalare, ședere).

Colecția de porțelan și faianță este reprezentată printr-o micro-expoziție care prezintă creația unor centre europene din intervalul secolelor XVIII-XIX: Meissen, Viena, Elbogen, Schlagenswald, Sévres, Napoli, Urbino, Wegwood, Herend, Cluj. Pandantul acestei colecții este cea de covoare orientale (Anatolia, Caucaz, Persia, India) sau lucrate în ateliere transilvănene, în aceeași perioadă a secolelor XVIII - XIX.

Casa cu Lacăt și Însemnele Calfelor (Str. Tribunalul Dobra Nr. 7). Clădirea a fost construită în stil clasicist în anul 1815 de către comerciantul Winkler József, renovată în 1851, iar ulterior în 1930 i s-a adăugat un etaj. În anul 1963 spațiile comerciale de la parter au fost transformate în locuințe.

Într-un colț al clădirii, într-o adâncitură boltită, protejat cu o bară metalică arcuită, încuiată cu un lacăt, a fost amplasat însemnul breslei meșteșugărești arădene: Butucul de fier. Singurul trunchi de breaslă din România a fost realizat de sculptorul timișorean Moritz Heim, la solicitarea negustorului macedo-român Andrei Trandafir. Este vorba despre un segment dintr-un trunchi de copac, învelit în tablă.

Calfele sosite din diferite centre meșteșugărești europene, pentru a se perfecționa la Arad, au bătut ținte de diferite forme geometrice în butuc, ca semn al trecerii lor pe aici. În 1994, butucul a fost furat. Recuperat de Poliție, a fost predat Laboratorului de conservare - restaurare de la

Complexul Muzeal Arad, unde a fost restaurat. Butucul de fier original este expus la etajul II al Muzeului de Artă.

Palatul Cultural. Palatul a fost construit la inițiativa societății culturale Kölecsey între anii 1911-1913 după planurile arhitectului Szántay László.

Arhitectural, clădirea reprezintă o combinație de mai multe stiluri: clasic, renesanțist italian, gotic francez, baroc francez și român. Pe frontispiciu, basoreliefurile sunt dedicate muzelor, științei, muzicii și literaturii. Ornamentațiile holului sunt în stil secesion, iar ferestrele în stil nouveau-art. Între 1978-1980 a fost restaurat interiorul palatului. Fresca este poleită cu foiță de aur. Pictura de pe bolta cupolei reprezintă sistemul solar și cometa Haley.

În prezent, palatul adăpostește Filarmonica, Muzeul de Istorie și Muzeul de Științe ale Naturii. În sala de concerte au evoluat personalități de seamă ale muzicii, precum: Richard Strauss, Bela Bartok, George Enescu. Aleile din apropierea palatului poartă numele unor personalități precum: George Coșbuc, Alexandru Xenopol, P. Pipos, profesor de pedagogie; I.P.Șirianu, fostul comite suprem al comitatului Arad - Gh. Popa de Teiuș. Conform datelor furnizate de Ministerul Culturii, în județul Arad există în total **413 monumente istorice** înregistrate în patrimoniul național²⁰. Dintre acestea, în municipiul Arad se evidențiază următoarele:

Palatul Băncii Naționale (Bd. Revoluției Nr. 72) a fost construit ca edificiu bancar între anii 1909-1910, în factură clasică. Clădirea se remarcă printr-o simetrie perfectă, având ca element central o colonadă pe mai multe registre, încununată cu un fronton triunghiular de inspirație clasică.

Clădirea Universității "Aurel Vlaicu" (Bd. Revoluției Nr. 77) a fost construită în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, destinată inițial pentru Administrația Financiară. Este o clădire cu trei nivele care se încadrează în curentul eclectic, combinată cu elemente clasice și cu elementele rococoului vienez.

Teatrul Clasic "Ioan Slavici" Arad (Bd. Revoluției Nr. 103). Clădirea a fost construită în stil neoclasic, având 3 nivele; intrarea principală, în axul bulevardului, este marcată de o colonadă ce susține un fronton. Teatrul a

²⁰ Monitorul Oficial al României, Partea I, Nr.670 bis/ 01.10.2010

fost dat în folosință în anul 1874 și renovat în întregime în anul 1958 după un incendiu ce a distrus toată clădirea.

Teatrul Vechi (Str. Gheorghe Lazăr nr. 3). Clădirea a fost construită în anul 1817, în stil neoclasic, din inițiativa și finanțat de Jakob Hirschl. Este primul teatru din Arad și printre primele din țară. Sala a găzduit spectacole date de trupa lui Matei Millo, la care a participat și Mihai Eminescu în calitate de sufleur. Tot aici a jucat și Déryné Széppataki Róza, una dintre cele mai renumite actrițe ale vremii. În 1907 clădirea găzduiește primul cinematograf din țară.

Gara Arad (Piața Gării) a fost construită la sfârșitul secolului al XIX-lea după planurile arhitectului Szántay Lajos. Clădirea a fost distrusă în timpul celui de-al doilea război mondial; fațada reconstruită în stilul inițial - placată cu cărămidă glazurată, conține elemente decorative secesioniste.

Turismul ecumenic

Diversitatea comunităților etnice ce trăiesc alături de români, precum maghiarii, germanii, sârbii, slovacii, bulgarii, evreii, romii se reflectă în diversitatea cultelor existente: ortodox, romano-catolic, reformat, evanghelic-luteran, neoprotestant, greco-catolic, mozaic.

Cele mai cunoscute locașe de cult cu valoare istorică sunt:

- **Mănăstirea ortodoxă Hodoș - Bodrog**, comuna Felnac, una din cele mai vechi așezăminte monahale din România, fiind atestată în anul 1177

Mănăstirea Hodoș Bodrog este situată la o distanță de 15 km de municipiul Arad, pe cursul inferior al Mureșului și este una din cele mai vechi așezăminte monahale din țara noastră. Mănăstirea Hodoș Bodrog datează din a doua jumătate a sec. XIV, fiind construită din piatră și cărămidă română, în stil bizantin triconic. În interior este împodobită cu pictură frescă din anul 1658, de către pictorul Nicodim Diaconul. Dintre clădirile vechi, se mai păstrează astăzi turnul clopotniță, clădirea stăreției și o parte din zidul de incintă, pe latura de nord.

În ultimii ani s-au făcut reparații la întregul complex mănăstiresc, s-a creat o nouă incintă, un turn clopotniță și poarta de intrare. Mănăstirea deține o valoroasă colecție de artă veche bisericească.

- **Mănăstirea ortodoxă sârbă Bezdin**, sat Munar, comuna Secusigiu
- **Catedrala romano-catolică Sf. Maria Radna** (1756), construită pe locul unei foste biserici a cărei piatră de temelie a fost pusă în 1520 și distrusă de către turci pe la 1551; lângă catedrală se află Mănăstirea franciscană (1747). Biserica Mănăstirii Franciscane din Radna este loc de pelerinaj pentru credincioșii catolici, dar și ortodocși, cu ocazia Sfintei Marii (15 august). A fost construită în mai multe etape, prima, în anul 1756. Ultima etapă se încheie în anul 1911, când se termină construcția celor două turnuri. Edificiul este o variantă central-europeană a stilului baroc târziu.
- **Biserica ortodoxă din Lipova**, cu pictură religioasă datată în sec. al XV-lea, refăcută în stil baroc, sec. al XVIII-lea. Biserica ortodoxă română din Lipova a fost construită la sfârșitul secolului al XIV-lea. În pronaosul edificiului sunt portretele sfinților Pahomie și Theodosie, pictate în secolul al XV-lea. Biserica a suferit transformări radicale în anii 1732 și 1792, când i s-a conferit o înfățișare monumentală de stil baroc și între anii 1928-1931, când a fost supraînălțată. Picturile interioare, de secol XV, ridică școala brâncovenească, iar iconostasul a fost pictat de către Ștefan Tenețchi, în anul 1785.
- **Schitul Feredeu**, comuna Șiria, cu izvorul tămăduitor de la care îi provine și numele;
- **Biserica Catolică din Vinga** construită în anul 1892, în stil neogotic, ridicată de către comunitatea bulgară din Vinga. Biserica Catolică din Vinga a fost construită de către comunitatea bulgarilor din această localitate, în anul 1892, în stil neogotic. Fructificând din plin detaliile de teren, biserica din Vinga este o construcție impunătoare, ceea ce-i conferă o vizibilitate deosebită.
- Biserici de lemn din sec. XVIII-XIX: Obârșia, Corbești, Roșia, Petriș, Poiana
- În municipiul Arad: Mănăstirea ortodoxă „Sf. Simion Stâlpnicul”- Gai, Biserica ortodoxă sârbă „Sf. Petru și Pavel”, Catedrala Arhiepiscopală „Sfânta Treime” de la Podgoria, Nouă Catedrala ortodoxă „Nașterea

Sf. Ioan Botezătorul”, Catedrala romano-catolică „Sf. Anton de Padova”, Sinagoga neologă, Biserica Roșie evanghelic-luterană, ș.a.

Mănăstirea Sfântul Simion Stâlpnicul sau Mănăstirea Gai. În zona de nord-vest a Aradului, în cartierul Gai, la capătul străzii Dunării, se înalță unul din cele mai reprezentative monumente din secolul al XVII-lea, din zona de vest a țării, Mănăstirea Sfântul Simion Stâlpnicul. Mănăstirea a fost ridicată în anii 1760 - 1762 de către episcopul Sinesie Jivanovici (1751 - 1768), pentru veșnica sa pomenire și pentru a fi folosită de urmașii săi în scaunul episcopal al Aradului.

Iconostasul a fost pictat de Ștefan Tenețchi în anul 1767 în stilul Renașterii italiene târzii. În încăperile fostei reședințe episcopale este amenajată o expoziție de obiecte de cult, carte și artă veche românească. Mănăstirea se înfățișă ca un ansamblu alcătuit dintr-un conac (reședința episcopului), o biserică și anexe gospodărești. Biserica a constituit un locaș de cult și închinare pentru o largă masă de credincioși din apropiere. Complexul, după dorința ctitorului său, episcopul Sinesie, a fost construit în stil baroc.

Biserica Roșie sau Evanghelică Luterană din Arad se află pe strada Luther și este numită astfel datorită exteriorului realizat din cărămidă roșie șlefuită.

Lucrările pentru construirea bisericii au început în martie 1905, fiind conduse de arhitectul arădean Ludovic Szantay, autorul proiectului acestui monument arhitectonic.

Construcția a durat ceva mai mult de un an, biserica fiind terminată în septembrie 1906. Sfințirea bisericii a avut loc în 1906 în prezența episcopului Sarany Samuel. Biserica este construită în stil neogotic.

Turnul principal are o înălțime de 46 de metri. Altarul este o operă de sculptură în stil neogotic. Amvonul a fost executat de sculptorul Gyorgy din Kosice. Pictura altarului are ca temă "Rugăciunea lui Isus în gradina Ghetiman" și a fost executată de pictorul I. Umlauf încă din 1848. Probabil tabloul a fost adus dintr-o biserică mai veche.

La inaugurare, biserica a avut trei clopote în greutate de 1.590 kg, denumite D (sunetul re), F (sunetele fa și sol diez) și A (sunetul la). În timpul primului război mondial, din dispoziția autorităților, au fost demolate

clopotele D și A pentru ca din bronzul lor să se facă proiectile. A rămas doar clopotul F, pentru chemarea credincioșilor.

Impresionante sunt și ceasurile din turnul bisericii, care au un mecanism central ce transmite impulsuri electrice celor patru cadrane. Datorită sunetului deosebit al orgii, în biserică se organizează, periodic, în colaborare cu Filarmonica de Stat din Arad, concerte de orgă ce atrag numeroși ascultători.

Biserica voievodală de la Hălmagiu, atribuită voievodului Moga de Crișul Alb, este o construcție care datează de la sfârșitul secolului al XIV-lea. Ridicată într-un stil care a asimilat și elemente gotice, biserica este pictată în altar în stil bizantin, cu influențe gotice, iar în naos găsim o splendidă pictură bizantină, cu influențe ale stilului renascentist italian.

Biserica Sfântul Anton de Padova. Ridicată între anii 1902-1904 de către arhitectul arădean Emil Tabacovici, este un edificiu monumental cu o înălțime de 56 m, construit pe locul Bisericii Minorita. A fost sfințită în anul 1911. Locașul de cult aparține ordinului minorit fiind realizată în stil eclectic, purtând elemente ale stilurilor clasicist, baroc și renascentist. Frontispiciul adăpostește o copie a sculpturii Pieta, lucrarea lui Michelangelo. Pictura interioară a fost realizată de Ferenc Lohr și de Erik Pauli Bogdanffy, în aceeași manieră occidentală. În navă, în centrul atenției, se află altarul principal din marmură albă și marea frescă din spatele acestuia, inspirată din viața sfântului Anton de Padova, operă a lui Ioan Vastagh. Pe deasupra altarelor laterale din dreapta navei se păstrează picturile în stil baroc aparținând vechii biserici, opera pictorului Ferdinand Schissler. Biserica este dotată cu o orgă ce are 40 de registre cu 1200 tuburi fonice, construită în 1905. Slujbele sunt ținute în limbile maghiară, germană și română.

Biserica Ortodoxă Română "Sfântul Ioan Botezătorul", construită în stil baroc între anii 1862-1865, după planurile arhitectului Antoniu Czigler. Cele două turnuri-clopotniță au secțiunea pătrată, cu câte un orologiu pe fiecare latură.

Biserica Ortodoxă Sârbă "Sfântul Petru și Pavel" (Piața Sârbească Nr. 1, Arad) a fost construită între anii 1698-1702. În anul 1790 se

restaurează în stil baroc. Turla a fost construită în anul 1822 în stil baroc, având secțiune pătrată, care se termină cu un glob mare aurit.

Biserica Catolică, Casa Parohială din Aradul Nou (Calea Timișorii Nr. 33) - a fost construită între anii 1812-1821, în stil baroc. Actuala Casă Parohială a fost construită în anul 1725 și a adăpostit o mănăstire franciscană. Este considerată cea mai veche clădire în Arad.

Sinagoga Evreiască (Str. Tribunalul Dobra Nr. 10) este o clădire construită între anii 1827-1834 într-o combinație de mai multe stiluri. Cupola și ornamentele au elemente ale ordinului toscan cu influențe maure. Clădirea este compusă din patru încăperi: templu, o capelă și două încăperi pentru garderobă.

Stațiuni balneoclimaterice

Județul Arad abundă de izvoare de apă termală - cele de la Șofronea (devenită recent stațiune balneară), Moneasa, dar și localități cu ape termale mai puțin cunoscute – Mun. Arad, localitatea Dorobanți, Curtici, Macea, Iratosu, Zerind, Carand, Șimand, etc. În localitățile Șofronea, Arad, Moneasa există ștranduri cu apă termală renumite și peste hotare, iar în localități precum Dorobanți, Macea, Curtici, există ștranduri cu apă termală dar mai puțin dezvoltate.

După conținutul chimic, apele minerale și geotermale din limitele județului Arad pot fi clasificate astfel:

- Izvoare termale bicarbonatate, sulfatate din zona aferentă bazinului Crișurilor, a căror geneză este pusă pe seama sistemului de falii și a sămburilor vulcanici (ape carbogazoase alcaline, de 25-30°C la Moneasa);
- Izvoare carbogazoase feruginoase în Dealurile Lipovei;
- Izvoare bicarbonatate calcice termale carbogazoase și sulfatate sodice în sectorul deluros al văii Mureșului.

Această repartiție a izvoarelor de ape minerale a modelat repartiția spațială a stațiilor balneoclimaterice: Moneasa, la poalele Munților Codru Moma și Lipova, situată în Dealurile Lipovei.

Condițiile climatice specifice etajului munților se concretizează, alături de alte caracteristici, și prin oscilații termice pregnante, resimțite în depresiuni și culoare de vale înguste, unde apar inversiuni termice; acestea, la rândul lor, favorizează menținerea stratului de zăpadă o perioadă mai îndelungată.

În vederea unei mai bune valorificări a potențialului reprezentat de resursele naturale, eforturile județului Arad se vor concentra asupra următoarelor obiective:

- Crearea de parteneriate pentru studierea în vederea valorificării calităților curative ale apelor termale
- Crearea de centre medicale de diagnostic și tratament, utilizând proprietățile curative ale apelor termale
- Colaborarea cu institutele de învățământ de profil, la nivel postliceal, universitar și postuniversitar în vederea pregătirii de personal de specialitate
- Promovarea stațiunilor și amenajărilor existente în domeniul turismului balnear

Stațiunea balneoclimaterică Moneasa, supranumită „Perla Apusenilor”, a intrat în circuitul turistic de peste un veac. Așezare pitorească, aflată la 100 km de Municipiul Arad, înconjurată de culmile muntoase calcaroase ale masivului Codru Moma, străbătută de cursuri de apă limpede, de păduri și pajiști naturale întinse, localitatea este cunoscută pentru izvoarele sale tămăduitoare încă de pe vremea romanilor.

- 1865: a avut loc prima analiză chimică a apelor;
- 1886: localitatea a devenit oficial stațiune balneară;
- cea mai întinsă rezervație mixtă din județ, unde sunt întrunite condițiile naturale necesare formării unei concentrații ridicate de microioni negativi, cu efect curativ asupra sistemului nervos;
- ape semi-termale (24-33 grade Celsius), bicarbonatate, calcice, magneziene;
- sodice, hipotone recomandate în tratarea afecțiunilor sistemului locomotor, nervos, a glandelor endocrine, a bolilor ginecologice și de nutriție;
- climat blând pe tot parcursul anului;

- trasee turistice accesibile și marcate;
- structuri de cazare diverse - hoteluri, pensiuni, vile și camping.

Depresiunea în care se află stațiunea Moneasa are un climat de adăpost, care favorizează menținerea stratului de zăpadă, astfel că profilul turistic local este completat cu practicarea sporturilor de iarnă. Pârția de schi are o lungime de 250 m și a fost refăcută și dotată cu baby-ski.

Zona de agrement de la Șofronea (declarată recent stațiune balneoclimaterică). La 10 km de Arad se află Castelul din comuna IȘofronea, construit în 1789 și intrat în posesia familiei nobiliare Purgly la sfârșitul sec. XIX. Lăsat în paragină după 1989, acesta a fost achiziționat de către președintele Fundației „Humanitas Gura Popii”, acesta renovând clădirea castelului pe care a redeschis-o publicului în 2007. Proprietatea a fost dezvoltată prin realizarea unei zone de agrement - ștrand termal - unde bazinele de apă termală sunt funcționale tot timpul anului (apa având cca 30°). Apa de la Șofronea este recomandată pentru reumatism, artroze, coxartroze, circulație periferică sau astm bronșic.

Stațiunea Lipova - Băi este situată într-o zonă colinară în imediata vecinătate a orașului Lipova și la circa 30 km de Arad. Căile de acces la stațiune sunt: feroviare, gara Radna pe linia București-Arad sau pe linia Timișoara-Radna și apoi cu autobuzul până în stațiune; rutiere: DN7 de la Arad sau de la Deva până la Lipova, cu derivatie spre stațiune, precum și DJ 691 Timișoara-Lipova.

Resursele sale naturale în ape minerale au fost cunoscute din timpul ocupației otomane.

- 1854: a avut loc prima analiză chimică a apelor;
- 1892: localitatea a fost recunoscută oficial stațiune balneară;
- 1928: Borvizul de Lipova a fost premiat cu 'medalia de aur' la Expoziția balneoclimaterică de la București, fiindu-i acordat titlul de 'Furnizorul Curții Regale';
- Apele minerale feruginoase, bicarbonatate, calcice, magneziene, sunt recomandate în cazul bolilor cardiovasculare, hepatobiliare, căi urinare, tulburări endocrine și afecțiuni ale aparatului circulator și locomotor.

Ștrandurile cu apă geotermală de la Dorobanți, Curtici, Șofronea (7 km de Arad), Macea sunt iarăși un locaș unde oamenii pot găsi relaxare și liniște.

Ștrandul Termal Băile Curtici este locul ideal pentru petrecerea concediilor, a sfârșiturilor de săptămâna sau pentru organizarea a diferite evenimente, departe de agitația orașului. Apele geotermale din regiunea Curtici sunt înmagazinate la adâncimi mari, de-a lungul unei perioade de timp îndelungate. Apele se caracterizează ca fiind: bicarbonatate, sodice, iodurate cu concentrație mică, clorosodice cu concentrație mică, fiind recomandate pentru afecțiuni reumatismale inflamatorii, degenerative, afecțiuni reumatismale articulare, etc.

Ștrandul Neptun este situat în spațiul încadrat de bucla Mureșului. Este amplasat pe o suprafață de aproape 40 de hectare de verdeață, reprezentând al doilea ștrand ca mărime din Europa, situat lângă o apă curgătoare.

Lucrările de construcție au fost demarate la sfârșitul anilor 60. Aleile sunt pavate, spațiul verde cu peste 30 de specii de arbori este întreținut, există un complex de agrement cu cinci bazine (8.700 mp din care unul de înot, unul pentru adulți și trei pentru copii cu apă termală) și tobogan acvatic, locuri pentru joacă, peste 300 de căsuțe de camping.

Astfel, turismul balneo-climateric reprezintă o formă de turism cu tradiție în județul Arad și care dispune de un potențial natural semnificativ.

Există mai mulți factori care au condus la valorificarea redusă a potențialului apelor termale în județul Arad, astfel:

- gradul foarte redus de conștientizare a potențialului de dezvoltare a turismului balnear în conjunctură cu utilizarea avantajelor strategice oferite de cercetarea științifică a factorilor naturali
- lipsa de personal specializat în domeniu - cadre medicale și tehnice care să se implice în fenomen
- lipsa de cercetări sistematice în clinici, laboratoare și stațiuni balneare
- lipsa unor strategii de dezvoltare, nici studii după 1990

lipsa investițiilor în domeniu - private sau

Existența unei infrastructuri adecvate reprezintă premisa dezvoltării economico-sociale pentru orice județ și un punct de reper în aprecierea gradului de dezvoltare a județului și de bunăstare a populației.

Infrastructura

Teritoriul județean este străbătut de coridorul trans-european nr. IV – rutier și feroviar, care asigură legăturile dintre vestul Europei și spațiul Mării Negre. În cadrul regiunii Vest, județul Arad ocupă locul 3 în ceea ce privește lungimea totală a drumurilor publice, beneficiind de existența unui coridor pan-european, coridorul IV: frontiera Nădlac-Arad-Timișoara-Lugoj-Deva-Sebeș-Sibiu-Pitești-București-Lehliu-Fetești-Cernavodă-Constanța cu ramură de la Lugoj spre Caransebeș-Drobeta Turnu Severin-Craiova-Frontiera Calafat.

Județul dispune de un sistem de drumuri publice format din²¹:

- Autostrăzi²²:
 - A1, tronson VII Timișoara - Arad: 32,3 km + 12,3 km centura Arad, dat în exploatare în decembrie 2011, respectiv iunie 2012;
 - A1, tronson VIII Arad – Nădlac: dată în exploatare în decembrie în iulie 2015.

Drumuri naționale (405 km):

- 3 trasee de drum european:
 - E 68 (DN 7) – traversează județul de la est spre vest de la Petriș spre Lipova, până la ieșirea din țară prin punctul de frontieră Ro/Hu Nădlac, face parte din Coridorul IV Paneuropean;
 - E 671 (DN 69, DN 79) – traversează județul de la sud la nord de la Timișoara la Oradea;
 - E 79 (DN 76) - traversează județul de la sud la nord de la Deva la Oradea, prin localitatea Vârfurile;

2 trasee de drumuri naționale:

²¹ Sursa: ISSE 2012

²² Sursa: www.130km.ro

- DN 7B – traversează județul de la sud la nord, prin localitatea Turnu, spre punctul de trecere al frontierei Turnu – Battonya;
 - DN 79A - traversează județul de la est spre vest, cu originea în localitatea Vârfuri, trece prin orașele Ineu, Chișineu-Criș, cu ieșire din țară spre Ungaria la Vărșand.
- Drumuri județene și comunale/ locale (1.927 km):
 - 39 trasee de drumuri județene (1.208 km);
 - 114 trasee de drumuri comunale.
 - Poduri:
 - 34 de poduri pe traseele de drumuri județene (cu o lungime de 2.210 m);
 - 20 poduri pe traseele de drumuri comunale (1.054,81 m).

Comparativ cu situația la nivel de regiune, județul Arad se situează pe penultimul loc în ceea ce privește lungimea de drumuri județene și comunale, după județele Hunedoara (2.894 km) și Timiș (2.388 km), deținând 22,41% din lungimea totală a drumurilor din regiunea Vest.

Drumurile județene, pe diferite feluri de îmbrăcăminti, se prezintă astfel:

- 455 km cu îmbrăcăminte bituminoasă;
- 15 km cu îmbrăcăminte din beton de ciment;
- 12 km cu pavaj;
- 468 km cu îmbrăcăminte bituminoasă ușoară;
- 181 km de drumuri pietruite și
- 77 km de drumuri de pământ.

În interiorul județului Arad, din totalul de 1.208 km, un număr de 555 km de drumuri se prezintă în stare bună și foarte bună, iar 308 km în stare mediocră²³. De asemenea, un număr de 211 km se prezintă în stare rea și 134 km în stare foarte rea. Așadar, deși mai bine de o treime din drumurile județene sunt foarte bune, infrastructura în anumite zone ale județului nu

²³ Sursa: CJ Arad, Direcția Tehnică Investiții – Raport privind starea de viabilitate a drumurilor județene la 2 decembrie 2014

este suficient dezvoltată și necesită investiții importante pentru a fi la nivelul standardelor europene.

DJ572, pe sectorul limita județului Timiș – Cuveșdia, fiind un drum de pământ, face ca accesul potențialilor turiști din județul Timiș la stațiunea balneară Lipova-Băi să fie unul greu de realizat. Aceeași situație se prezintă și în cazul sectorului de drum ce face parte din DJ792C dintre frontiera RO/HU și Dorobanți, care este de asemenea un punct de atracție turistică datorită apelor termale ce se regăsesc în această zonă.

În zonele montane din județul Arad, rețeaua de drumuri este redusă, iar drumurile ce străbat aceste zone sunt insuficient modernizate. Acest fapt afectează potențialul turistic al unor zone. O astfel de zonă este Moneasa, unde turismul montan ar putea fi mult mai mult exploatat dacă DJ792B ar fi modernizat. Prin modernizarea sectorului Moneasa – limita județului Bihor, iubitorii de trasee turistice și drumeții din județele limitrofe și chiar din zone mai îndepărtate precum Moldova sau Dobrogea vor avea acces la aceste zone. DJ709, pe sectoarele DN7 Centură – Horia – Șiria, Mâsca – Pâncota, Pâncota – Seleuș – Șicula se prezintă de asemenea rău și afectează potențialul turistic al zonei (Cetatea de la Șiria, accesul către localitatea Mocrea unde există ape sulfuroase, etc.)

Starea rea a DJ708 pe sectoarele Slatina de Mureș – Groșii Noi, Pescari – Int. DC36 și sectoarele Dieci – Revetiș – Berindia – Paulian – DJ793 Buteni, face ca existența unei rute alternative pentru degajarea traficului de pe DN79A să nu fie posibilă.

DJ709F și DJ691 sunt drumuri cu o stare rea a carosabilului în întregime. Pe aceste drumuri, precum și pe sectoare din drumurile DJ682 (Arad – Zădăreni, Zădăreni – Bodrogu Nou – Călugăreni – Felnac – Sânpetru German), DJ682A (Firiteaz – Lim. jud. Timiș), DJ682C (Fîntînele - Vladimirescu), DJ682F (DN7 – Arad – DJ682), problema traseelor alternative este ridicată și în ceea ce privește traficul vehiculelor cu tracțiune animală, a utilajelor agricole sau bicicliștilor, fapt ce face ca participanții la trafic să fie supuși unei circulații rutiere greoaie și nesigure.

Slaba infrastructură a DJ794 afectează dezvoltarea economică și socială a unor zone precum Mișca, Vânători, Satu Nou, Apateu, Berechiu, întrucât locuitorii acestora au acces cu greu la orașe mai mari, precum

Chișineu-Criș. DJ791 este un alt exemplu de acest fel prin care locuitorii localității Chereluș nu au acces la orașul Sântana.

În ultima perioadă au fost reabilitate și modernizate mai multe tronsoane de drumuri, cu scopul de a facilita traficul pe teritoriul județului, în conexiune cu drumurile naționale și europene. Sunt vizate în perioada următoare mai multe investiții de reabilitare/modernizare a altor tronsoane de drumuri, unele transfrontaliere, altele în interiorul județului, care vor asigura diverse legături între orașele județului, ca de altfel și accesul spre autostrada A1.

În 2013 a fost demarat și proiectul de amenajare a unei rețele de piste de biciclete în lungime totală de 122 km, în vederea îmbunătățirii infrastructurii de circulație pentru bicicliști și creșterea siguranței în trafic a acestora în Municipiul Arad.

Pistele vor fi de trei feluri: realizate pe platformă proprie, pe platformă comună cu trotuarul, pe platformă comună cu partea carosabilă. Construcția se va face în patru etape: în prima fază se vor realiza culoarele principale care deschid circulația traficului către orașele importante și zonele de frontieră; în etapa a II-a se face legătura între aceste culoare principale; în etapa a III-a se vor executa piste de cicliști din zonele aglomerate, iar în ultima etapă se vor interconecta toate pistele²⁴. Proiectul este finanțat prin Programul Operațional Regional REGIO 2007-2013²⁵, Axa Prioritară 1 „Sprijinirea dezvoltării durabile a orașelor poli urbane de creștere”, Domeniul Major de intervenție 1.1 „Planuri integrate de dezvoltare urbană”, Subdomeniul „Poli de dezvoltare urbană”.

În 2015 au fost demarate studiile de fezabilitate pentru reabilitarea și modernizarea a 102,84 km de drumuri județene²⁶, în vederea accesării de fonduri europene prin POR 2014 – 2020 sau prin programele transfrontaliere. Vizate sunt următoarele drumuri:

- DJ 682 pe tronsoanele Limită jud. Timiș - Birchiș și Felnac- Limită jud. Timiș, în lungime de 13,32 km, în valoare estimată de 20.893.000 lei;

²⁴ Sursa: www.aradon.ro - 29. august 2014 - Contract pentru piste de biciclete semnat la aer curat

²⁵ <http://www.inforegio.ro/ro/>

²⁶ Sursa: www.administratie.ro – Articol “Consiliul Județean Arad pregătește reabilitarea a peste 100 de kilometri de drumuri județene”, publicat în 4 martie 2015

- DJ 572 Berzovia-Buziaș-Lipova, în lungime de 26,019 km (până la limita cu județul Timiș), în valoare estimată de 56.270.000 lei;
- DJ 709E Sânpetru German - Limită jud. Timiș, în lungime de 7,4 km, în valoare estimată de 14.131.000 lei;
- DJ 794, DN 79 Mișca - Apateu - Berechiu, în lungime de 19,9 km, cu o valoare estimată de 28.377.000 lei;
- DJ 609, Limită jud. Timiș - Zăbalț, în lungime de 4,9 km, cu o valoare estimată de 9.357.000 lei;
- DJ 792C, Buteni - Șilindia - Târnova - Pâncota, în lungime de 31,3 km, cu o valoare estimată de 44.633.000 lei;
- DJ 709K Zerind (DN 79) - Vărșand (DJ79A), inclusiv pod peste râul Criș Alb la Vărșand, în lungime de 16,014 km, având o valoare

Infrastructura feroviară

Județul Arad este traversat de calea ferată care face parte din Coridorul IV Trans-european Curtici – Brașov – București – Constanța (Frontiera Curtici – Arad – Simeria - Vințu de Jos - Alba Iulia –Coșaliu - Copșa Mică – Brașov – București – Fetești – Medgidia - Constanța cu ramură de la Arad spre Timișoara - Caransebeș - Drobeta Turnu Severin – Strehaia – Craiova - Frontiera Calafat), coridor stabilit la Conferința Pan-europeană a Transporturilor de la Creta din 1994 și reconfirmat la Conferința de la Helsinki din iunie 1997, fiind un coridor multimodal, având o mare importanță în structura traficului derulat pe rețeaua C.F.R.

Județul Arad deține 24,5% din lungimea căilor ferate de la nivelul Regiunii Vest, pe locul II după județul Timiș (42,11%). Județul mai beneficiază de existența coridorului feroviar IV Pan-European Frontiera Curtici – Arad – Simeria – Vințu de Jos – Alba Iulia – Coșaliu - Copșa Mică – Brașov – București – Fetești – Medgidia – Constanța, cu ramură de la Arad spre Timișoara – Caransebeș - Drobeta Turnu Severin – Strehaia – Craiova - Frontiera Calafat.

Teritoriul județului este deservit, în prezent, de²⁷:

Magistrala 200: Curtici – Arad – Deva – Sibiu – Brașov

²⁷ Sursa: Planul de amenajare teritorială a județului Arad

Sectorul Frontieră - Curtici – Arad – Pod Mureș km 529.000- km 655.185, din care :

- 10.437 km linie simplă electrificată;
- 231.496 km linie dublă electrificată.

Linia 217: Timișoara Est – Radna km 47.330- km 62.943, din care:

- 15,613 km linie simplă electrificată pe 0,393 km și neelectrificată pe 15,220 km.

Linia 218: Timișoara – Arad km 29.000- km 57.283, din care:

- 28,283 km linie simplă electrificată.

Linia 219: Aradu Nou – Satu Nou km 0.531- km 43.000, din care:

- 33,469 km linie simplă neelectrificată.

Linia 328: Arad - Oradea km 0.000- km 115.007, din care:

- 46,876 km linie dublă electrificată și
- 68,131 km linie simplă neelectrificată.

Linia 330: Sântana – Brad km 0.600- km 118.900, din care:

- 118,300 km simplă neelectrificată.

Linia 331: Ineu – Cermei km 0.000- km 13.612, din care:

- 13,612 km simplă neelectrificată.

Linia 332: Nădab – Grăniceri km 0.705- km 20.029, din care:

- 19,324 km simplă neelectrificată.

Linia 220: Aradu Nou – Golovăț km 1.440- km 6.445, din care:

- 5,005 km simplă electrificată.

Linia 223: Arad– Pecica – Nădlac km 1.181- km 52.758, din care:

- 51,577 km simplă neelectrificată.

Densitatea liniilor de cale ferată în județ este de 59,7km/1.000 km², superioară valorii naționale de 45,16km/1.000 km².

Starea tehnică a rețelei de cale ferată din județul Arad este în general bună. Nivelul dotărilor și starea tehnică a liniilor nu permit viteze mai mari de 60 - 80 km/h.

Lucrările de artă întâlnite pe rețeaua de căi ferate a județului sunt: viaductele, podurile cu deschideri mai mari de 10 m și podețe cu deschideri între 0,5 și 10 m. Există treceri la nivel cu calea ferată care nu dispun de instalații automate, de semnalizare rutieră fără bariere și nu sunt păzite. Trecerile la nivel cu dotări necorespunzătoare sunt cele din municipiul Arad.

Pasajele denivelate, superioare sau inferioare de pe traseul căilor ferate sunt într-un număr foarte mic.

Teritoriul transfrontalier Vest, din care face parte și județul Arad, dispune de o rețea de căi ferate mai dezvoltată decât media națională, dar necesită investiții în infrastructura rutieră, menite să valorifice vecinătatea cu teritoriile din Ungaria, dar și pe cele ale teritoriilor montane din Vest.

Infrastructura de transport aerian

Aeroportul Internațional Arad, fondat în 1935, este deschis traficului internațional de pasageri și marfă, în suprafață totală de 157 ha, fiind situat la 4 km vest față de centrul municipiului Arad. Aeroportul se bucură de o poziție strategică bună, aflându-se la 250 km de Budapesta și 300 km de Belgrad, la 30 km de cel mai apropiat punct rutier de trecere a frontierei - Turnu și 20 km de cel mai apropiat punct feroviar de trecere a frontierei – Curtici și la o distanță de doar 60 km de la Aeroportul Internațional Timișoara, al doilea mare aeroport din România.

Aeroportul Arad dispune de una dintre cele mai bune piste de aterizare - decolare din beton, cu dimensiunea 2000 X 45 m, orientată pe direcția est - vest, fiind dotată cu un sistem modern de balizaj producție IDMAN, compus din balizajul marginal și axial, lumini de praguri și capăt de pistă, lumini de apropiere pe ambele direcții de operare.

Terminalul Cargo - Aeroport Arad, componenta de bază a Aeroportului Arad, este amplasat în imediata apropiere a Zonei Libere Arad, fiind în măsură să preia traficul de marfă pe calea aeriană care leagă Europa de Vest de Orientul Mijlociu. Existența Aeroportului Internațional Arad a fost un factor determinant pentru înființarea Zonei Libere și a noilor zone industriale ale Aradului. Acest terminal Cargo permite preluarea traficului de marfă pe cale aeriană, cu toate facilitățile de desfășurare a transportului de marfă rutier - aerian, prin utilizarea platformelor de operare - staționare aeronave tip CARGO, zonei acoperite de depozitare a mărfurilor, care permite și efectuarea controlului vamal, platformei de parcare pentru transporturi aeriene, precum și prin asigurarea utilităților specifice, atât pentru companiile aeriene, cât și pentru cele de transport rutier.

Aeroportul Arad este în prezent servit de liniile aeriene – Blue Air – care zboară pe rutele Arad - Valencia, Arad - Verona și Arad - Stuttgart din 2007, respectiv WIZZAIR - 2 (două) curse externe pe săptămână la Bergamo (Italia) începând cu data 30.06.2012. Nu există zboruri interne de la Arad spre alt aeroport din România, deși în trecut TAROM și Carpatair zburau pe ruta Arad-București.

Aeroportul Internațional Arad are curse de pasageri externe, precum și trafic de marfă. Compania de curierat și logistică - DHL, având în vedere ambientul motivant și facilitățile oferite de aerogara arădeană, este una din companiile care beneficiază de o bună colaborare cu Aeroportul Arad, având 5 curse de marfă pe săptămână.

În colaborare cu Inspectoratul General de Aviație al Ministerului Administrației și Internelor, pe aeroportul internațional din Arad funcționează un punct de intervenție aeromedical SMURD care deservește șase județe: Arad, Bihor, Timiș, Caraș-Severin, Hunedoara și o parte din Sălaj. În România, în prezent, alte puncte de intervenție SMURD dotate cu elicoptere există la București, Iași și Târgu-Mureș.

Infrastructura de transport combinat

România este parte semnatară a Acordului European privind marile linii de transport combinat²⁸ și instalații conexe (AGTC). Pe teritoriul județului funcționează terminalul de transport combinat de la Arad - Glogovăț pentru traseele:

- C-E 54 Arad-Deva-Teiuș-Vînători-Brașov-București
- C-E 56 (Lokoshaza) Curtici – Arad – Timișoara – Craiova - București

Transportul combinat în județul Arad, care constă în îmbarcarea pe vagoane - platformă a autotrenurilor care, în acest fel, pot traversa țara într-un mod mult mai sigur și mai puțin poluant, ar putea aduce numeroase avantaje pentru menținerea infrastructurii rutiere prin decongestionarea de trafic greu și reducerea poluării.

²⁸ *transportul de mărfuri într-o unitate unică de transport utilizând mai mult de un mod de transport*

Strategia de transport intermodal din 2011 propune amplasarea unor terminale intermodale pentru asigurarea conexiunii Marea Neagră – UNGARIA și Marea Neagră – BULGARIA – SERBIA – UNGARIA – AUSTRIA (ambele prin canalul Dunăre – Marea Neagră).

La nivelul județului Arad există un studiu de perspectivă în ceea ce privește reamenajarea șenalului navigabil al Mureșului de la Arad la Szeged (Ungaria). Acesta a existat și a fost funcțional încă de la începutul secolului trecut, Aradul fiind un important port (Port Arthur) pentru sare, cherestea și alte produse. Acest obiectiv ar putea fi și unul de interes turistic, prin organizarea unor croaziere pe Mureș până la confluența cu râul Tisa²⁹.

Infrastructura de transport public

Transportul public de pasageri din județ este asigurat de Compania de Transport Public SA Arad, cel mai mare transportator din județ, asigurând atât transport urban, cât și suburban (județean și prin curse speciale regulate sau ocazionale) prin intermediul autobuzelor și tramvaielor.

În prezent, SC Compania de Transport Public SA Arad are un parc de 159 de autobuze și 148 tramvaie, iar rețeaua de transport se întinde pe 284 km în zona urbană și 269 km în zona preurbană. Vechimea medie a parcului auto este de 44 ani la tramvaie și 12 ani la autobuze.

Transportul urban se realizează prin două moduri de transport: transport electric pe raza municipiului Arad și 5 localități (Vladimirescu, Cicir, Mândruloc, Sâmbăteni, Ghioroc) și transport auto (Arad și Lipova).

Infrastructura de alimentare cu apă și canalizare

Sistemele de alimentare cu apă la nivelul județului Arad deservește un număr de 69 unități administrativ – teritoriale (municipiul Arad, cele 9 orașe și 59 comune), din cele 78 UAT-uri existente.

La nivelul județului, circa 53,75% din populație beneficiază de alimentare cu apă în sistem centralizat, gradul de acoperire fiind mai mare în mediul urban și mai redus în mediul rural. Județul Arad se situează pe locul III la nivelul Regiunii Vest în ceea ce privește procentul populației deservite de sistemul public de alimentare cu apă.

²⁹ Sursa: Master Plan – Alimentarea cu apă și evacuarea apelor uzate în județul Arad, 2009

Procentul de acoperire cu rețele de alimentare cu apă nu este de 100% pentru niciuna dintre localitățile care dispun de sisteme centralizate, fiind necesare lucrări de extindere, atât în Arad (97% grad de conectare a populației), cât și în celelalte localități.

Alimentarea cu apă a populației județului Arad este asigurată în majoritate din subteran, cu excepția sistemelor Hălmăgel, Sebiș și Moneasa. Apele de medie adâncime cantonate în conul aluvionar al Crișului și al Mureșului constituie principala resursă de apă pentru populație. Există 3 captări din ape de suprafață pentru alimentarea populației: la Hălmăgiu, Căsoaia și Moneasa, care totalizează un volum de 117,04 mii mc/an³⁰.

Apa potabilă distribuită prin sistemul centralizat este corespunzătoare din punct de vedere calitativ și în cantitate suficientă³¹, deși o problemă specifică județului Arad este conținutul ridicat de Fe și Mn al apei captate din sursa subterană, fiind necesară tratarea suplimentară.

Gestionarea deșeurilor

Gestionarea deșeurilor cuprinde toate activitățile de *colectare, transport, tratare, valorificare și eliminare a deșeurilor, inclusiv monitorizarea acestor operații și monitorizarea depozitelor de deșuri* după închiderea lor.

Principalele documente legislative după care se ghidează procesul de gestionare a deșeurilor în România, inclusiv al deșeurilor menajere sunt: Strategia Națională de Gestionare a Deșeurilor și Planul Național de Gestionare a Deșeurilor.

Obiectivul general al Strategiei Naționale de Gestionare a Deșeurilor³², este dezvoltarea unui sistem integrat de gestionare a deșeurilor, eficient din punct de vedere economic și care să asigure protecția sănătății populației și a mediului.

Obiective specifice pentru județul Arad:

- îmbunătățirea sistemului de colectare și transport al deșeurilor;
- reducerea cantităților de deșuri biodegradabile depozitate;

³⁰ Sursa: APM Arad – Raport privind starea factorilor de mediu în județul Arad, 2013

³¹ Sursa: APM Arad – Raport privind starea factorilor de mediu în județul Arad, 2013

³² <http://www.mmediu.ro/beta/domenii/gestionarea-deșeurilor/strategii-planuri-studii/>

- valorificarea potențialului util din deșeurile municipale;
- eliminarea deșeurilor în conformitate cu legislația în vigoare în scopul protejării sănătății populației și a mediului;
- crearea unui sistem de colectare, tratare și valorificare a deșeurilor din construcții și demolări;
- colectarea și valorificarea vehiculelor scoase din uz;
- organizarea unor centre de colectare pentru DEEE.

Fluxuri specifice de deșuri

Categoriile de deșuri analizate din punct de vedere al generării și colectării sunt:

Deșuri municipale

În categoria de deșuri municipale intră toate deșeurile generate în mediul urban și rural din gospodării, instituții, unități comerciale, agenți economici (deșuri menajere și asimilabile), deșuri stradale, din parcuri și grădini, din piețe, precum și deșuri din construcții și demolări și deșuri generate și necolectate.

Din analiza cantităților de deșuri generate în perioada 2007 – 2012, în județul Arad se observă o creștere a cantității generate în perioada 2007 – 2009, urmată de o scădere începând cu anul 2010, cel mai probabil datorită punerii în funcțiune a aparatului de cântărit deșuri de la depozitul Ineu.

Deșeurile biodegradabile municipale provin din deșeurile menajere și asimilabile colectate în amestec, precum și din deșeurile municipale colectate separat, inclusiv deșuri din parcuri și grădini, piețe și deșuri stradale.

Scopul colectării separate a deșeurilor biodegradabile este acela de a obține compost, un prim pas, util și eficient, pentru valorificarea și pentru reducerea cantității de deșuri organice depozitate.

Cantitățile mari de deșuri de construcții și demolări depozitate ilegal pe marginea drumurilor sau în albiile cursurilor de apă creează o problemă de mediu importantă, iar pe de altă parte, reciclarea și tratarea acestei resurse ar reduce considerabil impactul de mediu cauzat de exploatarea intensă a resurselor primare de materii prime necesare materialelor de

construcții. Prin proiectul privind gestionarea deșeurilor în curs de implementare la nivelul județului "*Sistem integrat de gestionare a deșeurilor*", s-a achiziționat un concasor mobil, în vederea utilizării ulterioare a deșeurilor mărunțite în lucrări de construcții.

Deșeurile periculoase rezultate din deșeurile municipale încă nu sunt colectate separat, cu excepția deșeurilor de echipamente electrice și electronice. Pentru județul Arad, cea mai apropiată instalație de eliminare a deșeurilor periculoase se află la Timișoara, respectiv incineratorul de deșeuri aparținând S.C. Pro Air Clean S.R.L.. În județul Arad mai există un singur incinerator pentru deșeuri de origine animală, operat de S.C. AlviServ S.R.L., care asigură și distrugerea prin tocare mecanică pentru alte tipuri de deșeuri.

Deșeuri industriale

Deșeurile industriale sunt cele generate de operatorii economici, în cadrul activităților proprii și pot fi tratate, reciclate sau dirijate către o instalație de tratare, în vederea diminuării gradului de pericolozitate, sau către un incinerator, pentru reducerea volumului. Deșeurile de producție sunt gestionate conform prevederilor autorizațiilor de mediu aplicabile activității operatorilor economici.

Principalele activități generatoare de deșeuri periculoase din județ sunt: transporturile, service-urile (generatoare de deșeuri de ulei uzat, baterii/acumulatori uzați etc.), activitățile agricole (pesticide expirate, ambalaje de pesticide, ulei uzat, baterii/acumulatori uzați, etc.), prelucrarea lemnului (lacuri, vopsele), precum și acoperirile metalice - galvanizări (emulsii uzate de la mașini unelte, nămoluri cu metale grele).

Conform datelor publicate de ANRSC, toate cele 10 localități urbane din județul Arad sunt deservite de servicii de salubritate, pe când în mediul rural sunt deservite 58 din cele 69 de comune, următoarele comune neavând asigurat serviciu de salubritate: Hălmagiu, Hălmăgel, Șiștarovăț și Zărand.

Consiliul Județean Arad implementează prin programul POS Mediu³³ proiectul "Sistem de Management Integrat al Deșeurilor Solide" (SMIDS) la

³³ <http://www.posmediu.ro/home>

nivelul întregului județ. Prin această finanțare se asigură amenajarea unor facilități pentru tratarea deșeurilor și achiziția unor bunuri utilizate în gestiunea deșeurilor, măsura fiind completată cu activități de informare și conștientizare a publicului și încheiată de delegarea gestiunii unor importante componente ale serviciului de salubritate.

Principalele obiective în domeniul gestionării deșeurilor pentru județul Arad, așa cum sunt ele cuprinse în proiectul SMIDS, sunt următoarele³⁴:

- Implementarea colectării selective la nivelul întregului județ prin achiziționarea de containere, pubele și mijloace de transport, astfel încât să se asigure un grad de acoperire cu servicii de salubritate de 100%, atât în mediul urban, cât și în mediul rural;
- Implementarea colectării separate a deșeurilor reciclabile, în mediul urban și în mediul rural prin puncte de colectare sau din poartă în poartă pentru deșeurile de metal și plastic în zona urbană, prin asigurarea de containere, pubele și mijloace de transport necesare;
- Implementarea colectării separate a deșeurilor biodegradabile menajere în municipiul Arad și orașele din zona 1 la circa 80% din gospodăriile, prin achiziționarea de containere și mijloace de transport;
- Implementarea compostării individuale la 80% din gospodăriile din mediul rural, prin achiziționarea unităților de compostare individuală;
- Asigurarea reciclării deșeurilor din construcții și demolări (achiziționarea unui concasor mobil);
- Implementarea colectării separate a deșeurilor voluminoase și a deșeurilor periculoase municipale prin achiziționarea de mijloace de transport specializate;
- Amenajarea unei stații de sortare în zona Mocrea – Ineu cu o capacitate de 6.100 tone/an;
- Amenajarea unei stații de compostare în zona municipiului Arad cu o capacitate de circa 19.000 tone/an;
- Amenajarea unei instalații de compostare în zona Ineu – Mocrea cu o capacitate de cca. 700 tone/an;
- Amenajarea a 4 stații de transfer în Chișineu Criș, Mocrea, Sebiș și Bârzava;

³⁴ Sursa: www.deseuri-arad.ro

- Închiderea depozitelor municipale neconforme în perioada ulterioară datei de 16 iulie 2010.

În cadrul proiectului Sistem de Management Integrat al Deșeurilor Solide (SMIDS), s-au desfășurat până în prezent următoarele activități³⁵:

- Obiectiv: Implementarea colectării selective:
- Au fost achiziționate pubele și unități de compostare, precum și concasor, vehicule pentru transport/ compactare deșeuri.

Obiectiv: Închideri depozite urbane:

- Au fost închise depozitele din Pecica, Curtici, Sântana, Bârzava;
 - Sunt în curs de închidere depozitele: Arad (str. Poetului, Câmpul Liniștii), Nădlac, Chișineu – Criș, Sebiș, Ineu.
- Obiectiv: Stații de transfer, sortare și compostare
 - Stația de compostare Arad (19.000 to/an), stația de compostare Mocrea (700 to/an), stația de sortare Mocrea (6.100 to/an), stația de transfer Mocrea fără compactare (4.875 to/an), stația de transfer Chișineu – Criș cu compactare (7.075 to/an), stația de transfer Sebiș (8.375 to/an), stația de transfer Bârzava (6.250 to/an) – în curs de executare.

Infrastructura tehnico-edilitară

Județul Arad nu dispune de resurse energetice însemnate care să asigure întregul necesar; printre principalele resurse de energie primară folosite la nivelul județului, pot fi enumerate: *hidrocarburile* existente în zona vestică a județului (Nădlac, Turnu, Pecica) și *lemnul*, fondul forestier ocupând 27,28% din suprafața județului.

Rețele de energie electrică

Principalul operator de distribuție energie electrică în județul Arad este Enel Distribuție Banat S.A., iar furnizorul de energie electrică este Enel Energie S.A..

Centrala Electrică de Termoficare – Arad S.A. este o centrală de producere a energiei electrice, energia produsă fiind livrată în sistemul energetic

³⁵ Sursa: Consiliul Județean Arad - Raport de progres trimestrial al proiectului SMIDS, APM – Raport privind starea factorilor de mediu în județul Arad, 2013

național prin stația de 110 kV a centralei, fiind sub comandă operativă a Dispecerului energetic central (DEC) ca participant activ pe piața de energie din România. CET SA Arad produce și furnizează energie electrică pe care o tranzacționează pe piață prin OPCOM – Operatorul pieței de energie electrică din România, pe bază de contracte reglementate și pe piața de energie pentru ziua următoare.

Rețele de transport a energiei electrice

Teritoriul județului Arad este străbătut de următoarele magistrale de transport energie electrică:

- LEA 400 KV
 - Mintia – Arad – Sandorfalva (Ungaria);
 - Arad – Nădab – Oradea;
 - Nădab – Bekescsaba (Ungaria).
- LEA 220 KV
 - Timișoara – Arad (220 KV) (D.C.).

Rețele de distribuție a energiei electrice

Linii de distribuție de 110 KV sunt următoarele:

- Arad – Semlac – Sânnicolau Mare;
- Arad – Chișineu Criș – Salonta – Oradea;
- Arad – Lipova – Mintia;
- Arad – Pâncota.

Volumul rețelilor de distribuție din județul Arad:

- LEA 110 KV - 343 Km;
- LES 20 KV - 2551,3 Km;
- LES 20 KV - 182,5 Km.

Stații de transformare 110 KV/ 20 KV:

- Arad, Fântânele, Mureș, Semlac, Gai, Pecica, Bujac, CFR Șofronea, CET, Pâncota, Sebiș, Vârfuri, CFR Vărădia, Chișineu- Criș, Lipova;
- Stațiile de transformare a energiei electrice de înaltă tensiune la nivelul județului au o putere instalată de 1500 MVA, cu o încărcare de 50 – 70 %.

În ceea ce privește locuințele dotate cu instalații de energie electrică, Regiunea Vest se situează peste media națională de 96,6%, cu un procent

de 97,1%, iar în județul Arad, 97,2% din locuințe sunt dotate cu instalație electrică, ceea ce reprezintă un grad foarte mare de conectivitate la rețeaua de distribuție a energiei electrice³⁶.

Rețele de termoficare

Resursele naturale utilizate ale teritoriului județului Arad sunt hidrocarburile și lemnul și mai puțin energia geotermală. La nivelul județului, energie termică se distribuie în 5 UAT-uri:

- municipiul Arad – operator S.C. CET Hidrocarburi S.A.;
- orașul Nădlac – operator S.C. Apoterm Nădlac S.A.;
- orașul Sebiș – operator S.C. Termoconstruct S.A.;
- orașele Chișineu – Criș și Ineu – operatorii sunt administrațiile publice locale.

Sursele de producere a energiei termice la nivelul localităților județului sunt:

- *Centrala electrică de termoficare* ce funcționează pe bază de hidrocarburi, lignit și gaze naturale în municipiul Arad, zonele noi de locuințe, clădiri de locuit, gospodării individuale, unități economice și social-culturale;
- *Alimentare în sistem centralizat având ca surse de producere a energiei centrale termice de cvartal* ce funcționează pe bază de combustibil lichid ușor, apă geotermală și gaze naturale în orașele Chișineu-Criș, Ineu, Lipova, Nădlac, Sebiș, zonele de locuințe nou construite și unele gospodării individuale;
- *Sobe cu combustibil solid* în localitățile rurale, majoritatea locuințelor și dotărilor social-culturale;
- *Centrale termice proprii*, utilizate de unii consumatori particulari (inclusiv în municipiul Arad), unele obiective social-culturale, întreprinderi mici și mijlocii, hoteluri în mediul urban și rural au centrale termice proprii.

Transportul agentului termic se realizează în felul următor:

³⁶ Sursa: Recensământul populației și al locuințelor, 2011

- În municipiul Arad agentul termic primar de la centralele electrice de termoficare prin conducte de magistrale este transportat în puncte termice unde, prin schimbătoare de căldură, este transformat în agent termic secundar, respectiv în apă caldă menajeră, transportată prin conducte de consumatori;
- În orașe, agentul termic și apa caldă menajeră produse în centralele termice sunt transportate prin conducte la consumatori.

Sistemele de alimentare centralizată cu energie termică (SACET) au fost realizate în municipiul Arad și în alte localități ale județului, tendința în ultima perioadă fiind aceea de restrângere ca urmare a extinderii rețelelor de distribuție a gazelor naturale și a montării de surse de energie termică pe bază de gaze naturale.

Din punct de vedere al producerii energiei termice necesare consumatorilor din municipiul Arad, funcționează interconectat două centrale:

- CET Lignit (CET ARAD SA);
 - Centrală de bază, cu capacități de producție relativ noi;
 - Operează în sistemul de termoficare.
- CET Hidrocarburi
 - Este o centrală de vârf care asigură activitatea de transport și distribuție a energiei termice produse de Centrala Electrică de Termoficare – Arad S.A:
 - Centrala Electrică de Termoficare – Arad S.A. este principalul producător de energie termică din Municipiul Arad, fiind o centrală de producere a energiei termice în cogenerare de înaltă eficiență;
 - SC CET ARAD SA este racordată la Sistemul de transport a gazelor naturale.
 - Pe timp de iarnă, asigură transportul și distribuția energiei produse de CET Lignit;
 - Pe timp de vară asigură transportul și distribuția energiei termice necesară preparării apei calde menajere.

Rețele de gaze naturale

Teritoriul județului Arad dispune de resurse naturale de gaze asociate din câmpurile petrolifere situate în N-V județului:

- Zădăreni, Pecica și Sântana – Petrol;
- Turnu (comuna Pecica) și Nădlac - Petrol și gaze;
- Sânmartin (comuna Macea) – Gaze.

Acestea furnizează gaze Sistemului Național de Transport și Distribuție Gaze, care traversează teritoriul județului prin magistrala de transport gaze pe direcția N-S: județul Bihor-județul Arad-județul Timiș.

În județul Arad alimentarea cu gaze se face în principal prin intermediul unor magistrale care vin din trei direcții:

- din zona centrală a Transilvaniei prin intermediul conductei de transport DN 500 mm Ernei – Corunca – Coroi – Botorca – Simeria – Hațeg – Jupa – Recaș – Arad;
- din zona de nord vest a țării prin intermediul conductei DN 400 mm Satu Mare – Abrămuț – Salonta, respectiv DN 500 mm, Salonta – Arad (conductă care este în legătură la Medieșul Aurit și cu racordul la sistemul Rusia – Europa Occidentală la Hust – Ucraina);
- din Ungaria, pe direcția Szeged – Arad.

Majoritatea localităților cu distribuții de gaze naturale sunt amplasate de-a lungul acestor conducte de transport, excepție făcând localitatea Ineu.

În prezent localitățile din județul Arad în care au fost înființate distribuții de gaze sunt: Municipiul Arad, orașele Chișineu–Criș, Curtici, Ineu, Nădlac, Pecica, Pâncota, Sântana, precum și comunele Fântânele, Livada, Macea, Semiclac, Șofronea, Șeitin, Șimand, Vladimirescu, Vinga, Zădăreni, Zerind, Zimandu Nou.

Lungimea rețelelor și numărul consumatorilor sunt în permanentă creștere, volumul de gaze naturale livrat fiind în funcție de necesități, având în vedere că, în funcție de cerințele populației, a unităților economice și social-culturale, în funcție de posibilități economice, se execută extinderi ale sistemelor de rețele existente și, treptat, înființări de noi distribuții de gaze naturale în localități ale județului.

La nivelul județului Arad, sunt 4 distribuitori de gaze naturale³⁷:

- *EoN Gaz Distribuție S.A.* pentru localitățile Arad, Chișineu – Criș, Nădlac, Pecica, Sântana, Fântânele, Livada, Vladimirescu, Zădăreni;
- *GazVest S.A.* pentru localitățile Curtici, Ineu, Pâncota, Macea, Șimand, Șofronea, Vinga, Zerind, Zimandu Nou;
- *Premier Energy SRL* pentru localitățile Șeitin și Semlac;

CARPATHIAN ENERGY pentru localitatea Nădlac

Rețele de comunicații

Serviciile poștale sunt asigurate atât de operatorul național Poșta Română prin intermediul Oficiului Poștal Județean cu sediul în Arad, cât și de operatori privați de servicii de poștă (Cargus Curier, Fancourier, Urgent Curier și alții), prezenți și ei cu sucursale în județul Arad.

La nivelul județului sunt înregistrate 145 de unități de poștă, respectiv oficii comunale, urbane, de tranzit, agenții, ghișee independente, circumscripții poștale, magazine filatelice și alte unități.

Județul Arad este străbătut de o rețea amplă de telecomunicații, municipiul Arad fiind un nod important în rețeaua națională și internațională, magistrale de fibre optice fiind Timișoara – Arad – Oradea și Arad – Nădlac – Ungaria.

În ceea ce privește serviciile de telefonie, județul Arad se situează printre județele mai bine telefonizate, însă mai sunt localități în mediul rural care nu au instalații de telefonie fixă.

Localitățile Mândruloc, Cicir, Sâmbăteni, Bodrogu Vechi, Sederhat, Tisa Nouă, Fiscut; Fırteaz, Hunedoara Timișani, Zimand Cuz au instalații de telefonie fixă prin acces radio (Romtelecom).

Energie regenerabilă

Utilizarea resurselor regenerabile și neregenerabile într-un mod rațional, fără a compromite șansele viitoarelor generații de a-și satisface propriile nevoi și aspirații reprezintă unul din principiile dezvoltării durabile.

³⁷ Sursa: Site-ul www.anre.ro, consultat în ianuarie 2015

Potențialul județului Arad în domeniul energiilor regenerabile se regăsește preponderent în cinci domenii: energie geotermală, biomasă, hidroenergie, energia solară și, la un nivel limitat, energie eoliană.

Energie geotermală

Zona cu potențial de energie geotermală este zona de Vest a județului - zăcămintele de ape geotermale sunt cantonate într-o zonă care bordează granița de vest, între văile Crișului Negru și Mureșului. Această resursă poate fi utilizată pentru încălzirea spațiilor de locuit și a apei menajere; aplicări în acest sens fiind făcute în orașele Nădlac și Curtici care au beneficiat de instalații de încălzire utilizând această resursă.

Potențialul resurselor geotermale poate fi valorificat în mediu rural, nu numai în încălzirea locuințelor, ci și a serelor, în acvacultură, industria laptelui, iar gazul de sondă care vine împreună cu apa geotermală se poate utiliza prin separarea acestuia prin construcția unor degazoare și ar putea produce curent electric și căldură în instalații de cogenerare³⁸.

Biomasa

Biomasa este principalul combustibil rural fiind folosit mai ales pentru încălzirea spațiilor de locuit, a apei, precum și pentru gătit. Exploatarea potențialului de biomasă presupune utilizarea în totalitate a rezidurilor din exploatarea forestieră, a rumegușului și a altor resturi din lemn, a deșeurilor agricole rezultate din cereale, tulpini de porumb și alte plante, precum și deșeuri și reziduri menajere urbane.

În județul Arad vegetația forestieră ocupa 26% din suprafața județului (acoperirea teritorială la nivelul Europei fiind de 43%), cu suprafețe mari în zona montană și în dealurile piemontane. Se recunosc următoarele grupe de formațiuni: cărpнето- făgete, goruneto-cărpinete (care împreună ocupă cele mai mari suprafețe forestiere), gorunete cu horști, goruneto-cerete, gârnițeto-cerete, goruneto-făgete, precum și asociații de pajști secundare care vegetează pe locul fostelor păduri defrișate.

Identificarea potențialului real al biomasei forestiere și a potențialei cereri (pentru încălzire, producție de energie electrică, etc.) trebuie făcută în

³⁸ Sursa: *Strategia energetică a județului Arad pentru perioada 2010 - 2020*
<http://www.cjarad.ro/uploads/files/Ozarchevici/Strategie%20energetica%20Arad.pdf>

strânsă corelare cu identificarea celor mai potrivite și a celor mai rentabile tehnologii valorificând experiențele și cunoștințele existente inclusiv pe plan internațional.

Există un potențial semnificativ de biomasă, atât în deșeuri vegetale cât și din cele provenite ca urmare a exploatărilor forestiere, județul dispunând de 95,57% biomasă agricolă și 4,43 % biomasă forestieră³⁹. În Arad, este un singur producător de energie pe bază de biomasă.

Utilizarea sustenabilă a biomasei poate avea valoare adăugată și efecte benefice, inclusiv prin crearea de locuri de muncă pe plan local, managementul biodiversității și a durabilității pădurilor.

Hidroenergie

Județul Arad dispune de o rețea hidrografică bogată (Mureș, Criș, afluenți, etc.) cu potențial energetic, care ar putea fi utilizat astfel⁴⁰:

- potențialul hidrografic al Canalului Morilor poate fi valorificat prin amplasarea de micro-hidrocentrale în următoarele locații: Buteni, Răpsig, Bocsig, Mocrea, Nădab, unde există căderi și debite pretabile pentru această activitate;
- există studii preliminare pentru construirea de centrale hidroelectrice pe Râul Mureș la Lipova, Sâmbeni, Fântânele, Pecica, Nădlac. Minihidrocentrale sunt la Dezna (Sebiș), Mocrea (Morilor), Buteni (Crișul Alb) și Iosășel (Iosășel);
- utilizarea unor zone din partea de deal și munte a unor cursuri de apă, cum ar fi în zona Pleșcuța, pentru amenajarea unor baraje pentru microhidrocentrale realizate prin investiții private pe cursul Crișului;
- utilizarea potențialului Mureșului conform Strategiei Bazinului Mureș⁴¹ pentru amenajarea unor hidrocentrale utilizând potențialul hidrografic al acestui râu;
- construcția unor „hydropower station”, utilizând forța de curgere a apelor care traversează județul Arad, puse în cascade;
- re tehnologizarea unor microhidrocentrale realizate înainte de 1989 (cele de la Iosășel, Dezna, Sebiș și Mocrea) ar putea aduce un surplus de

³⁹ Sursa: Raport de dezvoltare durabilă/ strategie energetică Arad

⁴⁰ idem 58

⁴¹ www.limnology.ro/water2010/Proceedings/21.pdf

energie prin investiții relativ mici, având în vedere că priza de apă, aducțiunea, lacul de acumulare sunt realizate, iar rețehnologizarea efectivă a microhidrocentralei la nivele tehnologice actuale cu randamente de până la 98% ar putea fi făcută cu investiții rezonabile care s-ar cifra la maxim 150.000 – 200.000 euro.

În prezent, hidroenergia este utilizată de un singur producător, în comuna Hălmăgel.

Energie solară

Județul Arad beneficiază de o expunere solară bună (1200 – 1350 kW/mp/an) ceea ce ar favoriza utilizarea de panouri solare pentru clădirile administrative (școli, spitale, etc.), care, împreună cu celelalte forme de energie, pot asigura un grad ridicat de independență energetică a acestor obiective.

În prezent, potențialul solar este insuficient utilizat. Conform datelor publicate de Transelectrica S.A.⁴², în județul Arad sunt 19 investitori care au obținut aviz tehnic de racordare și 31 investitori care au contracte de racordare valabile, pentru producerea de energie electrică pe bază de panouri fotovoltaice, în localitățile Arad, Cermei, Frumușeni, Ineu, Lipova, Mocrea, Nădlac, Olari, Șagu, Sebiș, Șimand, Șiria, Șofronea, Vinga, Vladimirescu.

Energie eoliană

Județul Arad, deși nu se încadrează într-o zonă cu potențial eolian deosebit, viteza vântului având o medie de 4-6 metri/ secundă, poate dezvolta sisteme de turbine eoliene în zonele de deal. Potențialul energiei eoliene este mai important în zonele cu direcția vântului predominant E-V.

Energia eoliană ar putea fi utilizată în Câmpia de Vest și în Dealurile Podgoriei, în Defileul Mureșului, având în vedere vântul ce bate din Pusta Maghiară și care, în țara vecină, antrenează o serie de centrale eoliene, cum ar fi cea de la Sarvoș, apropiată de județul Arad.

Astfel, ar putea fi plantate centrale eoliene pe Dealurile Văsoaiei, pe Dealul Mocrei, pe dealurile din Podgoria Miniș-Maderat, în defileurile Mureșului,

⁴² Sursa: www.transelectrica.ro – Listă Avize ATR și contracte de racordare, actualizată la 15.01.2015

urcând chiar până pe Vârfurile Munților Codru Moma sau pe Platoul Izoi – Moneasa⁴³.

În prezent, energia eoliană este utilizată de un singur producător de energie, în comuna Vladimirescu.

Biodiesel și bioetanol

În județul Arad este pusă la punct tehnologia de producere a bioetanolului și a biodieselului de către specialiști din universitățile arădene și de către ingineri care încă mai lucrează pe platforma Combinatului Chimic Vladimirescu. Astfel, făcând culturi de sorg zaharat pe solurile sărătoase de la Socodor, se poate obține materia primă de fabricație a bioetanolului. Din grăsimi provenite din abatoare, din uleiul ars produs în cantine și restaurante se poate obține, astfel, în județul Arad, biodieselul de cea mai bună calitate, care de altfel, a și fost experimentat la Compania de Transport Public Arad. Prin utilizarea acestui biodiesel se poate asigura combustibil pentru autovehicule la prețuri aproape neglijabile, reducându-se poluarea cu grăsimi a sistemului de canalizare al orașului.

Biogazul

Pe teritoriul județului Arad există mai multe complexe zootehnice (ex. complexe de la Curtici, Macea, Iratoșu, Complexele de porci Smithfield) care produc o cantitate de gunoi de grajd; acestea ar putea procesa gunoiul de grajd în instalații de producere de biogaz care produc curent electric și căldură, dar și neutralizează gunoiul de grajd, care poate fi astfel utilizat în agricultură.

Astfel de instalații sunt utilizate în Ungaria, în imediata vecinătate a județului Arad; o colaborare cu Institutul de Biotehnologii de la Szeged ar putea duce la rețete de fermentare a gunoiului de grajd, a gunoiului menajer sau chiar a nămolurilor de la stațiile de epurare ale județului.

⁴³ Sursa: *Strategia energetică a județului Arad pentru perioada 2010 – 2020*

Sănătate

Sistemul de sănătate al județului Arad, asemenea celui la nivel național, are în componență unități sanitare, atât publice, cât și private. Structura sistemului sanitar județean asigură în principal toată gama de servicii medicale specializate necesare pentru prevenirea, diagnosticarea și tratarea bolilor și urmărește asigurarea accesului echitabil la servicii de sănătate de calitate cât mai apropiate de nevoile individului și comunității.

Cea mai importantă unitate sanitară din județ este *Spitalul Clinic Județean de Urgență Arad*⁴⁴, care a luat ființă în forma actuală în urma Hotărârii de Guvern nr. 359/2011 din 06.04.2011 prin reorganizarea într-o singură structură a 3 spitale și anume: Spitalul Clinic Județean de Urgență Arad (înființat în anul 1981), Spitalul Clinic Municipal Arad (înființat în anul 1775), Spitalul Clinic de Obstetrică-Ginecologie "Dr. Salvator Vuia" Arad (care datează din anul 1919).

Aflat în subordinea Consiliului Județean Arad, spitalul are în structura sa peste 60 de secții și compartimente, dispune de un număr de 1.368 de paturi, serviciile medicale fiind asigurate de 226 de medici și de un număr de 835 persoane aparținând personalului sanitar mediu.

SMURD Arad⁴⁵ a început activitatea în anul 2008, inițial cu 2 echipaje de prim ajutor calificat, evoluând cu 3 și crescând la 4 cu echipajul de terapie intensivă mobilă.

Acum sunt active 8 echipaje de prim-ajutor (Bârzava, Chișineu-Criș, Sebiș, Ineu, Gurahonț, Nădlac, Birchiș, Vinga) și un echipaj de terapie intensivă mobilă la Arad.

Personalul SMURD este alcătuit din 10 medici specialiști/rezidenți de medicină de urgență, 19 asistenți și 145 de paramedici aflați în structura ISU sau a autorităților locale (2 echipaje de prim ajutor calificat sunt în colaborare cu autoritățile locale Nădlac și Vinga).

La nivelul județului, mai există 6 spitale aflate în proprietate publică: *Spitalul Orășenesc Ineu, Spitalul Orășenesc Sebiș, Spitalul Orășenesc*

⁴⁴ <http://www.scjarad.ro/index.php/2012-01-20-12-27-00/istoric>

⁴⁵ http://www.smurd.ro/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=60&Itemid=89

Lipova, Spitalul de Neuropsihiatrie Dezna, Spitalul de Psihiatrie Mocrea și Spitalul de Psihiatrie Căpâlnaș.

Conform datelor furnizate de Institutul Național de Statistică pentru anul 2013, în județul Arad existau un număr de 5,19 paturi de spital la 1.000 de locuitori față de 5,84 la nivel național și 2,56 medici la 1.000 de locuitori față de 2,42 la nivel național. În Marea Britanie, unde sistemul medical a fost considerat cel mai bun sistem de sănătate la nivel mondial, sunt 2,79 medici la 1.000 de locuitori la nivelul aceluiași an.

Consiliul Județean Arad, în calitate de beneficiar, a semnat în data de 31.07.2014 Contractul de Finanțare pentru proiectul *„Ambulatoriul integrat din structura Spitalului Clinic Județean de Urgență Arad – reabilitare/modernizare, dezvoltare și echipare cu aparatură de specialitate”*, finanțat de Uniunea Europeană prin Programul Operațional Regional 2007–2013⁴⁶, Axa Prioritară 3- *„Îmbunătățirea infrastructurii sociale”*, Domeniul Major de Intervenție 3.1 - *„Reabilitarea/ modernizarea/ echiparea infrastructurii serviciilor de sănătate”*. Proiectul vizează, în principal, reabilitarea ambulatoriului integrat al Spitalului Clinic Județean de Urgență Arad și dotarea acestuia cu echipamente performante, ceea ce va conduce la îmbunătățirea calității serviciilor medicale, la creșterea calității vieții, continuarea reformei în sistemul sanitar și, pe termen lung, la apropierea de indicatorii de sănătate și demografici ai țărilor civilizate. Valoarea totală a proiectului este de 34.757.734,44 lei și data finalizării proiectului este 30.11.2015⁴⁷.

În luna decembrie 2014 a fost inaugurat noul Cabinet de Medicină Dentară în cadrul Spitalului Clinic de Urgență Arad. Inițiativa aparține Consiliului Județean Arad și Spitalului Clinic Județean de Urgență Arad. Lucrările de reconfigurare a spațiului în care funcționează noul cabinet, cât și dotarea acestuia cu aparatură medicală de ultimă generație, au fost finanțate din bugetul Consiliului Județean Arad, valoarea totală a investițiilor ridicându-se la aproximativ 200.000 lei.

Totuși, Studiului elaborat privind Strategia de Sănătate a Spitalului Clinic Județean de Urgență Arad atrage atenția asupra faptului că *„din*

⁴⁶ <http://www.inforegio.ro/ro/por-2014-2020.html>

⁴⁷ http://www.cjarad.ro/uploads/files/Programe_Proiecte/Prezentare%20proiect%20AMBULATORIU%20pt%20site.pdf

*punct de vedere structural, spitalul are multiple locații, majoritatea în clădiri vetuste, construite cu mulți ani în urmă, care necesită investiții pentru consolidare, îmbunătățire a circuitelor, a condițiilor hoteliere, a amenajării unor servicii noi sau îmbunătățirea serviciilor existente, care să satisfacă standardele Ministerului Sănătății, ale CJASA, precum și cele de educație universitară și atractibilitate față de unități similare din județele limitrofe din România sau Ungaria*⁴⁸.

Astfel, prin Strategia de Sănătate a Spitalului Clinic Județean de Urgență Arad se propune construirea unui nou spital modular, care să fie utilizat atât ca bază de dezvoltare și optimizare a organizației și a serviciilor în cel mult două locații, cât și ca bază de dezvoltare a orașului și județului Arad. În plus, Studiul amintește și oportunitatea construirii unui Institut Oncologic la Arad prin care să poată fi tratați pacienți din toată regiunea de Vest a țării, inclusiv dezvoltarea propriului laborator de Radiologie – Imagistică Medicală cu ajutorul căruia pot fi inițiate studii clinice inclusiv prin colaborarea cu Facultatea de Medicină din Arad.

Corpul de clădire principal al Spitalului Orășenesc Lipova a fost reabilitat, investiția totală fiind de 1,1 milioane lei. Pe viitor, se dorește dezvoltarea spitalului la un nivel cât mai ridicat. Astfel, autoritățile au în vedere dezvoltarea ambulatoriilor de specialitate și înființarea compartimentelor de chirurgie generală, ATI și obstetrică-ginecologie, precum și înființarea unui compartiment de Primiri Urgențe. A fost aprobat Proiectul "Extindere Spital Orășenesc Lipova"⁴⁹ în valoare de 25.499.093 lei finanțat din fonduri guvernamentale⁵⁰.

Consiliul Județean Arad prin Serviciul Managementul Spitalelor a asigurat coordonarea funcțională a tuturor activităților de asistență medicală desfășurate în unitățile sanitare subordonate și a propus soluții pentru dezvoltarea furnizării unor servicii medicale necesare rezolvării problemelor de sănătate ale populației din zona administrativ-teritorială de care răspunde⁵¹.

⁴⁸ Sursa: *Studiu elaborat privind Strategia de Sănătate a Spitalului Clinic Județean de Urgență Arad*, Raport creat pentru Consiliu Județean Arad. Sumar, material elaborat de CIEMME DIAGNOSTICA și HBS Group, 2015

⁴⁹ <http://www.primarialipova.ro/articole/anunturi>

⁵⁰ Sursa: *MDRAP - Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice*

⁵¹ *Raport CJ Arad 2013*

Protecție socială

Direcția Generală de Asistență Socială și Protecția Copilului Arad este instituție publică de interes județean cu personalitate juridică, înființată în subordinea Consiliului Județean și realizează la nivel județean măsurile de asistență socială în domeniul protecției copilului, familiei, persoanelor vârstnice, persoanelor cu handicap, precum și a oricăror persoane aflate în nevoie.

În scopul diversificării și dezvoltării serviciilor sociale, a fost elaborată „*Strategia de Dezvoltare a Serviciilor Sociale a Județului Arad 2014-2020*” - un instrument de organizare și evaluare a dezvoltării sectorului public de asistență socială, în colaborare cu sectorul privat de asistență socială, în acord cu principiile și obiectivele cuprinse în documentele comunitare, naționale și regionale.

Infrastructura sistemului public de asistență socială existentă în județul Arad cuprinde 61 de instituții de îngrijire pentru copii și 10 instituții de îngrijire pentru adulți.

Conform evidenței sistemului de servicii sociale, în județul Arad numărul persoanelor cu handicap a crescut în perioada 2010-2013 cu 8,8%, cea mai mare creștere anuală, de 5,13%, fiind înregistrată în anul 2013 față de anul 2012.

La nivelul anului 2013 existau 1.779 de asistenți personali pentru persoanele cu handicap, fiecărui asistent revenindu-i în îngrijire, în medie, 7,68 persoane cu handicap. Categoriile de copii protejați în servicii de îngrijire de zi sunt copii din familii defavorizate, față de care există riscul separării de părinți, copii cu risc de abandon școlar, copii cu vârste cuprinse între 0 – 3 ani, copii abuzați, neglijați, exploatați, copii de etnie romă.

Dintre cele 284 localități existente în județul Arad (1 municipiu, 9 orașe și 274 sate), 54 de localități (19,01% din total) nu beneficiază de infrastructură de educație. În aceste localități, numărul de elevi este scăzut și nu necesită înființarea/existența unei unități de învățământ, elevii deplasându-se la școala din comuna apropiată cu transport școlar⁵².

⁵² “Situția localităților care nu beneficiază de infrastructură de educație” – Inspectoratul Școlar Județean Arad

Învățământul secundar arădean cuprinde instituții cu tradiție precum: Colegiu Național „Moise Nicoară” (fost „Ioan Slavici”), Colegiul Național „Elena Ghiba Birta”, Liceul de Artă „Sabin Drăgoi”.

Învățământul superior arădean dispune de două universități:

- ✓ Universitatea de stat “Aurel Vlaicu” acoperă o paletă largă de facultăți/ specializări: inginerie, inginerie alimentară, turism, protecția mediului, științe umaniste și sociale, științe economice, teologie, științe exacte, științe ale educației, educație fizică și sport, arte plastice, decorative și design;
- ✓ Universitatea de Vest “Vasile Goldiș”, instituție privată, având următoarele facultăți/ specializări: științe juridice, medicină generală, farmacie și medicină dentară, științe umaniste, politice și administrative, educație fizică și sport, psihologie și științe ale educației, informatică, științe ale naturii, inginerie, științe economice, conservarea patrimoniului și restaurare.

Cultură și culte

Centrul Cultural Județean Arad este instituție publică de cultură finanțată din venituri proprii și din alocații de la bugetul județean, de interes județean, care funcționează sub autoritatea Consiliului Județean Arad. Strategia Culturală a județului Arad elaborată de Centrul Cultural Județean Arad susține dezvoltarea tuturor actorilor culturali, astfel încât aceștia să asigure o ofertă culturală diversificată și de calitate, să păstreze și să valorifice bogăția patrimoniului cultural local, creșterea participării cetățenilor la o viață culturală atractivă, dinamică și conectată la valorile culturale naționale și internaționale.

Activitatea cultural-educativă este o parte importantă a acțiunii generale de educație și se desfășoară prin instituții tradiționale (școală, teatre, biblioteci, muzee, etc.), mijloace mass-media (presă, televiziune, cinema). Din numărul total de biblioteci, aproximativ 63% sunt amplasate în mediul rural, iar diferența de 37%, în mediul urban.

La nivelul județului Arad, există un număr de **11 muzee și colecții publice**, acestea având diferite profile în funcție de specificul expus:

arheologic, istoric, religios, artă, științele naturii, cultivarea viței de vie, etnografic, etc.

Conform datelor furnizate de Ministerul Culturii, în județul Arad există în total **413 monumente istorice** înregistrate în patrimoniul național⁵³.

În județul Arad sunt înregistrate **trei instituții de spectacol**, ambele având sediul în municipiul Arad :

- *Teatrul de Stat „Ion Slavici”* funcționează într-una dintre cele mai impresionante clădiri ale Aradului. Edificiul, datorită amplasării sale, constituie un adevărat cap de perspectivă pe bulevardul central al orașului. Impunătoarea clădire a fost ridicată în secolul al XIX-lea. Are două săli de spectacole, Sala Mare cu 400 de locuri, rezervată cu preponderență repertoriului clasic, iar sala Studio cu 100 de locuri este folosită pentru proiecte din dramaturgia contemporană și cele legate de experimentul teatral. Din 2011, *Teatrul de Stat* a preluat prin absorbție și *Teatrul de Marionete*
- *Filarmonica de Stat din Arad* funcționează în clădirea Palatului Cultural, locaș de cultură în care, la 24 octombrie 1913, are loc concertul de inaugurare. Are o capacitate de 780 de locuri și este renumită pentru acustica și design-ul deosebit.

Conform datelor furnizate de Institutul Național de Statistică pentru anul 2013, în județul Arad existau **3 cinematografe** cu o capacitate totală de 4.042 de locuri în săli.

În județul Arad există un număr de 251 de biblioteci Din numărul total de biblioteci, aproximativ 63% sunt amplasate în mediul rural, iar diferența de 37%, în mediul urban.

La nivelul județului Arad, există un număr de **11 muzee și colecții publice**, acestea având diferite profile în funcție de specificul expus: arheologic, istoric, religios, artă, științele naturii, cultivarea viței de vie, etnografic, etc.

Conform datelor furnizate de Ministerul Culturii, în județul Arad există în total **413 monumente istorice** înregistrate în patrimoniul național⁵⁴.

⁵³ Monitorul Oficial al României, Partea I, Nr.670 bis/ 01.10.2010

În județul Arad sunt înregistrate **trei instituții de spectacol**, ambele având sediul în municipiul Arad :

- *Teatrul de Stat „Ion Slavici”* funcționează într-una dintre cele mai impresionante clădiri ale Aradului. Edificiul, datorită amplasării sale, constituie un adevărat cap de perspectivă pe bulevardul central al orașului. Impunătoarea clădire a fost ridicată în secolul al XIX-lea. Are două săli de spectacole, Sala Mare cu 400 de locuri, rezervată cu preponderență repertoriului clasic, iar sala Studio cu 100 de locuri este folosită pentru proiecte din dramaturgia contemporană și cele legate de experimentul teatral. Din 2011, *Teatrul de Stat* a preluat prin absorbție și *Teatrul de Marionete*
- *Filarmonica de Stat din Arad* funcționează în clădirea Palatului Cultural, lăcaș de cultură în care, la 24 octombrie 1913, are loc concertul de inaugurare. Are o capacitate de 780 de locuri și este renumită pentru acustica și design-ul deosebit.

Conform datelor furnizate de Institutul Național de Statistică pentru anul 2013, în județul Arad existau **3 cinematografe** cu o capacitate totală de 4.042 de locuri în săli.

În județul Arad, în următoarele orașe există **8 case de cultură**: municipiul Arad, Lipova, Chișineu-Criș, Curtici, Ineu, Pâncota, Pecica și Nădlac. În 68 de comune funcționează **65 de cămine culturale** .

La nivelul județului Arad există un număr de **728 locașuri de cult**, 21% dintre acestea fiind amplasate în mediul urban și 79% în mediul rural.

Doar în municipiul Arad există **82 locașuri de cult**, acoperind toate categoriile de religii ale populației din zonă.

Din punct de vedere al **meșteșugurilor**, atestări ale cojocăritului găsim în județul Arad încă din primele conscripții din secolul al XVIII-lea, când în numeroase localități apar la ocupații blănari (lanio), ca plătitori de taxă pe meserie⁵⁵. Au rămas însă vii și se practică și azi olăritul, curelăritul (Buteni), împletitul de frânghii (Buteni, Pâncota), împletitul de nuiele (Ineu, Pecica),

⁵⁴ Monitorul Oficial al României, Partea I, Nr.670 bis/ 01.10.2010

⁵⁵ Strategia culturală a județului Arad 2010-2014

fabricarea de măhuri (Vidra), furci (Avram Iancu), turtă dulce și pălării (Pâncota), țesutul în război (Șicula, Iacobini, Nădlac).

Una dintre măsurile propuse de *Centrul Cultural Județean Arad* este promovarea folclorului autentic prin concursuri și evenimente culturale etalon (Autentic Fest, Festivalul Dubașilor, „La izvor de cânt și dor”, Festivalul cântecului și portului popular din Țara Zărandului, Festivalul Dansului Călușeresc, Festivalul Colindelor, Târgul de Fete de pe Muntele Găina, Concerte și acțiuni culturale pe regiuni folclorice, realizate cu interpreți profesioniști și nume consacrate etc.), și sprijin pentru organizarea unor târguri și festivaluri pe întreg teritoriul județului (Sărbătoarea vinului în Podgorie, Târgul de toamnă, Festivalul de artă culinară etc.).

Orchestra populară „Rapsozii Zărandului” face parte din elita muzicii populare românești, apărătoare a valorilor culturii tradiționale autentice, pe care le susține cu profesionalism și virtuozitate. Performanțele artistice se datorează bogăției repertoriului muzical, dar și calității instrumentiștilor din acest ansamblu folcloric, renumit pentru arta interpretativă a cântecului și jocului popular din Țara Zărandului, atât pe plan național, cât și internațional. La nivelul județului Arad există un număr de 52 de ansambluri și formații artistice de amatori, majoritatea funcționând pe lângă casele de cultură orășenești și căminele culturale comunale sau sătești.

Școala Populară de Arte Arad reprezintă o instituție de cultură cu profil de învățământ artistic, funcționând sub autoritatea Consiliului Județean Arad, menită să realizeze educația artistică a unui public cultural larg, cu aptitudini în domeniu. Are ca obiective principale realizarea de cursuri de educație artistică și desfășurarea de programe culturale artistice (concerte, spectacole de muzică populară, pop, rock, teatru, balet, audiții muzicale, expoziții). Instituția organizează cursuri la 18 discipline: canto clasic, canto muzică ușoară, canto popular, pian, vioară, chitară, chitară clasică, orgă electronică, percuție, instrumente de suflat, pictură, grafică, design vestimentar, design grafic-grafică asistată de calculator, artă fotografică actorie și balet.

Sport

În județul Arad există infrastructură în vederea desfășurării de activități sportive, atât pentru sportivii profesioniști, cât și pentru ceilalți locuitori ai județului care sunt interesați de practicarea sportului în timpul liber.

Conform informațiilor furnizate de Ministerul Tineretului și Sporturilor, la nivelul județului Arad există 145 de asociații și cluburi sportive, 68% dintre acestea funcționând în municipiul Arad.

În orașul Arad unde se regăsesc o multitudine de piscine și bazine de înot printre care și Bazinul Delfinul Arad - bazin Olimpic în care se antrenează membrii echipei CSM Arad dar este deschis și pentru public. În cadrul bazinului Delfinul se organizează competiții precum „Cupa Aradului” competiție la care au participat înotători din Ungaria și România, aceștia s-au luptat pentru unul din premiile puse la bătaie de către organizatorii cupei (CSM Arad cu sprijinul Primăriei Arad).

Echipa de baschet ICIM Arad a fost înființată în anul 1988 și, de-a lungul timpului, a purtat diverse denumiri. În prezent, poartă denumirea de Univ. Goldiș ICIM Arad și ocupă locul 4 în clasamentul Ligii Naționale de Baschet.

Echipa ICIM Arad este una dintre cele mai bune echipe de baschet feminin de la noi din țară, acest lucru fiind dovedit de multiplele premii câștigate (1997/1998, 1998/2001- echipa s-a calificat pe primul loc, câștigând trofeul Campioana Națională a României, 2001/2004 este Vicecampioana Națională a României, în perioada 2005/2006 revine la titulatura de Campioana Națională a României, 2006/2007 Vicecampioana Națională a României, 2007/2008 Campioana Națională a României, 2009/2010 Vicecampioana Națională a României). Cel mai important premiu câștigat este cel de Campioană a Ligii Europei Centrale, câștigat în anul 2010/2011, dar și în anul 2013. În anul 2012 și în anul 2013 a ocupat locul 3 în Cupa României.

Sala Sporturilor din Arad este cunoscută și ca Sala Victoria și este o sală polivalentă. Este un spațiu folosit pentru competițiile sportive, dar și pentru concerte sau expoziții.

Biodiversitate, habitate, floră și faună

Conceptul de biodiversitate sau diversitate biologică a fost definit pentru prima dată în contextul adoptării unui nou instrument internațional de mediu, în cadrul Summit-ului Pământului UNCED din 1992 de la Rio de Janeiro. Acesta semnifică diversitatea vieții de pe pământ și implică patru nivele de abordare: diversitatea ecosistemelor, diversitatea speciilor, diversitatea genetică și diversitatea etnoculturală.

În județul Arad identificăm trei din cele cinci regiuni biogeografice existente pe teritoriul României (alpină, continentală și panonică), lucru care indică un nivel ridicat al biodiversității. Acest fapt este datorat reliefului diversificat, dar și așezării geografice.

Ariile naturale protejate sunt importante pentru menținerea biodiversității ecosistemelor, a speciilor, precum și a varietății genetice, care alcătuiește diversitatea vieții.

Arii naturale protejate de interes județean și național:

Conform Hotărârii Consiliului Județean Arad, **nr. 27/2000**, din data de 28.03.2000, au fost declarate un număr de *21 arii protejate de importanță județeană*:

- 4 rezervații botanice;
- 3 rezervații zoologice;
- 2 rezervații speologice;
- 2 rezervații paleontologice;
- 3 rezervații forestiere;
- 6 rezervații mixte;
- 1 rezervație științifică.

Conform Legii **5/2000**, în județul Arad, au fost declarate un număr de *15 arii protejate de importanță națională*:

- 3 rezervații botanice;
- 3 rezervații zoologice;
- 3 rezervații speologice;
- 2 rezervații paleontologice;
- 1 rezervație forestieră;
- 2 rezervații mixte;

- 1 rezervație științifică.

Conform Hotărârii nr. **1/1995**, din data de 27.01.1995 a Comisiei Administrative de pe lângă Prefectura Județului Arad și al Hotărârii Consiliului Județean Arad, nr. **27/2000**, din data de 28.03.2000, pe raza județului Arad, au fost declarate un număr de *10 parcuri dendrologice*.

Natura 2000 este o rețea de arii de conservare la nivel european în scopul menținerii și refacerii habitatelor și speciilor de interes comunitar. Este o rețea ecologică europeană care include: arii de protecție specială avifaunistică și situri de importanță comunitară.

Siturile de importanță comunitară (ROSCI) din județul Arad sunt:

1. Dealul Mocrea – Rovina – Ineu (ROSCI0218);
2. Crișul Alb între Gurahonț și Ineu (ROSCI0294);
3. Lunca Teuzului (ROSCI0350);
4. Nădab – Socodor – Vărșad (ROSCI0231);
5. Crișul Alb (ROSCI0048);
6. Crișul Negru (ROSCI0049);
7. Defileul Mureșului (ROSCI0064);
8. Podișul Lipovei - Poiana Ruscă (ROSCI0355);
9. Lunca Mureșului Inferior (ROSCI0108);
10. Drocea (ROSCI0070);
11. Zărandul de Vest (ROSCI0407);
12. Codru Moma (ROSCI0042);
13. Mlaștina Satchinez (ROSCI0115);
14. Coridorul Drocea – Codru Moma (ROSCI0289);
15. Coridorul Munții Bihorului - Codru Moma (ROSCI0291);
16. Defileul Crișului Alb (ROSCI0298);
17. Munții Bihor (ROSCI0324);
18. Platoul Vașcău (ROSCI0200);

19. Pădurea Neudorfului (ROSCI0337);
20. Râul Mureș între Lipova și Păuliș (ROSCI0370);
21. Turnu – Variașu (ROSCI0401);
22. Zărandul de Est (ROSCI0406).

Ariile de protecție specială avifaunistică (ROSPA) din județul Arad sunt:

- Câmpia Cermeiului (ROSPA0014);
- Câmpia Crișului Alb și Crișului Negru (ROSPA0015);
- Defileul Mureșului Inferior – Dealurile Lipovei (ROSPA0029);
- Hunedoara Timișană (ROSPA0047);
- Lunca Mureșului Inferior (ROSPA0069);
- Drocea Zărand (ROSPA0117).

Sursele de apă din județ

- Județul Arad dispune de unele dintre cele mai importante rezerve de apă din România, rețeaua hidrografică a județului Arad fiind formată din bazinele hidrografice: Crișul Negru, Crișul Alb, Mureș, Bega.
- În alcătuirea resurselor de apă ale județului Arad intră, pe de o parte, apele subterane, iar pe de altă parte, apele de suprafață, adică rețeaua de râuri și lacuri naturale și artificiale.
- **Apele subterane** se caracterizează printr-un debit bogat și prin situarea pânzei freatice, în general, la mică adâncime (peste 2/3 din Câmpia Aradului are ape subterane la mai puțin de 3m adâncime). Resursele de ape subterane sunt deosebit de valoroase, atât sub aspect cantitativ, cât și calitativ, contribuind decisiv la satisfacerea nevoilor populației și ramurilor economice, în special industriale.
- **Apele de suprafață** sunt reprezentate, în principal, de râurile Mureșul, Crișul Alb și Crișul Negru și lacurile naturale de luncă, numeroase pe Valea Mureșului și lacurile antropice, cum ar fi lacul de baraj de la Tauț.

- Necesarul de apă pentru nevoile populației și ale diverselor sectoare ale economiei provine din resursele de apă subterane și de suprafață.

Monitorizarea resurselor și a calității apelor

- Sistemul național de monitoring integrat al apelor vizează 6 sub-sisteme: râuri, lacuri, ape tranzitorii, ape costiere, ape subterane, ape uzate.
- Monitorizarea calității apelor, cuprinse în rețeaua de supraveghere națională și situate în Bazinul hidrografic Mureș și în Bazinul hidrografic Crișuri, se face de către filiala Arad a AN „Apele Române” Administrația Bazinală Mureș, respectiv de către Administrația Bazinală Crișuri. Monitorizarea forajelor de supraveghere a fenomenelor de poluare se face de către APM Arad.
- **Mureșul** (intră în județ cu un debit de 187 m³/s) constituie râul cu cel mai mare debit; conduce la apariția inundațiilor când debitul său atinge cote maxime; este utilizat numai pentru industrie și agricultură din cauza poluanților.
- **Crișul Alb** (intră în județ cu un debit de 14,2 m³/s) este al doilea râu ca mărime; este folosit aproape numai pentru agricultură, în special pentru unități piscicole.
- **Crișul Negru**, amplasat la limita nordică a județului și afluentul său principal, Teuzul, au o pondere mai redusă.
- **Lacuri:** lacurile naturale de luncă, numeroase pe Valea Mureșului, lacurile antropice cum ar fi lacul de baraj de la Tauț.

Resursele de apă subterane:

Apele subterane se caracterizează printr-un debit bogat și prin situarea pânzei freatice, în general, la mică adâncime, peste două treimi din Câmpia Aradului având ape subterane la mai puțin de 3 m adâncime.

După conținutul chimic, apele din limitele județului Arad pot fi incluse în următoarele categorii:

- izvoare termale bicarbonatate - sulfatate din zona aferentă bazinului Crișurilor, a căror geneză este legată de prezența unui sistem de falii (apele carbogazoase alcaline de la Moneasa);
- izvoare carbogazoase feruginoase în Dealurile Lipovei;
- izvoare bicarbonatate calcice termale, carbogazoase și sulfuroase sodice din zona Mureșului, legate de prezența formațiunilor vulcanice neogene din zonă.

Conul aluvionar al Mureșului este cunoscut astăzi ca fiind cea mai mare hidrostructură din România, care a permis construirea uneia din cele mai mari captări de ape subterane din țară, cea a Aradului, care folosește cca. 25% din totalul rezervei de apă. De asemenea, conul de dejecție al Crișului Alb are un bun potențial și rezolvă problemele apei potabile pentru o serie de localități.

Supravegherea calității apelor subterane freatice pe teritoriul județului Arad se face prin analiza calitativă a apelor dintr-o serie de foraje componente ale rețelei de supraveghere națională. La acestea se adaugă forajele de supraveghere a fenomenelor de poluare situate în raza surselor de poluare a mediului, precum și unele fântâni situate în jurul depozitelor de deșeurii din municipiul Arad. Monitorizarea calității apelor freatice, cuprinse în rețeaua de supraveghere națională și situate în Bazinul hidrografic Mureș, se face de către filiala Arad a AN „Apele Române” Administrația Bazinală Mureș. Monitorizarea forajelor de supraveghere a fenomenelor de poluare se face de către APM Arad.

Valoarea concentrațiilor de nitriți în forajele de control din BH Mureș nu depășesc în general limita admisă prin Legea 458/2002 privind calitatea apei potabile, dar valoarea concentrațiilor de nitrați depășesc limita maximă admisă prin Legea 458/2002 privind calitatea apei potabile și aceasta mai ales în forajele amplasate în interfluvii, în apropierea localităților sau a zonelor agricole unde se practică o agricultură intensivă.

Fondul funciar

Conform Legii fondului funciar, terenurile după destinația acestora se clasifică în următoarele categorii:

- terenuri cu destinație agricolă;

- terenuri cu destinație forestieră;
- terenuri aflate permanent sub luciul de apă;
- terenuri cu destinații speciale;
- terenuri din intravilan.

Din punct de vedere geologic, teritoriul județului Arad se suprapune peste două mari unități tectono-structurale: Orogenul Carpatic și Depresiunea Panonică. Suprafața agricolă ocupă 64,15% din suprafața totală a județului, principalele resurse ale solului concretizându-se în terenuri arabile, păduri, respectiv pășuni și fânețe.

La nivelul județului Arad substratul pedologic este variat, remarcându-se cernoziomurile, solurile brune și solurile silvestre, care ocupă principalele forme de relief. La acestea se adaugă unele soluri sărăturoase, soluri aluviale și lacoviștile (ca soluri azonale și intrazonale).

Factori de presiune asupra calității solurilor din județ

Calitatea factorului de mediu sol este puternic influențată de factorii antropici, în mod deosebit de faptul cum se practică agricultura și cum sunt exploatate pădurile. Starea solului este strâns legată de modul de folosință a terenului sau, altfel spus, de structura fondului funciar.

Factorii care influențează starea de calitate a solului în județul Arad:

- *utilizarea îngrășămintelor în agricultură* (azotoase și fosfatice) și a produselor pentru protecția plantelor (insecticide, fungicide, erbicide);
- *reziduuri zootehnice*

În județul Arad, au fost realizate Platforme de depozitare și gospodărire a gunoierului de grajd, în cadrul Proiectului "Controlul Integrat al Poluării cu Nutrienți", derulat de Ministerul Mediului și Pădurilor în domeniul reducerii poluării cu nutrienți a apelor și solului din țara noastră, proiect finanțat de Banca Mondială și Guvernul României. Aceste platforme au fost realizate în localitățile: Macea, Bocsig și Pecica.

- *efectele activităților din sectorul industrial* (minier, siderurgic, energetic etc)
 - Suprafețe importante de teren sunt afectate de cele 91 perimetre de exploatare agregate minerale de pe raza

judetului, care afectează calitatea solului prin depunerile de materiale extrase și duc la scăderea nivelului apei freatică;

- Poluarea cu deponii, halde, iazuri de decantare, depozite de steril de la flotare, depozite de gunoaie a fost diminuată datorită sistării activității de extracție (mina Brusturi, uzina de preparare Luncșoara);
- Poluarea cu substanțe purtate de aer (hidrocarburi, etilenă, amoniac, dioxid de sulf, cloruri, fluoruri, oxizi de azot, compuși cu plumb etc), precum emisiile din zona combinatelor de îngrășăminte (în 1990 a încetat funcționarea combinatului chimic de la Vladimirescu care produce îngrășăminte complexe);
- Poluarea cu materii radioactive din cauza haldelor de steril rămase în urma exploatărilor uranifere (Bârzava, Odvoș, Milova, Rănușa);
- Poluarea cu petrol de la extracție, transport și prelucrare, prin spargeri accidentale de conducte sau deversări accidentale de apă de zăcământ (salinizare secundară a solurilor) din cadrul exploatărilor de țiței de la Bodrog, Peregu, Pecica, Sântoma, Socodor, Turnu, Sânpetru German;
- Un alt efect semnificativ asupra solurilor l-ar putea avea activitățile privind exploatarea gazelor de șist; în prezent însă, acordurile de concesiune petrolieră pentru perimetrele de explorare din județul Arad se referă la exploatări de hidrocarburi convenționale, prin metode folosite și până acum în România și nu prin fracturare hidraulică, procedeul care a generat numeroase controverse. Explorările de hidrocarburi convenționale sunt considerate a avea un impact minim asupra terenurilor și recoltelor⁵⁶.

- *poluarea solurilor cu emisii de la termocentralele pe cărbune*

⁵⁶ Articol din ziarul Gândul- <http://www.gandul.info/financiar/panfora-oil-gas-nu-vom-exploata-gaze-de-sist-la-arad-12203900>, publicat în 5 martie 2014

centrala termică a CET Arad are un impact major asupra mediului din cauza emisiilor de pulberi, SO₂ și No_x. Aceste pulberi, în condiții de vânt în direcția est-vest afectează comuna Livada, sat Sâtleani, pe o suprafață de aproximativ 800 ha.

Din materialul furnizat de OJSPA, în urma Studiilor Pedologice s-a realizat clasificarea terenurilor agricole în funcție de grupele de pantă după cum urmează:

- din totalul de 122.916 ha terenuri agricole cu diferita grade de pantă avem:
 - 26.454 ha terenuri agricole foarte slab înclinate;
 - 27.639 ha terenuri agricole slab înclinate;
 - 59.063 ha terenuri agricole moderat înclinate;
 - 9.760 ha terenuri agricole puternic înclinate.

Poluări accidentale

La nivelul județului Arad, până în prezent, s-au inventariat următoarele situri contaminate și potențial contaminate:

- ✓ Parcurile petroliere 2, 11, 13, 16, 20, 21 – Turnu Sud;
- ✓ Punctul de colectare 19 Turnu Sud ;
- ✓ Parcurile petroliere 4, 5, 9, 18 - Turnu Est;
- ✓ Parcurile petroliere 2, 4 – Bodrog;
- ✓ Parcul petrolier 7 Pecica;
- ✓ Punctul de colectare 24 Turnu Nord;
- ✓ Parcurile petroliere 3, 8, 12 Turnu Nord;
- ✓ Punctele de colectare 10, 25 Turnu Nord;
- ✓ Parcul petrolier 1 Turnu Nord și Depozitul de țiței Turnu Nord;
- ✓ Depozitele de reziduuri nepericuloase din Arad (str. Câmpul Liniștii, str. Poetului), Curtici, Ineu, Sebiș, Lipova, Chișineu Criș, Nădlac;
- ✓ Combinatul chimic dezafectat;

✓ SC CET Arad- Platforma de lignit.

În ultimii ani a fost sistată activitatea de depozitare pentru depozitele de deșeuri nepericuloase din Arad, Curtici, Ineu, Sebiș, Chișineu Criș, Nădlac și executate lucrările de închidere prin proiectul „Sistem de Management Integrat al Deșeurilor Solide în județul Arad”. Singurul depozit care mai are de executat lucrări de închidere este cel de la Ineu (18,2%).

Depozitul de la Lipova este singurul depozit aflat în funcțiune, având perioadă de tranziție până în anul 2017.

Batalul Turnu Nord a fost închis în ultimii ani, inclusiv în anul 2013 fiind realizate următoarele lucrări:

- ✓ Celula 1, 2, 3 – au fost golite de conținut, membrana a fost predată spre incinerare la o societate autorizată, drumul de contur a fost demolat.
- ✓ S-a realizat proiectul tehnic de remediere – a fost umplută zona excavată cu pământ și cultivată cu orz;
- ✓ Au fost prelevate probe de control înainte de realizarea proiectului tehnic de remediere, constatându-se că nu mai există urme de poluare.

În vederea protecției calitative a terenurilor se execută lucrări de conservare și ameliorare a solului. Terenurile care, prin degradare și poluare, și-au pierdut, total sau parțial, capacitatea de producție pentru culturi agricole și silvice, se constituie în perimetre de ameliorare. Protecția juridică calitativă și cantitativă a solului se realizează prin stabilirea unor obligații legale pentru orice deținător de teren, fiind o problemă atât de interes public, cât și privat.

Fondul forestier în județul Arad

Fondul forestier cuprinde pădurile, terenurile afectate împăduririi și cele care servesc nevoilor gospodăririi silvice- terenurile pentru administrare silvică, drumurile și alte căi de acces în pădure, apele și talvegurile acestora din interiorul pădurilor, terenurile pentru culturi cinegetice și piscicole, pepinierele silvice, răchităriile, terenurile neproductive trecute în fondul forestier.

Fondul forestier acoperă 28,26% din suprafața totală a fondului funciar al județului Arad și 3,24% din suprafața totală a fondului forestier la nivel național. Suprafața fondului forestier la nivelul județului Arad în anul 2014 a fost de 219.149 mii hectare, din care 207,9 mii ha păduri (rășinoase 12,9 mii ha, foioase 195 mii ha) și 3,6 mii ha alte terenuri⁵⁷.

Fondul forestier al județului Arad, proprietate publică/ privată a statului, este în administrarea Direcției Silvice Arad (unitate în cadrul Regiei Naționale a Pădurilor Romsilva) și a Ocoalelor Silvice Bârzava, Beliu, Criș, Gurahonț, Iuliu Moldovan, Lipova, Radna, Săvârșin, Sebiș-Moneasa și Valea Mare⁵⁸.

În județul Arad, există ocoale silvice private care administrează fondul forestier proprietatea persoanelor private⁵⁹:

- Regia Publică Locală Ocolul Silvic Valea Mureșului RA;
- Ocolul Silvic Regal Săvârșin SRL;
- Regia Publică Locală Ocol Silvic Zărandul RA;
- Ocol Silvic Dumbrava RA;
- Ocol Silvic Codrii Iancului SRL;
- Ocol Silvic Privat Codrii Zărandului SRL;
- Ocol Silvic Privat Nadas SRL;
- Asociația Ocol Silvic Mocșani Stârcea.

La nivel teritorial, inspecția și controlul silvic și cinegetic din partea autorității publice centrale care răspunde de silvicultură, indiferent de forma de proprietate asupra fondului forestier național și asupra vegetației forestiere din afara acestuia, sunt asigurate de către Inspectoratul Teritorial de Regim Silvic și de Vânătoare Oradea, instituție cu personalitate juridică din subordinea ministerului, care are arondate județele: Arad, Bihor, Satu Mare, Sălaj.

Structură, servicii și ordine publică

În cadrul administrației publice, în luarea deciziilor strategice de dezvoltare regională sunt implicate o serie de autorități locale, care sunt:

- Instituția Prefectului județului Arad

⁵⁷ Sursa: Site-ul Institutul Național De Statistică – www.insse.ro, 2015

⁵⁸ Sursa: www.rosilva.ro

⁵⁹ Sursa: Registrul Național Administratori Păduri

- Consiliul Județean Arad;
- Consiliul Local al municipiului Arad;
- Consiliile Locale Orășenești;
- Consiliile Locale Comunale.

Administrația publică locală își exercită autoritatea prin următoarele instituții: Consiliul Județean, Consiliul Local și Primăria. Județul Arad are 78 de Consilii Locale corespunzător celor 68 de comune, municipiului Arad și celor 9 orașe (Chișineu - Criș, Curtici, Ineu, Lipova, Nădlac, Pâncota, Pecica, Sântana, Sebiș).

Cu cele 78 de UAT-uri, județul Arad se încadrează mediei naționale de 77 UAT-uri/ județ, indicând un grad mediu de fragmentare, care ridică, totuși, o serie de provocări la nivelul cooperării inter-instituționale.

Concluzionăm că starea socio economică a județului Arad este bună , cu un grad de somaj scăzut reprezentand 2,3% din procentul național , cu un procent regional ridicat la export de 33,43%, situându-ne pe locul 10 pe plan național în ceea ce privește efectivul de salariați.La nivelul tuturor instituțiilor se depun eforturi în vederea atragerii fondurilor europene prin proiecte viabile care să contribuie la ridicarea nivelului de viață și al gradului de confort al cetățenilor județului.

PREFECT

PRIBAC COSMIN VALENTIN